

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İSTİNYE'DE SOSYAL VE MEKANSAL AÇIDAN SINIR İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özlemnur ATAOL

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

HAZİRAN 2013

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İSTİNYE'DE SOSYAL VE MEKANSAL AÇIDAN SINIR İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Özlemnur ATAOL
(502101094)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülçin PULAT GÖKMEN

HAZİRAN 2013

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502101094 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Özlemnur ATAOL**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı **“İSTİNYE'DE SOSYAL VE MEKANSAL AÇIDAN SINIR İNCELEMESİ”** başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Güçin PULAT GÖKMEN**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Ahsen ÖZSOY**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Özgür BİNGÖL
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Teslim Tarihi : **03 Mayıs 2013**
Savunma Tarihi : **07 Haziran 2013**

Ailem'e,

ÖNSÖZ

Mimarlık mesleğine adım attığımdan beri “Sınır” kavramı hem çalıştığım projelerde hem de günlük hayatta ilgimi çeken konuların başında yer almıştır. Yüksek lisans tezim, neden sınıra ihtiyaç duyulur sorusunun cevabını ararken, hep kendimi mimarlar bu ihtiyacı karşılamada nerededirler sorusu ile karşı karşıya buluşumun ürünüdür. Bu ürün, gündelik hayatın basit bir incelemesini, insan ve çevre ilişkisinin fiziksel alana yansımalarını kapsamaktadır.

Tez çalışmam sürecinde ve öncesinde desteklerini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Gülçin Pulat Gökmen’e değerli bilgilerini benimle paylaştığı, kütüphanesini bana açtığı ve özellikle bana güvendiği için teşekkürü bir borç bilirim. Tez süreci boyunca gösterdiği destek benim için çok önemlidir.

Hayatım boyunca hem maddi hem manevi destekte bulunan, annem Tülin Reyhan Ataol, babam İsmail Sefa Ataol ve manevi desteğini hiç eksik etmeyen, tez sürecindeki bütün sıkıntılarımın yanımda olan, neşe kaynağım, kardeşim Kemal Can Ataol’a çok teşekkür ederim.

Ayrıca tez sürecinde kaybolduğumda çıkış yolunu bulmamda bana yardımcı olan, pozitif görüşleri ile desteğini hiç eksik etmeyen eşim Kemal Akpınar’a ve tez yazım sürecinde teknik desteği ile sorunları çözmemde yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Kutlu Alemdar ve Yrd. Doç. Dr. Gözde Başak Öztürk’e teşekkür ederim.

Mayıs 2013

Özlemnur ATAOL
Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
ÖZET.....	xiii
SUMMARY	xvii
1. GİRİŞ	1
2. SINIRLAR, TANIMLARI VE TÜRLERİ.....	7
2.1 Sınır Kavramı	7
2.2 Sınırlama Eyleminin Mekan Üzerindeki İşlevleri.....	8
2.3 Sınır Türleri	15
2.3.1 Görünen / Fiziksel sınırlar.....	18
2.3.2 Görünmeyen / Psiko-sosyal sınırlar	36
2.4 Sınırlar ve Ölçekler	39
3. SINIRLARI OLUŞTURAN ETMENLER.....	49
3.1 Toplumsal Yaşam ve Özel Yaşam	50
3.2 Kültür	54
3.2.1 Mahremiyet	58
3.2.2 Psiko-sosyal alan davranışı	64
3.3 Mülkiyet	67
4. KENTTE SINIRLAR VE TARİHSEL GELİŞİMİ	73
4.1 Kent, İnsan ve Sınır	73
4.2 Tarihsel Süreç Çerçevesinde Kentte Sınırların Gelişimi.....	76
4.3 İstanbul’da Konut Alanlarında Sınırlar ve Tarihsel Gelişimi	89
5. ALAN ÇALIŞMASI: İstanbul – İstinye Örneği.....	105
5.1 Alan Çalışması Yöntemi	105
5.2 İstinye’nin Genel Nitelikleri ve İstanbul’daki Konumu.....	106
5.3 Sınırlar Üzerinden Kent Parçası İncelemesi: İstinye.....	109
5.4 Değerlendirme	123
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	129
KAYNAKLAR	133
ÖZGEÇMİŞ.....	141

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Farnsworth Evi, Ludwig Mies van der Rohe	12
Şekil 2.2 : Barselona Pavyonu, Ludwig Mies van der Rohe	13
Şekil 2.3 : Utopia Planı, Thomas More.	15
Şekil 2.4 : Sınırların Sınıflandırılması	17
Şekil 2.5 : Şehzade Burhanettin Efendi Yalısı, İstanbul.....	19
Şekil 2.6 : Boğaziçi Köprüsü, İstanbul.	19
Şekil 2.7 : Arjantin-Paraguay-Brezilya Arasında Sınır Oluşturan Iguazu Şelalesi ...	20
Şekil 2.8 : Aras Nehri, Türkiye-Ermenistan ve Ermenistan-İran Sınırı	21
Şekil 2.9 : Sümela Manastırı, Trabzon	22
Şekil 2.10 : Çin Seddi	23
Şekil 2.11 : Duvarların Katı Sınır Oluşturma Döngüsü.....	25
Şekil 2.12 : Berlin Duvarı.....	27
Şekil 2.13 : Kapı Matrisi (Habraken, 1998)	29
Şekil 2.14 : İç ve Dış Arasındaki Yatay Sınır İlişkisi – Rodeway Inn Hotel	30
Şekil 2.15 : Dış ve Dış Arasındaki Yatay Sınır İlişkisi	31
Şekil 2.16 : İç ve Dış Arasındaki Dikey Sınır İlişkisi – Çikolota Dükkanı	31
Şekil 2.17 : Safranbolu Evi Zemin Kat Planı ve Yoldan Görünüşü	32
Şekil 2.18 : Porta Del Popolo, Roma.....	33
Şekil 2.19 : Arc de Triomphe, Paris	34
Şekil 2.20 : Moongate, Çin.....	34
Şekil 2.21 : Malzeme ve Kot Farkı İle Özel Alan Tanımlanması	35
Şekil 2.22 : Sınırların Birbirlerine Göre Durumları	40
Şekil 2.23 : ABD – Kanada ve Hollanda – Belçika Sınır İzleri	41
Şekil 2.24 : Antik Roma Kenti Kent Duvarları.	42
Şekil 2.25 : Geçirgenlik Durumlarına Göre Konut Yerleşim Alanı Sınırları.....	43
Şekil 2.26 : Konut Yerleşim Alanı Sınırlarında Az geçirgen Durum Örneği.....	45
Şekil 2.27 : Konut Yerleşim Alanı Sınırlarında Orta Geçirgen Durum Örneği	46
Şekil 2.28 : Daralan Bahçe ve Giriş Kapısı İlişkisi Örneği, Ferahevler Mahallesi ...	47
Şekil 2.29 : Yol Kotundan Düşük Planlanmış Konut Girişleri Örneği	47
Şekil 2.30 : Yol Kotundan Yüksek Planlanmış Konut Girişi Örneği.....	48
Şekil 2.31 : Yol Kotunda Girinti ile Tanımlanmış Konut Girişi Örneği	48
Şekil 3.1 : Brunswick Centre Görünüş ve Vaziyet Planı.....	54
Şekil 3.2 : Bohio Evi Yerleşim planı ve Kesiti (Rapoport, 2004)	56
Şekil 3.3 : Çevresel Bilişim Süreci (Rapoport, 1977).	57
Şekil 3.4 : Maslow’un Gereksinimler Hiyerarşisi.....	59
Şekil 3.5 : Açık Kare Planlı Ofis Sistemi	67
Şekil 3.6 : Mülkiyet Yaklaşımları.....	68
Şekil 4.1 : Truva Antik Kenti, Hisarlık Höyüğü’nün Katmanları ve Surları.....	78
Şekil 4.2 : ”nywt” İşareti, Josaph Rykwert (Sennett, 1999)	78
Şekil 4.3 : Kamusal & Özel Kavram Çifti Üzerinden Sınırların Değişimi	81
Şekil 4.4 : İstanbul Bizans Dönemi 14 İdari Bölgesi (Toprak vd., 1997)	90
Şekil 4.5 : Bizans Dönemi İstanbul Kenti Arazi Kullanımı (Karakuyu, 2006).....	90

Şekil 4.6 : 16. Yüzyılda İstanbul Kentinin Arazi Kullanımı (Karakuyu, 2006)	91
Şekil 4.7 : Sadullah Paşa Yalısı, Çengelköy ve Zarif Mustafa Paşa Yalısı, Anadolu Hisarı	92
Şekil 4.8 : Sıra Yalılar, Arnavutköy	92
Şekil 4.9 : Akaretler'deki Toplu Konutlardan Görünümü	94
Şekil 4.10 : Harikzedegan Apartmanı Vaziyet Planı ve Görünüşü.....	94
Şekil 4.11 : 1950 Yılında İstanbul Kenti Arazi Kullanımı (Karakuyu, 2006).....	96
Şekil 4.12 : Ataköy Yerleşimi Vaziyet planı ve Kısımları	99
Şekil 5.1 : Sarıyer İlçesi ve İstinye Semtinin İstanbul'daki Konumu.....	107
Şekil 5.2 : Merkezi İş Alanları Gelişme Doğrultusu ve İstinye'nin Konumu	108
Şekil 5.3 : Alan Çalışması Vaziyet Planı	110
Şekil 5.3¹ : Alan Çalışması Vaziyet Planı - Sınırlar	111
Şekil 5.3² : Alan Çalışması Vaziyet Planı - Kesitler.....	112
Şekil 5.4 : Sarıyer Caddesinden Kuzey Yönüne Bakış ve K1 Kesiti	113
Şekil 5.5 : Sarıyer Caddesinin 1982 ve 2013 Yıllarında Durumu	114
Şekil 5.6 : Boğaziçi Siteleri C ve D Blok Yerleşim Sınırları.	114
Şekil 5.7 : Güvenlikli Yerleşme Kapıları, Lara Sokak	115
Şekil 5.8 : K5 Kesiti [3C]	116
Şekil 5.9 : K2 Kesiti [3D]	117
Şekil 5.10 : Darüşşafaka Caddesinden Güney Yönüne Bakış	117
Şekil 5.11 : K3 Kesiti [3E].....	118
Şekil 5.12 : Planlamacılar ve Yakamoz Sitesi Konut Girişleri.....	118
Şekil 5.13 : Seba Koru Sitesi	119
Şekil 5.14 : Asma Kent Sitesi	119
Şekil 5.15 : K4 Kesiti [2D]	120
Şekil 5.16 : Beldemiz Sitesi Sınırlarının Sokak İle İlişkisi.....	120
Şekil 5.17 : Sarıyer Caddesi Üzerindeki Kapalı Konut Yerleşimleri Sınırları.	121
Şekil 5.18 : Hill Park Kapalı Konut Yerleşimi Duvarları.....	122
Şekil 5.19 : Ufuk Lisesi Kampüsü ile İntespark Sitesi Yerleşmesinin Arasında Kalan Bağdat Caddesinden bir Görünüm	123
Şekil 5.20 : Sulh Sokak'tan Görünüş ve K6 Kesiti [5B]	123
Şekil 5.21 : İstinye Kent Parçası Üzerinden Parçalı Algı	124
Şekil 5.22 : Pınar Mahallesi Konut ve Yakın Çevresi Sınırı Üzerindeki Kapı Örnekleri.....	127
Şekil 5.23 : Planlı Yerleşim Alanlarından Konut ve Yakın Çevresi Sınırı Üzerindeki Kapı Örnekler	127

İSTİNYE'DE SOSYAL VE MEKANSAL AÇIDAN SINIR İNCELEMESİ

ÖZET

İnsan ve kentin karşılıklı ilişkisi ilgi çekicidir ve bu nedenle birçok çalışmanın konusu olmuştur. Yapılan çalışmalarda kent aktörü olarak insan, bireysel ve toplumsal eylemleri üzerinden kenti değiştirme etkisi üzerinde durulmuştur. Son yıllarda konut alanları üzerinden yapılan incelemelerde, birçok araştırmacı (Blakely ve Snyder, 1997; Kurtuluş, 2005; Firidin Özgür, 2009; Mumcu Uçar, 2005 vb.) yeni konut sunum biçimlerinin oluşturdukları sınırların toplumsal hayat üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Bütün bu çalışmalarda konut bölgelerinde oluşturulan sınırların, mekansal ve toplumsal olarak ayırıcı etkilerinden bahsedilmekte, ancak mekandaki varlıklarının mekansal ayrıma neden olmalarının yanında pozitif etkilerinin de olduğu atlanmaktadır. Bu nedenle, bu tez kapsamında yapılan çalışmada sınırların negatif yönlerinin yanında pozitif yönleri de araştırılmaya çalışılmıştır.

Yapılan inceleme, sınır oluşumlarının hem mekansal hem de sosyal nedenlerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, gündelik hayatta sıkça karşılaştığımız –farkında olarak ya da farkında olmadan onunla çevrildiğimiz– sınırların neden ve nasıl oluştuklarına cevap aramak çalışmanın toplumsal boyutunu oluştururken, sınırların fiziksel mekândaki izdüşümlerinin tespit edilmesi, araştırmanın mekânsal boyutunu oluşturmaktadır.

Sınırlar, ilk olarak barınma ihtiyacı söz konusu olduğunda, toplumsallaşma süreci başında basit malzemelerle yaşama mekânını tanımlama amaçlı olarak oluşturulmuştur. Çalı, ağaç dalı, yaprak vb. malzemeler kullanılarak oluşturulan sınırlar öncelikle güvenlik ihtiyacını giderme amaçlıdır, sınırlar oluşturularak vahşi doğa ve iklimsel koşullardan korunulmaya çalışılmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda birey sınır davranışında bulunurken, yapıcı olduğu kadar yıkıcı davranış da sergileyebilir. Bu tür davranışların izleri sürülürken çeşitli işaretler keşfedilmektedir. Bu işaretler soyut ve somut olarak ayrılabilir, başka bir deyişle hissedilen ve görülen olarak da açıklanabilir. Sınır davranışında bulunan bireyin nerede somut ve nerede soyut işaretler kullandığını bulabilmek için, sınırın oluşturulduğu çevre faktörlerinin araştırılması gereklidir.

Birey, kent üzerindeki en aktif müdahalesini güvenlik ihtiyacını karşılayacağı ve özel ilişkilerini yaşayabileceği bir mekan oluşturmak amacıyla gerçekleştirmektedir. Mahremiyet sağlama isteği yanında, insanların kullandığı araçlar ve onu etkileyen toplumsal koşullar arasında; özel ve kamusal ayrımında insan eylemi, kültürün sınırları şekillendirici etkisi, psiko-sosyal alan davranışı ve mülkiyet sayılabilir fakat bu etmenlerin çoğaltılması mümkündür.

Sınırlara, mekânı belirtmede ihtiyaç duyulur, çünkü mekân, sınırlar ve sınırların çevrelediği boşlukla tanımlanmaktadır. Mekân, sadece sınırlar ya da sadece boşlukla tanımlanamamaktadır. Mekan sınırları ile tanımlanırken, tanımladığı boşluk ile bünyesinde insanı barındırmaktadır. Mekanın bünyesinde insanı barındırması ve

insanı kente kazandırması açısından boşluk değeri, tanımlayarak özel bir mekan oluşturması açısından sınırları önem arz etmektedir.

Sınırlar tanımlama, iletişim kurma ve düzen koruma işlevleri ile mekanda oluşturmaktadırlar. Bu işlevleri ile sınırlar kent mekanında kenti oluşturan, şekillendiren ve düzenleyen elemanlar olmaktadır. Sınır davranışının birincil işlevi tanımlamaktır. Tanımlama işlevi sonucunda, sınırlar ile tanımlanan bir şeyin ulaşacağı son nicelik veya nitelik noktasına ulaşılmaktadır. Bu nokta sayısal bir değer olduğu gibi mekânsal bir öge de olabilmektedir. Ayrıca sınır noktanın dışında, çizgi ve yüzey ile de fiziksel olarak temsil edilmektedir. Sınırlar mekanı tanımlarken insanı barındırmasından dolayı mekanı ve içindeki insanı iletişime de sokarlar. Ayrıca sınırlar insanın, özel alan dışında tanımlanan kamusal alan ile iletişimini kurmakta ve düzenlemektedir.

Sınırların ilk mimari elemanı duvarlardır. Sınır ögesi duvarların öncülleri, farklı halkları, gelenekleri barındıran kentlerin etraflarını çeviren surlardır. Surların yapılış amacı; kenti tanımlamak, kent düzenini sağlamak ve dışarıdan gelebilecek saldırılara yani yabancıya karşı kent birliğini ve kentliyi korumaktır. Antik ve Ortaçağ kentinde kent sınırında oluşturulan surlar, modern kentin kuruluşu ile işlevlerini yitirmişlerdir. Temel sınırlama –tanımlama, iletişim kurma ve düzen koruma– işlevlerine hizmet eden ve kent çevresinde oluşan surlar, artık günümüz kentlerinde “kent içinde kent” oluşturan kapalı konut yerleşimleri etrafında farklı biçimlerde görülmekte ve içerideki insanı dışarıdaki insandan korunma amacı ile oluşturulmaktadır.

Kent sınırları olan surların, kent mekanı içine farklı görüşleri ile girişi toplumsal kırımlar ile şekillenmiştir. Fransız devrimi sürecinde yükselen burjuva sınıfının hazırladığı Sanayi devrimi kentin mekânsal olarak değişimine neden olmuştur. Kırsal kesimin değer kaybetmesi sonucunda kente doğru bir göç hareketi başlamış, sanayi bölgelerinin etrafında sanayide çalışanlar tarafından kamu arazileri üzerinde ilk gecekondulu alanlar oluşturulmuştur. Gecekondulaşma hareketinin karşısında, artan nüfusun kent hayatını kaotikleştirmesi sonucu oluşan güvenlik talebine ve küreselleştirmenin getirdiği bir örnekleşme sürecine yanıt olarak farklılaşma isteğine göre şekillenen planlı bir konut arzı gelişmiştir. Bu iki aktörlü yapısı ile konut alanları, farklı sınır türlerini barındırması açısından önemlidir.

Çalışma kapsamında İstanbul kenti üzerinden konut alanlarındaki değişim incelenmiştir. İstanbul kenti, farklı konut sunum biçimlerini barındırması ve bu sunum biçimlerinin farklı sınır davranışı göstermesi dolayısıyla seçilmiştir. Çok aktörlü yapısı ile çalışma alanı olarak uygun görülen İstanbul kenti üzerinde gerçekleştirilen alan çalışması İstinye Semtinde gerçekleştirilmiştir.

Çalışma, vaziyet planı üzerinden tespit edilen sınırların mekan üzerinde deneyimlenmesi, fotoğraf ile belgelenmesi ve alanda seçilen bir rota üzerinde yürüyen yayanın deneyimi ile oluşturulan haritalama yöntemi ile sınır analizi gerçekleştirilmiştir. Haritalama ile oluşturulan çalışmada seçilen bölge üzerindeki sınırların, hareket halinde olan yayanın kent algısına olan etkileri yorumlanmıştır.

Çalışmada sınırların avantajlı ve dezavantajlı kullanımları tespit edilmiştir. Çıkarılan sonuçlar, sınırların kent mekânında gerekliliklerine ve yoğun kullanımlarında kent mekânında oluşturdukları dezavantajlı durumlara ışık tutmaktadır. Bu sonuçlara göre; kentte sınırlar, sokakları tanımlamakta, sokak ile konut kapısı arasında sosyal hayatla iletişim kurmakta, insanı barındırması bir yana insanı kamusal alana kazandırarak katkı sağlamaktadır. Dezavantajları bakımından sınırların, zaman zaman tanımsız alanlar yarattıkları söylenebilir. Yarattıkları tanımsız alanlar, kentli

tarafından sakınılan bölgeler oluşturmaktadırlar. Sakınılan bölgede kullanım azalmakta ve o bölge tenhalaşmaktadır. Kentli tarafından sağlanan özdenetim az kullanım dolayısıyla zayıflamaktadır.

Sınırların oluşumu ve konumlanmalarında mimar ve plancıların rolü önemlidir. Çünkü mimar ve plancıların tasarım sürecinde bulunduğu kentin planlı parçalarında konutlar üzerinden oluşan ya da kamusal alanın tanımlanmasında kullanılan sınırlar, kullanıcısının talep ettiği özel alan tanımlamasını ve iletişim seviyesini sağlamıyorsa, o kent parçasının yaşanılabilir olarak adlandırılması mümkün değildir. Plancı ve mimarların farklı kültürlerin, kişiliklerin kamusal mekânda nasıl birleştirileceğine dair kesin görsel kuralları bulunmamaktadır ve farklı kültürlerin, yaşların, sınıfların bir araya getirileceği konut projelerinin nasıl tasarlanacağı konusu da açık değildir. Günümüz konut mekânları farklı karakterleri içeren bir yapıyı oluşturmak için değil, farklılıkları ön plana çıkaran bir anlayış ile tasarlanmaktadır görüşü savunulabilir. Sonuç olarak, tasarım süreci ile kenti şekillendiren mimarlık ve planlama sürecine katılan her bir profesyonelin, sınırların avantajlı ve dezavantajlı yönlerini bilerek ve avantajlı yönlerine çalışan sınırlar oluşturarak, dolaylı olarak toplumsal hayata katkıda bulunmaları söz konusu olabilir.

A SOCIAL AND SPATIAL SURVEY OF BORDERS IN İSTİNYE

SUMMARY

The relationship between humans and city is interesting, so it had been the subject of researches many times. The humans, as an actor of city, and their effect at evolution of cities by their personal and social behaviours were emphasized in these researches. Many researchers (Blakely ve Snyder, 1997; Kurtulus, 2005; Firidin Ozgur, 2009; Mumcu Ucar, 2005 etc.) has studied the effect of new residential trends and concepts on social life in their researches about residential areas which hosts humans and include them inside public space. In all these studies, the seperation effect on residential and socail of borders, created by human behaviours, at residential zones was considered but the positive effects of existence of borders at residential areas have not been considered. This is why; in this thesis, positive effects of borders will also be considered in addition to the negative effects.

The aim of this survey is discovering the both the spatial and social reasons of borders. The reasons and hows of border behaviours which are usually encountered in daily life and makes us to evolve with of without awareness comprises the social content. On the other hand, the projection of these border behaviours on physical space comprises the spatial content.

At the begining of socialization, borders were formed with basic materials to describe a living space because of the necessity of shelter. Borders which were formed with shrub, bough, leaf etc. primarily aimed to fulfill the need of safety. People tried to protect themselves from wilderness and climatic conditions by forming borders. A person can be either constructive or destructive while acting border behaviour, thorough of these. Various signs was discovered when examining these behaviours. These signs can be classified as abstract and concrete, or in other words they can be explained felt signs and visible signs. Environmental factors of the borders behaviour must be studied to discover where or when a person in border behavior uses abstract signs or concrete signs.

The main motivation of the alteration on cities by town-dwellers is fulfilling the need of safety and privacy. In addition to fulfill the need of privacy, there are other tools of humans and other conditions which effects humans such as; the distinction of human acts in private and public area, the culturel affects, psychosocial area behaviour and ownership. These conditions can be diversified further.

The borders are needed to indicate the space because space is described by borders and emptiness which is encircled by these borders. Space can not be described without one of these. Space is described with its borders and emptiness which is encircled borders and hosts humans. The emptiness value of space is important because of the human that be accommodated in its structure and the borders of space is important because borders are described space and constituted a privacy.

Borders are formed at space with identification, contact and system protection functions. With these functions borders are elements which compose, reshape and

organize the city. The primary function of border behaviour is to describe. The conclusion of describing function, the last quantity or quality point of something which was defined by borders is attained. This point can be quantitative worth and also be a spatial element. Furthermore, borders can be represented with line and surface additionally with point. Borders define space and then they make person to communicate. This is why, borders communicate with space and person in space. Also borders make person to communicate with public space that is defined by borders of private space and organize the communication.

The first architectural element of borders are walls. The primitive examples of walls, surround cities which host different folks and traditions. The goal of building city-walls is identifying the city, protecting the city order and protecting the city and the residents against attacks from foreigners. The first walls which were constructed in ancient and middle-ages have lost their functions with the establishment of modern cities. They are not serving identification, communication and protection in present, they are being used for surrounding residential complexes which create “cities in cities” by purpose of protection from the enemy inside the city.

The new concept of city walls inside the residential areas are shaped by social breakdowns. Bourgeois Class, which has risen up during the French Revolution, caused the spatial evolution of cities. The proletarians, who work in industrial areas, have first formed squatter house areas on public lands near to these industrial areas. Immigration to cities has been initiated because the lands in villages went down in price. These immigrations caused an increase in chaos and safety demand on city life. In addition to these, the trend of standardizing which has been based by globalization has formed another trend, differentiation. Safety and differentiation demands require resident supply which must be planned.

The above mentioned process is searched through Istanbul city. Istanbul has suitable examples for border research because Istanbul has a variety of different residential trends caused by industrialization and globalization processes and these trends have different border behaviours. The border survey is carried out on residential areas in accordance with the multi-actor structure of Istanbul. The survey is carried out by experiencing, documenting with photographs and mapping the borders which are detected on site plan.

The positive and negative usage of borders has been detected at field study on borders at Istanbul, Istanbul-Turkey. These results are illuminating the requirements of borders in cities and their disadvantages on intensive usage. According to these results; borders in the cities identify the streets, communicate the social life between the street and house doors and host the humans. In addition to these; these borders include the people into public space. The creation of unidentified space can be defined as a negative effect of borders. These unidentified borders have too many unknowns so they are forming feared regions. The usage of these feared regions declines and this region gets deserted and isolated. The auto control supplied by city-dwellers disappears because of lack of usage.

The role of architects and city-planners is significantly important at forming and placing borders. Because if the borders can not supply enough privacy, this city can not be defined as inhabitable. And yet, city-planners or architects have no certain rules about combination of different cultures and characters in public space and the residence projects which consist of different cultures, ages and classes is still an enigma. Maybe because of this today's residential areas aren't designed to contain

different characters itself but are designed with a perception which highlighting differences. In a conclusion that can be recommended to all professionals who attended to architecture and planning process which transforms the city, they must examine positive and negative effects of borders and use borders which have positive effects. With these suggestions architects and planers may indirectly contribute to the social life.

1. GİRİŞ

Sınır kavramı, gündelik yaşıntının her köşesinde karşılaşılabilecek bir kavramdır. Çünkü bireyin, taş devrinden beri öncelikle güvenlik ve barınma amaçlı sınır oluşturması ile başlayan süreçle beraber, bugün sınırlar temel işlevlerinin dışında çoğalarak, başka amaçlara da hizmet ederek, katılaşılarak mekanda oluşmaktadırlar. Oluşumları yani kent mekanındaki varlıkları insan eylemleri üzerinden gerçekleşmektedir.

Sınırlar mekanda nokta, çizgi, yüzey veya bir davranış ile temsil edilirler. Davranış ile temsil ediliyor olmaları, mekanda fiziksel olarak birer eleman ile temsil edilme zorunlulukları olmadığını göstermektedir. Sınır bir limiti işaret etmektedir ve bir bitiş olmakla beraber, yeni bir başlangıcı da oluşturmaktadır. Sınır “tanımlamak”tır, tanımlanarak sınırlanan şey, artık başka bir tanım altında yer alamamakta, kendisi dışında kalanları da dolaylı olarak tanımlamaktadır. Sınır ile tanımlanan şey, dışında kalanları da tanımlarken sürekli bir öteki yaratmaktadır.

Sınırlar temelde tanımlama, düzeni koruma ve ilişki kurma işlevlerine hizmet etmektedir ve ilk çağlardan bu yana temel işlevlerine yanal işlevler katarak kentte varlığını sürdürmektedir. Sınırlar ilk çağlarda, vahşi doğaya karşı kendini korumak isteyen bireyin etrafında güvenlik ihtiyacı ile oluşturulmuştur. Basit bir koruma işlevine hizmet eden bu sınırlar, dış dünyaya sınırlar içerisinde kalan alanın ve orada yaşayan insanların savunulduğunu iletmektedir. Geçmiş dönemde bireylerin çevresinden çok kentin çevresinde yüksek sur duvarı şeklinde oluşan sınırlar, kentli için kent içindeki düzeni dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı koruyan birer düzenleme elemanları olmaktadır. Ayrıca sınırlar kent dışında kalanlar ile olan iletişimi düzenlemekte ve kontrol etmektedir.

Geçmişte sınırlar çoğunlukla kentin çevresinde belirirken, günümüzde sınırların kentin içinde de olduğu görülmektedir. Sınırlar artık kent dışından gelecek tehlikelere karşı kenti koruyan konumda değil, kent içindeki tehlikelere karşı oluşturulmaktadır. Her iç, sınırlar ile tanımlanarak bir dış yaratırken, kent çevresinde

sınırı oluşturan Antik dönemde ve Ortaçağ'daki surların, başka hallerde kentin içinde boy göstermesi çok doğal bir süreç gibi görülebilmektedir fakat tek boyutlu olmayan bu süreçte, sınır oluşumu bir çok toplumsal etkenlerden beslenmektedir. Mekansal olarak izlenebilen bu süreçte toplumsal kırılmaların rolü önemlidir.

“Sınır davranışı” toplumsal sonuçları olan mekansal bir eylemdir. Sadece güvenlik ve barınma ihtiyacı için bireyin gerçekleştirdiği sınırlama davranışı bireysel bir eylem olarak etki alanı küçük bir çevre ile kısıtlı iken, gruplaşan bireylerin barınma ihtiyacına ek olarak, grup beraberliklerini koruma amaçlı giriştikleri sınırlama davranışının etki alanı daha büyüktür ve kentin mekansal bütünlüğünü kırıcı bir etkiye sahiptir. Söz konusu gruplaşma, doğal süreçler ile oluşmakta ve toplumsal olaylar ile şekillenmektedir. Kentin mekansal bütünlüğünün çoğalan gruplaşmalar ile bozulması durumu, toplumsal düzeyde sorunlar olduğunu ve incelenmesi ve çözülmesi gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle çalışma kapsamında kent mekanında oluşan sınırlar da çok aktörlü, çok boyutlu yapısı ile bireyden, topluma ve mekan olarak konuttan kente uzanan bir yelpazede incelenmiştir.

Kent, bünyesinde barındırdığı insanları birbirleri ile etkileşim içerisine sokar. Etkileşim olmadan bir kent hayatı hayal edilemez fakat iletişim, günümüzde geri plana atılan bir faaliyet olarak kentin varlığını sağlamaktadır (Sennett, 1996). Etkileşimin geri planan atılması kentsel mekanda kamusal ve özel alan arasında sınırların yoğunlaşmasına sebep olmaktadır. Sınırlar, iletişimi kontrolü altına alması ile kentin geneline uzanan birer kentsel gerçeklik haline gelmektedirler. Antik çağlardan bu yana, korunma, tanımlama, iletişim kurma ya da iletişimi kesme, düzeni koruma işlevleri ile sınırlar, kent mekanını kamusal ve özel alanlara bölmektedir. Kent mekanında yaşayan kentli sınır işlevlerini kullanarak, diğer kentliler ile iletişimini çevresinden aldığı uyarıları yorumlama süreci ile yönlendirmektedir.

Günümüz kentlerinde bireylerin, kentli olma durumundan kaynaklanan ve değişerek günümüze ulaşan bir davranış modeli vardır. Bu modelde kentte bireyler isterse diğer bireyler ile iletişim içine girmekte, saklanmak için bir mekana sahip olmakta ve yalnız kalma hakkı kamusal bir hak sayılmaktadır. Bu durumda kamusal alanda toplumsal ilişkiler pasifleştirilmekte, kamusal mekan geçip gidilen bir mekana dönüşmektedir. Çünkü kamusal kent mekanı, yabancıyı barındırmaktadır. Bu durumda birey, benliğini korumak için sınırlı ve tanımlı bir mekana ihtiyaç duymaktadır. İhtiyaç duyduğu bu mekan, bireyin günlük özel yaşamını geçirdiği

konut olmaktadır. Böylece, birey kişiselliğini özel bir alanda, benliğini sınırlar ardına çektiği konutunda gerçekleştirmektedir.

Sınırlar kent üzerinde hem pozitif hem negatif etkileri ile toplumsal hayatı dönüştürmektedirler. Bu dönüşümü incelemek için yapılan bu tez çalışmasının amacı, gündelik hayatta sıkça karşılaşılan –bilinçli ya da bilinçsiz oluşturulmuş– sınırların neden ve nasıl oluştuklarına cevap ararken, bu eylemlerin fiziksel mekândaki izdüşümlerini tespit etmektir. Başka bir deyişle mekâna uzantıları olan bu toplumsal gerçekliğin kökenlerine inmek ve mimari bir yaklaşımla mekâna olan uzantılarını araştırmaktır. Bu araştırmada, sınırlama eyleminin sadece dezavantajlı bir eylem olmadığı ayrıca avantajları da bulunun bir eylem olduğu kanıtlanmaya çalışılmıştır. Daha önce sınırların kentte oluşturduğu mekansal ve toplumsal ayrım üzerine odaklanan çalışmalardan farklı olarak bu sınır incelemesi, sınırların avantajlı ve dezavantajlı yönlerine de ışık tutmaktadır. Araştırmanın hipotezi; “Sınırların kentte oluşumu gereklidir fakat dezavantajlı yönlerine hizmet etmesi için oluşturulan sınırlar kenti mekansal ve toplumsal açıdan bölmektedir” olmaktadır. Bu noktada, kenti mekansal ve toplumsal olarak bölen sınırların oluşum nedenleri nedir sorusunun cevabı önem arz etmektedir. Konu kapsamında yapılan çalışmada konunun sosyolojik ve mekansal boyutu irdelenmekte ve kentte yanyana yer alan konut alanlarında ortaya çıkan sınır bileşenleri saptanmaya çalışılmaktadır.

Çalışma kapsamında, kavramsal altyapı oluşturması açısından, sınır kavramı ile mekandaki işlevlerinin yanı sıra sınır türleri incelenmekte olup tarihsel süreç çerçevesinde sınırların kentlerdeki izdüşümleri araştırılmaktadır. Ayrıca toplumsal olayların mekansal izdüşümü olan sınırların, hangi etmenler ile dönüştüğü ve kenti dönüştürdüğü incelenmektedir. Dönüşüm, mimarlıkta en yaygın bina türü olan konut ve konut bölgeleri üzerinden incelenmiştir. Çünkü konut, kişisel yaşamın geçtiği yer olması, bireyin benliği ve kimliği üzerinde etkileri olması dolayısıyla uygun çalışma alanı oluşturmaktadır.

Sınır incelemesi İstanbul-İstinye bölgesi üzerinden yapılmıştır. İstanbul kentinin dış etkenler ile mekansal dönüşümün yoğun olarak yaşandığı bir kent olmasından dolayı, sınır incelemesine uygun mekansal örnekler sergilemektedir. Çünkü sınırlar toplumsal, ekonomik olaylardan beslenmekte ve kentte farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Araştırmanın alan çalışması bölümünü oluşturan İstinye bölgesi, günümüzdeki yaygın konut sunum biçimi olan kapalı konut yerleşmelerinin yanında

gecekondlu bölgeleri ile çok aktörlü bir yapı sergilemesi, farklı sınır türlerini, ölçeklerini ve işlevlerini barındırması dolayısıyla seçilmiştir. Seçilen alanda vaziyet planı üzerinden tespit edilen bir yürüyüş rotası üzerinde yer alan sınırlar deneyimlenerek, çizim ve fotoğraflarla belgelenmiştir ve haritalama yöntemi ile sınır analizi çalışması yapılmıştır.

Bu açıklamalar doğrultusunda tezin **ikinci bölümünde** öncelikle sınır kavramı ele alınmıştır. Mekanda hangi hangi işlevler doğrultusunda oluştuklarının yanı sıra bireylerin ve toplumların bu işlevleri gündelik yaşamda nasıl kullandıkları konuları da incelenmiştir. Ayrıca sınır türleri örneklerle irdelenip ve sınırların oluştukları ölçek bakımından etkilerinin değişimi değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde, sınırları oluşturan toplumsal ve fiziksel etmenlerin, bireyleri ve toplumları nasıl etkilediği ve dolayısıyla kent mekanını nasıl dönüştürdükleri irdelenmektedir. Bu bölüm altında incelenen etmenler, toplumsal ve özel yaşam ayrılığı, mülkiyet, kültür üst başlığında psiko-sosyal alan ve mahremiyet davranışdır.

Sınır kavramının mekânsal oluşumlarını anlamak için çok yönlü bir biçimde çalışmak gereklidir. Toplumsal bir gerçeklik olarak kabul edilen “sınır davranışı”, sosyoloji, psikoloji, beşeri bilim dalları tarafından işlenmiş bir konudur ve bu konunun mekânla ilişkisine de uzanan çalışmalar yapılmıştır. Mekanda imajlar üreten ve sadece fiziksel bir oluşum değil, toplumsal kırılmalarla şekillenen sosyolojik bir oluşum da olan sınırların, kent mekanında araştırılmasında “Eleştirel Gerçeklik Kuramı” uygun bir araştırma çerçevesi oluşturmaktadır. “Eleştirel Gerçeklik Kuramı”, pozitivist bakış açısı ile ortaya çıkmış olgular arasındaki bağıntıları bulup, yapılan genellemeler yerine, ampirik olarak gözlenen dünyanın arkasında keşfedilmesi gereken oluşumların olduğu düşüncesi yöntemini önerir (Kurtuluş, 2005). Bu yöntem çerçevesinde **dördüncü bölümde**, genel olarak Antik Çağ’dan başlayarak global kentlere uzanan tarihsel süreç içerisinde kentler ve ilk yerleşimlerinden başlayarak günümüz İstanbul kenti tarihsel süreç içerisinde incelenmiştir.

Beşinci bölümde, literatür kısmında tanımlanan sınır kavramı, sınırların işlevleri ve sınır türlerinin, tarihsel süreç içerisinde mekânsal ve sosyal açıdan incelenen İstanbul kentinin İstinye semti üzerinde araştırılması yapılmaktadır. Karşılaşılan sınırlar

vaziyet planı üzerinde işaretlenmiş ve haritalaması yapılmıştır. Fotoğraflar ve çizimler ile belgelenen sınırların kent ve kentli üzerindeki dönüştürücü etkisi üzerine sonuçlar çıkarılmaktadır.

Sonuç bölümünde, tezin kavramsal çerçevesi ile alan çalışmasından elde edilen veriler yorumlanmıştır. Ayrıca konut alanlarında oluşan sınırların avantajları ve dezavantajları tartışılmıştır.

2. SINIRLAR, TANIMLARI VE TÜRLERİ

Sınır kavramını anlamaya yönelik giriş niteliğinde bir bölümdür. Bu bölümde, mekânsal ve sosyolojik boyutları ile sınır kavramı, eylemi ve işlevleri incelenmiş, sınırların kent mekânındaki görüntüleri üzerinden görünen ve görünmeyen sınırlar, doğal ve yapay sınırlar ile bu başlıkların alt başlıkları olan, geçirgenliklerine göre ve kapsadıkları alan başka bir deyişle konumlandıkları çevre ölçeğine göre sınıflandırılan sınır türlerinden bahsedilmiştir.

2.1 Sınır Kavramı

Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğünde, “bir şeyin yayılabileceği veya genişleyebileceği son çizgi” tanımı, sınır tanımlamalarından birisidir (Url-1). Sınır limiti tanımlar. Bir şeyin limiti olması, tanımlanmasını ve başka bir şey oluşu önündeki sınıra işaret etmektedir.

Evrende sınır ve son yoktur. Bu durum aslında değişim ve dönüşümün sınırsız ve sonsuz olduğunu ifade eder. Sınır, fiziksel mekanda gerçekte ölçü demektir ve buna göre her şeyin bir sınırı vardır. Yani belli nitelikler belli niceliklerle sınırlandırılmışlardır (Hançerlioğlu, 2012). Örneğin bir konut içerisinde duvarlar ile sınırlanan oturma mekanı sınırı aşıldığında farklı bir işleve hizmet eden bir mekana geçilir. Oturma mekanı sınırları ile tanımlanmasından dolayı sınırı aşıldığında mekanın tanımı değişmektedir. Örnekte olduğu gibi sınırı aşmakla niteliksel değişim gerçekleşmektedir. Evren sınırsız dönüşüm gücüne, sınırlar sayesinde sahip olur. Sınırsızlık, sınırı gerektirmektedir. Sınır fikri evrenin her yerinde ve her şeyde mevcuttur.

“Sınır” kelimesinin, coğrafya, felsefe, kimya, metal bilim işlem terimleri gibi farklı sözlüklerde tanımı bulunabilmektedir. Bu özelliği ile “sınır” çok yönlü bir kavramdır. Bütün tanımlar ortak bir noktada buluşmaktadırlar ki bu; sınır kavramının bir sonu yani limiti tanımlıyor olmasıdır. Coğrafya Terimleri Sözlüğünde sınır, “iki komşu devleti birbirinden ayıran, uluslararası bir antlaşma ile saptanmış çizgi ya da dar, uzun yerey parçası” olarak tanımlanır (Url-1). Ayrıca bu tanım altındaki

sınırların yapay ve doğal sınırlar olarak ayrıldığı belirtilmektedir. Felsefe Terimleri Sözlüğünde sınır, “1. Bitim, bitme, sona erme; bir şeyin sona erdiği nokta; 2. Varlık ya da etki alanının dış çevresi; 3. Uzayda iki bölgeyi ayıracak biçimde belirtilen nokta, çizgi ya da yüzey; 4. İki zaman dönemini ayırmaya yarayan nokta; 5. Eyleme olanağının kalmadığı nokta” olarak tanımlanmaktadır (Url-1). Fiziksel olarak sınırın, çoğunlukla nokta ile temsil edildiği görülmektedir. Cümlelerin sonuna koyulan ve cümlelerin bitim sınırına işaret eden nokta gibi fiziksel bir şeye atıfta bulunmaktadır. Sınır bir çizgi çekmektir. Bu sınır ister gücün sınırı, ister bilimin sınırı, ister usun sınırı olsun bir bitişi ve yeni bir başlangıcı temsil eder. Sınır kavramının Kimya Terimleri Sözlüğünde bir bitişi gösteren tanımı; “olaylar ve süreçlerde kimi niteliklerin ulaşacağı düşünülen son nicelik değeridir” şeklindedir (Url-1).

Mimari tasarımda / mekanda sınırlar birincil olarak duvarlar ile temsil edilmektedir. Tüm duvarlar bir sınıra işaret etmekte, ancak sadece duvarlar ile ifade edilememektedir (Marcuse, 1997). Çünkü mekân fikri, sınırlar ile oluşurken, üç boyutu da kapatmadan, mekâna sınır getirebilmenin yolları her zaman bulunmuştur (Kostof, 1985). Dolayısıyla duvarsız da mimari sınırlama eylemi mümkün olmaktadır.

Sınırlama eylemi, sınırların konumlandıkları mekânda taşınması istenen işlevlerini yerine getirmesi amacıyla yapılan eylemlerdir. İster somut ister soyut olsun sınırlama eylemi, fiziki ve düşünce dünyasında kendisine yer edinmiştir. Çünkü sınır, sadece sosyolojik sonuçları olan mekânsal bir gerçeklik değil, kendini mekânsal olarak şekillendiren sosyolojik bir kendiliktir (Simmel, 1997). Dolayısıyla, sınırlama eylemini ve sınırları mekânsal izdüşümleri üzerinden araştırmak izlenmesi gereken bir yol olmaktadır.

2.2 Sınırlama Eyleminin Mekân Üzerindeki İşlevleri

Sınırlara, mekânı tanımlamada ihtiyaç duyulur. Çünkü mekân, sınırlar ve sınırların çevrelediği boşlukla tanımlanır. Mekân, sadece sınırları ya da boşluk değeri ile tanımlanamaz. Mekânın önemi ise toplumsal hayatı anlamamıza olanak sağlayan insan eylemlerinin sahnesi olmasından kaynaklanmaktadır.

Çevremizdeki en büyük mekân kenttir. Arendt (2000) insanların her tür etkinlikleri için bir çevre oluşturdıklarını söylemektedir. Bunun aksi halinde insan etkinliklerinin yordamsız ve havada kalacağını da ekler. İnsanların birlikte yaşıyor olmaları gerçeği bütün insani etkinliklerin koşuludur ve toplum dışında düşünülmesi bile mümkün olmayan tek insani etkinlik eylemdir.

Sınırlar, ilk olarak barınma ihtiyacı söz konusu olduğunda toplumsallaşma süreci başında basit malzemelerle yaşama mekânını tanımlama amaçlı insan eylemleri ile oluşturulmuştur. Çalı, ağaç dalı, yaprak vb. malzemeler kullanılarak oluşturulan sınırlar mekân yaratma, savunma ve mahremiyet ihtiyacını giderme amaçlıdır.

Kuban (1984), korunma içgüdüsünün ve mekân oluşturma eyleminin insanı çevreden ayırdığını söyler. Sınırlı mekân yaratmak aslında mimari eylemin ilk basamağıdır. Bu eylem, özel yapı eylemi olarak tanımlanır ve insanın uçsuz bucaksız evrensel boşluğu sınırlandırarak kendi çevresinde içe dönük özel bir boşluk oluşturma isteğinden kaynaklanır (Mumcu Uçar, 2005). Bu sınırlar oluşturma durumu, vahşi doğayla karşı karşıya olunan hayat mücadelesinin bir sonucu olması dışında, toplumsallaşma sürecinin de bir sonucudur. Lefebvre (1984), insan ilişkilerinin sınırlar tarafından belirlendiğini belirtir. Yani sınırların toplumsal yaşam üzerinde belirleyici bir etkisi vardır. Çünkü sınırlar insan eylemi sahnesi olan mekânı oluştururken, mekân yani çevre de her boyutunda bilgiyi barındırır ve içindeki toplumsal koşullar ve yaşam hakkında ipuçları verir.

İnsan eylemleri ile oluşan sınırlar, temelde tanımlama, ilişki kurma ve sınırlar içerisinde kalan düzeni koruma işlevlerine hizmet etmeleri için mekanda varlıklarını sürdürmektedirler. Süreç içerisinde bu temel işlevler bünyelerine yanal işlevler katarak mekansal olarak görünürlüklerini sağlamlaştırmaktadırlar.

- **Tanımlama işlevi:**

Sınırların en önemli işlevi belirleyici ve tanımlayıcı olmalarıdır. Tanımlanan şey artık diğer özelliklere kapalıdır yani tanımlanarak sınırlandırılmaktadır ayrıca başka bir özellik taşıması engellendiği için, onun dışında kalanları da tanımlamaktadır. Immanuel Kant'a göre, sınırın bilincine varmak için o sınırın ötesinde ne olduğunu bilmek gereklidir. Bir çizginin bitimini bilmek demek, o çizginin ötesindeki boşluğu da bilmek demektir (Hançerlioğlu, 2012). En küçük birim atomlardan başlayarak, insan vücudu da tanımlı, sınırlı bir alan oluşturmaktadır.

Sınırlama eyleminin birincil amacı olan tanımlama işlevi, tanımlanan bir şeyin ulaşacağı son nicelik veya nitelik noktasını vermektedir. Bu nokta sayısal bir değer olduğu gibi mekânsal bir ögede olabilmektedir. Ayrıca sınır noktanın dışında, çizgi ve yüzey ile de fiziksel olarak temsil edilmektedir. Mimari eylemde güvenlik ihtiyacı ile başlayan sınır oluşturma eylemi de nokta, çizgi ve yüzeyleri kullanmaktadır. “Bu nokta benim!” ile işaret edilen nokta bir sınır ögesi ile çevrenin de sınırlanmış ve tanımlanmış olur. “Bu çizgiden sonrası senin!” ile de bir çizgi ile bütünden parçaya doğru giden bir hiyerarşide, bir yüzey üzerindeki tanımlanmış parçalardan bahsedilmektedir.

Kevin Lynch (2010), kent bileşenleri içinde; yollar, bölgeler, odak noktaları, işaret öğelerine ek olarak sınırlardan söz etmektedir. Sınır olarak gördüğü öge kenarlardır. Kenarlar, iki bölge arasında sınır işlevi görmekte ve sürekliliği doğrusal olarak bölmektedirler. Bu tür kenarlar, bazı noktalarında geçişler veren ve iki bölgeyi birbirinden ayıran duvarlar olabilirken, iki bölgeyi birleştiren bağlantı noktaları da olabilirler. Bu kenar öğelerini pek çok kişi yön bulmak için kullanmaktadır. Bu durum bir yan işlev oluşturmaktadır ve sınırların kente dair başka bir işlevini ortaya koymaktadır ki bu işlevin kaynağı sınırların tanımlama özelliğidir.

- **İlişki kurma işlevi:**

Sınırların tanımlama, belirtme işlevinin yanı sıra ilişki kurma işlevi de vardır ve sınırlar, boşluk ve boşluk içindekiler ile ilişki kurar. Bu ilişki kurma işlevi ile mekân, insanla olan bağlantısını kurmaktadır.

Sınırlar hareketin olduğu yerlerdir. Mekân ile insan, insan ile insan arasındaki etkileşim, bir “iç” ile “dış” meydana getirerek, sınırlarda pozitif veya negatif güçlerin oluşmasına neden olmaktadır. Bu kuvvetler problemleri toplumsal olaylara neden olurlar ki bunlara; bölünme, şiddet gibi eylemler örnek gösterilebilir. Norberg-Schulz (1971) etkileşim sonucu oluşan “iç” ve “dış”ı problem olarak tanımlar. İç ve dış arasındaki ayrım fazlalaşırsa, bölünmeye sebep olmasından dolayı bir sorun olarak kabul edilebilir fakat iç ve dış ayrımındaki “iç”, mekânı kullanan açısından kişiselleştirebileceği bir yer olması dolayısıyla, insan - insan ile insan - mekân arasındaki ilişkileri geliştirici olumlu bir durum olarak da sayılabilir. Diğer bir deyişle sınırların hem birleştirici, hem de iletişimci bir tarafı olmasına rağmen varlığı ile bölücüdür, çünkü içerisinde kalanı tanımlar ve dışında kalanı ötekileştirir.

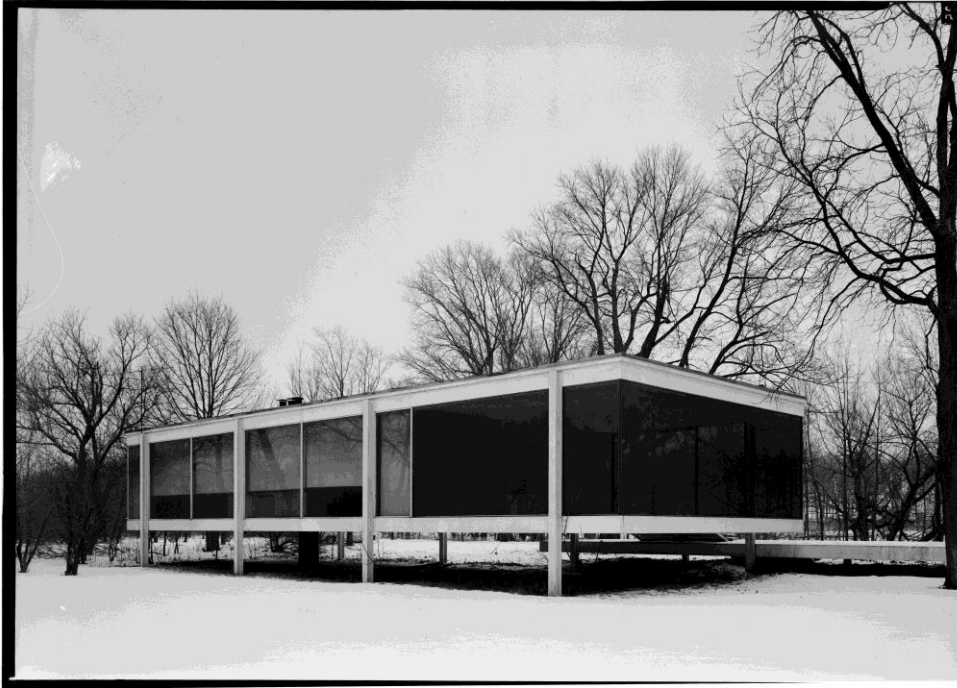
Sınırlandırılmış iç ve dış mekân arasındaki ilişki, farklı mekânsal ilişkilerin gelişmesinde rol oynar. Farklı iletişimsel konumlarına göre mekân, sınırları ile “dışa kapalı” yani içeriye dönük olabileceği gibi, “dışa açık” yani dışarı ile etkileşimli de olabilir. Malzeme farkları, düzen ve diziliş biçimleri, konumlandıkları çevresel farklar bu etkileşimleri değiştiren faktörlerdir. Örneğin, bir cam ev, mahremiyeti korumakta yetersiz kalacağından yoğun bir kentsel çevrede muhtemelen uygunsuz kaçacaktır; oysa aynı yapı, çevreyle –asgari bir mimari müdahaleyle– diyalog içine gireceği geniş bir arazide uygun bir tercih olacaktır (Bielefeld ve El Khouli, 2011).

Mekân sınır ile tanımlanırken kullanılan malzeme ve renk ile iç ve dış arasında farklı etkiler yaratılabilir. Sınır bileşenlerinde malzeme ve renk seçimi iklim koşulları, kültür gibi etmenler altında değişebilir. Sınırlama eylemi ile mekân tanımlama gerçekleşirken, oluşan iç ve dış arasındaki iletişim, çevresel faktörlere bağlı olarak değişen farklı malzeme kullanımı ile değişkenlik göstermektedir. Sıcak iklim koşullarında bitkisel kaynaklı malzeme –çalı, çırpı, büyük dal vb.–, toprak kaynaklı –kerpiç vb.– malzeme kullanımı iç ve dış arasındaki yoğun iletişime işaret etmesi örnek olurken, soğuk iklim koşullarında kullanılan taş, beton malzeme de zayıf iletişime örnek gösterilebilir. İç ve dış arasında oluşan bu zayıf veya yoğun ilişki, açıklık ve kapalılık seçimine bağlı olarak gelişir. Sonuç olarak, malzeme seçimi iklimin yanı sıra açıklık ve kapalılık seçiminin de bir sonucudur.

İnsanlar, doğa koşullarından korunmak için kapalı mekânlarda yaşamaktadırlar. Kapalı mekanlar, kültürün kullanıcıya altyapı sağladığı ortamlardır. Kapalı mekan sınırları mekanı tanımlarken, mekanı kullanan kişiyi de sınırlamaktadır. Sınırlanmanın ortadan kaldırılması, insanların yaşadıkları yerleri kapanma duygusundan arındırmaları ile mümkün olmaktadır. Çünkü insanlar bazı koşullarda çevrelerini sınırlamak ve dolayısıyla sınırlanmak isterlerken, bazı koşullarda da sınırlı olmak istemezler, fakat bu durumun nasıl sağlanacağı konusunda kent yaşamının neden olduğu bir kafa karışıklığı ile uğraşmak zorunda kalmaktadırlar. Richard Sennett (1999), bu duygunun cam mimarisi ile atlatılabileceğini savunurken, ayrıca cam mimarisinin, sınırların çevresi ile girdiği iletişimin boyutunu değiştiren bir etki ile kullanıldığını aktarır. Sennett (1999)’e göre, dışarıdaki biçimi içeriden tam anlamıyla kavramak, ama yine de ne soğuğu ne rüzgârı ne de rutubeti hissetmemek günümüze ilişkin bir duygudur, çok büyük binalardaki modern, korumalı açıklık duygusudur. Bu durumu Sennett (1999), şöyle anlatmaktadır:

“New York’ta Park Bulvarı’nın bazı bölümlerinde bloklar boyu süren kesintisiz cam bir duvar uzar; güvenlik görevlilerinin beklediği tek giriş kapısı bulunan bankaları, büroları, lüks araba galerilerini ve pahalı giysi dükkânlarını örten cam levhalardan oluşan bir duvar. O sıkıca kontrol edilen kapılar tuğla duvarlarda açılmış olsaydı da yine bir yalıtılmışlık duygusu verebilirdi, ama aynı şekilde değil: İşitemeyeceğiniz, dokunamayacağınız ya da hissedemeyeceğiniz bir şeyi görmek, içeridekinin erişilmez olduğu duygusunu artırır.”

Şekil 2.1’de görülen Ludwig Mies van der Rohe’nin “Farnsworth Evi”nde camın ayırıcı ama bir o kadar da bütünleştirici etkisi söz konusudur. Ludwig Mies van der Rohe, uluslararası üslubun önemli temsilcilerinden biridir. Temsil ettiği bu üslubun başlıca nitelikleri, tasarımda akılcılığın ön planda tutulması, strüktürü bir ön sistemin kurallarına göre oluşturmak, doğa ile bütünleşmemek ve yapıyı doğadan soyutlanmış bir estetik obje ve insan yaratıcılığının bir ifadesi olarak görmek, tasarımda kurallarla çalışmak, yalın güzelliği yaratan düzgün, klasik, statik ve geometrik biçimler ile mükemmel oranlar aramak şeklinde özetlenebilir (Biol, 2006). Burada tartışılması gereken konu “doğa ile bütünleşmeme ve yapıyı doğadan soyutlanmış bir estetik obje ve insan yaratıcılığının bir ifadesi olarak görme” niteliğidir. Bu nitelik “Farnsworth Evi”nde gözler önüne serilmektedir. Yatay iki döşeme sütunlar üstünde yere temas etmeyerek soyutlanırken, cam ile kaplı cephe aynı soyutlamanın ve sınırlandırmanın etkisini farklılaştırmaktadır. Katı bir duvarla sınırlandırmaya göre erişilmezlik konusunda daha keskin sinyaller göndermektedir.

Şekil 2.1 : Farnsworth Evi, Ludwig Mies van der Rohe (Url-2)

Farklı bir örnek olarak Şekil 2.2’de görülen, yine Ludwig Mies van der Rohe’nin Barselona Pavyonu’nda, Mies’in geliştirdiği “tümel mekân” anlayışı hâkimdir ve iç-dış mekân birliği sağlanmıştır. Bu anlayış, iç mekânda bölünmüş “oda” kavramı yerine bütüncül mekan kavramını ortaya atar ve iç-dış mekân arasındaki görsel engelleri ortadan kaldırmayı amaçlar. Mekan hiçbir strüktürel öge tarafından sınırlanmadan, tek bir uzay parçası olarak uzanır ve kapatıcı olmaktan çok perdeleme işlevi gören pano benzeri yapı bileşenleri ile ancak kısmen bölünür (Tanyeli, 1993). Öncelikle tanımlama işlevini gören panolar, sadece görsel iletişimi kesmek üzere tasarlanmış ve süreklilik kazandırılmayarak keskin ayırıcılık etkisi azaltılmış, böylece iç mekan ile dış mekan iletişime sokulmuştur. Farnsworth Evi’ndeki süreklilik arz eden cam dış cephe elemanının sınırlandırma eylemindeki keskinliği karşısında, Barselona Pavyonu’ndaki bölücü panolar süreklilik arz etmeyerek sadece perdeleyici etkisiyle naif kalmaktadır. Bu karşılaştırma ile şu sonuca ulaşılmaktadır: Bir bütün içerisindeki sınırlayıcı elemanların malzeme özellikleri dışında, bir araya gelişlerindeki düzen de o bütünün çevreye verdiği keskinlik ifadesini etkilemektedir.

Şekil 2.2 : Barselona Pavyonu, Ludwig Mies van der Rohe (Url-3).

Sennett (1999)’e göre, görünürlüğün modern teknolojisinin sadece ayırım amacıyla kullanılması rahatsız edicidir ve Buckminster Fuller’in “Jeodezik Kubbeleri” örneğinde, Fuller ve Mies’in cam malzeme konusunda aynı görüşleri paylaştığını

aktarmaktadır. Fuller, camın aydınlanma açısından “bütünleştirici” bir malzeme olabileceğine inanmaktadır. Bütünlük Fuller için, Mies’le aynı şeyi ifade etmektedir; ayırım ile birleştirilmiş görünülük.

Sonuç olarak, sınırlar malzeme ve kullanıcı profili farklılıklarından ayrıca tekil konumlanmaları dışında, oluşturdıkları örüntülerin çeşitliliklerinden dolayı iletişime geçip geçmeme durumunda farklı konumlarda bulunmaktadır.

- **Düzen koruma işlevi:**

Sınırların ayırma, tanımlama işlevlerinin yanında, sınır içindelerinin düzenlerinin koruyucu bir işlevi de vardır. İnsanların, yaşamak için (kendini ifade etmek, gereksinimleri karşılamak vb.) sınırlandırılmış bir alana ihtiyaçları vardır. Her kentli kendisi için bu mekânı sağlarken, belirli kurallar (yönetmelikler, mülkiyet kanunu vb.) gereği hareket ederler. Aslında parçalara ayrılıyormuş gibi görünen kenti bir arada tutan kentli olma durumudur. Bu kentli olma durumunun gerektirdiği eylemler kamusal mekânlarda sağlanır. Kamusal mekânlar kentliye kentin gerçek sahibi olduğu duygusunu verirken; tam zıddını düşünenler yani, bütün kentlilerin bu bağlılık duygusunu hissetmesinin olanaklı olmadığından ve bunun bir ütopya düşüncesi olduğundan bahsedenler de bulunmaktadır (Öncü, 2012). İşte bu duygunun mekânsal olarak desteklenmediği zamanlarda ideal kent hayalleri ortaya çıkmıştır.

Kurulan düzenin bozulmaması için ütopyalar hep sınırlar ile çevrili olarak hayal edilmişlerdir. 19. yüzyılda ortaya çıkan ütopyalar, en çok sınırsızlıkla mücadele etmişlerdir. Bu yüzyıl boyunca Avrupa’da kentlerin durumu şu şekildedir: Aşırı nüfus artışına uğrayan kent ile kırsal arasındaki sınır, kırsal mekan üzerine doğru kaymaktadır ve bu kontrolsüz büyüme ve kentleşme, kentlerde bakımsızlık sonucu salgın hastalıklara sebebiyet vermektedir. Kentlerin bu kaotik yapısına karşı ütopyalar üzerinden hayal edilen yeni düzenin, iyice belirlenmiş sınırlar ile ayrılması ve korunmak zorunda olması gibi bir görüş paylaşılmaktaydı.

Ütopya kenti dıştan sınırlarla ayrılmış olmasına rağmen; kent içerisi sınırları olmayan, büyük bir kamusal alan olarak düşünülmüştür. Dış sınırların amacı, kötü giden bir şeye cevap olarak düşünülen ütopyaları, eski düzenden ayırma ve koruma ihtiyacıdır. Bu dış sınırların duvarlarla oluşturulduğu veya doğal oluşumlar ile sağlandığı hayal edilmekteydi. Örneğin, Şekil 2.3’de haritası görülen Thomas More (2009), “Utopia” adlı eserinde, anakaraya bağlı bir yarımada iken bağlantısı

koparılarak adaya dönüştürülen bir ideal toplum ve yerleşmeden söz etmektedir. Yeni düzeni eski düzenden ayıran sınır, su ögesi ile simgelenmektedir. Surlarla çevrili ütopyalar, mahremiyetini yabancılara karşı korumaya çalışan birey gibidir. Geliştirilen yetenekler ve özel eylemler mahremiyet çatısında birey tarafından korumaya alınırken, benzer olarak; ütopya sakinleri de eski düzene göre düzelttikleri toplumsal ve kentsel yaşamı dışarıya karşı korumaktadırlar.

Şekil 2.3 : Utopia Planı, Thomas More (Url-4).

2.3 Sınır Türleri

Sınırlar, aktif çizgilerdir. Görünür olup olmamaları da, bu özelliğini değiştirmemektedir. Sınırlar çevreleri ile aktif, karşılıklı ilişkiye açık olduklarından dolayı gerilimi üzerlerinde toplarlar. İnsani eylemin, gerilimli durumlarda nasıl dönüştüğü ve eylemlerin mekâna nasıl yansıdığı önemli bir konudur. Bu eylemlerin izleri olan sınırlar üzerinden takip edilebilir.

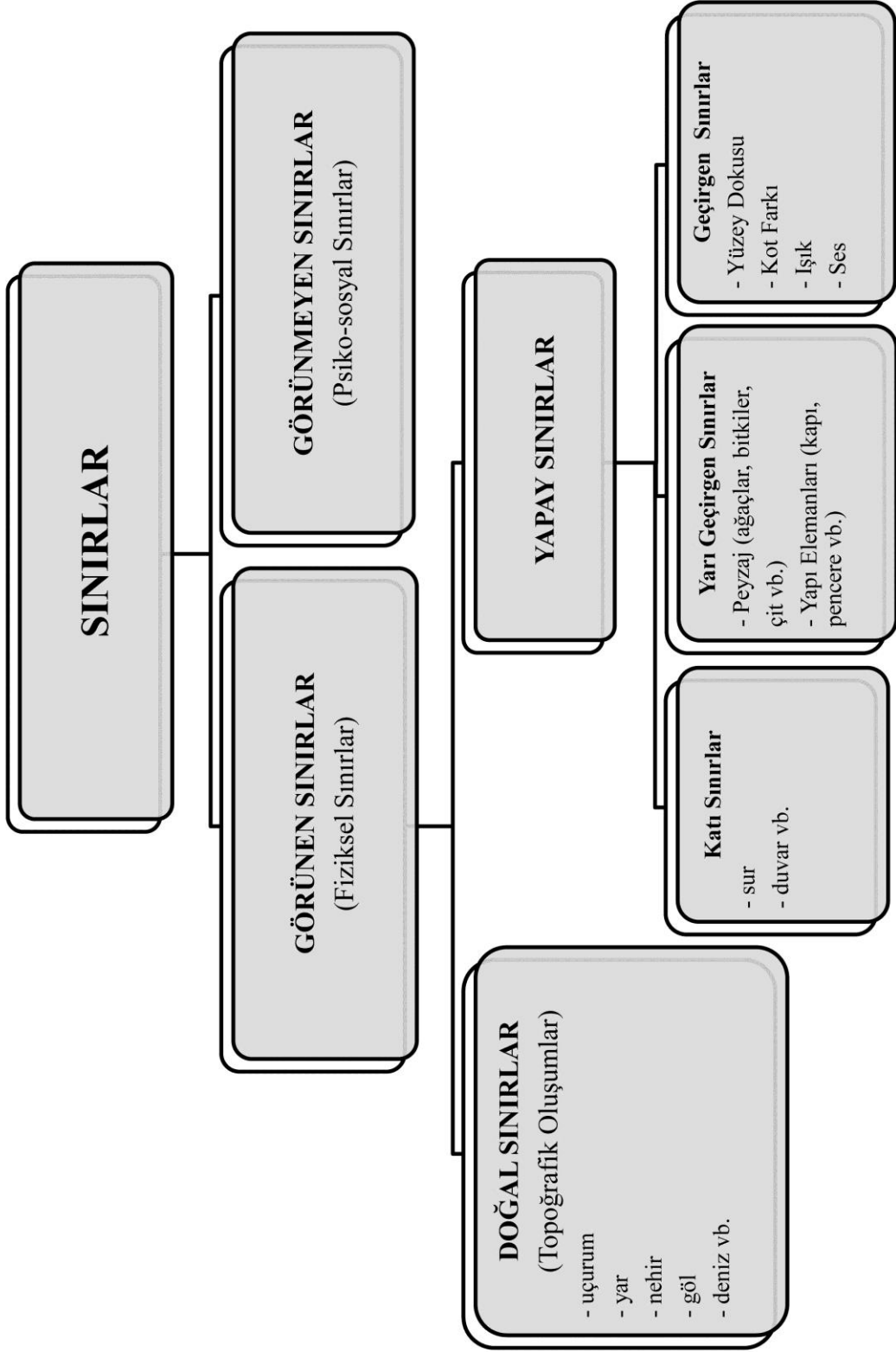
İnsanların, sınırlama eylemlerini gerçekleştirdiği çevre, genel olarak iki grupta incelenmektedir; birincisi fiziksel çevredir. Bu alanda oluşturulan sınırlar gözle

görölür olmakla beraber, barınma ve güvenlik ihtiyacının karşılanması için oluşturulan sınırlardır. İkincisi ise psiko-sosyal çevredir. Fiziksel çevrede insani eylem sonucunda fiziksel elemanlar ile temsil edilen sınırların zıddı olarak, bu çevrede oluşan sınırlar gözle görülemeyen fakat hissedilen sınırlardır.

Şekil 2.4’de görüldüğü gibi sınırlar, görünen ve görünmeyen sınırlar olarak iki ana başlık altında gruplanmaktadır. Sınırlar fiziksel olarak görülebilir olabilecekleri gibi görünmez de olabilirler. Sınırların fiziksel elemanlar ile mekânda temsil edilmesi sonucu görünen sınırlar, hissedilmesi ile görünmez sınırlar oluşur. Görünen sınırlar iki ana gruba ayrılmakta, “doğal sınırlar” ve “yapay sınırlar” olarak tanımlanmaktadır. Görünen sınırlar elemanları geçirgenliklerine göre katı sınırlar, yarı geçirgen sınırlar ve geçirgen sınırlar oluşturmaktadır. Sınırların sahip oldukları ölçeğe göre etkileri değişmektedir. Bu görüşe dayanarak sınırların ayrıca, ülke, kent, konut yerleşimi ve bina ölçeğindeki görüntüleri de incelenmektedir.

Mekân oluşturmaının en temel şartı sınırları olmasıdır. Sınırlar, oluşum amaçlarına hizmet ederek; insan eylemlerini düzenlemekte, onların mekân içindeki zorunluluklarını yaratmakta ve insanların davranış kalıplarını tanımlamaktadır (Ünlü, 1998).

Sınırlar olmadan mekan oluşturmak mümkün iken fiziksel sınırlara neden ihtiyaç duyulduğu sorusu cevaplanması gereken bir sorudur. Norberg-Schulz (1971), mekânı, sınırlanan boşluk ile sınırlayan öğelerin ortak oluşturdukları bir olgu olarak tanımlamaktadır. Başka bir deyişle, sadece boşluk değeri ya da sınırlarıyla bir mekanı tanımlamak olası değildir. Boşluk değeri mekana insan faktörünü eklerken, sınırlarla var olması durumu mekanı tanımlamakta ve kullanıcısı ile iletişime sokmaktadır. İnsan faktörü sınır elemanlarının değişiklik göstermesine neden olmaktadır. Basit olarak çevrenin kullanıcıda uyandırdığı duygusal farklılıklar, mekanda kullanıcı tarafından oluşturulan sınırların görünmeyen sınırlardan, görünür sınırlara kadar çeşitlilikte olmasına neden olur. Kullanıcı kendisini kısıtlama pahasına olsa da kişisel mekânlarını ve sınırlarını katı biçimde göstermektedirler. Savunma amacı ile yapılan sınırlar sonucu oluşan mekanda, sadece sınırların geçirgenlik türü değil mekânın şekli de savunma açısından önemli bir veri olmaktadır (Sommer, 1969).

Şekil 2.4 : Sınırların Sınıflandırılması.

2.3.1 Görünen / Fiziksel Sınırlar

Görünen sınırlar, mekânda fiziksel sınır öğeleri ile tanımlanan sınırlardır. Fiziksel çevre üzerinde insan eli ile oluşturulan yapay sınırların yanında, doğal süreçler ile oluşan doğal sınırlara rastlamak mümkündür.

- **Doğal sınırlar:**

İnsan eli değmeksizin, doğal süreçler sonucunda oluşan ve insanı ve mekanı sınırlayan öğelerdir. Topoğrafik oluşumlar, doğal ve yapılı çevrede sınır elemanı olarak görev üstlenmektedirler. Doğal sınırlar, konumları ve özellikleri dolayısıyla sınırlama davranışına katılırlar ve insanların alanları kullanımında engel oluştururlar. Konumlandıkları ölçek bakımından etkileri de değişmektedir. Örneğin iki ülke arasında yer alan bir nehir sınır oluşturken, kent içinde yer alan bir nehir kentin bölgelere ayrılmasına neden olabilir.

Doğal sınır olarak; uçurum, yar, nehir, göl, deniz, dağ gibi doğal oluşumlar sayılabilir. Bazen dağlar, bazen denizler veya nehirler ülke sınırlarının kendilerine göre düzenlenmesine neden olmaktadır. Doğal oluşumlar insan yerleşimleri açısından kısıtlayıcı olabilmektedirler.

Doğal olarak ortaya çıkan diğer sınır ögesi denizler, göller ve nehirler gibi su elemanlarıdır. Dünyanın dörtte üçünü oluşturan okyanus, göl ve nehirler insan yaşamında ve kentlerde mekanı sınırlayan, bölen, ayıran birer unsur olmaktadır. Denizler etrafında oluşan sınırlar örneğin, İstanbul Boğazı etrafında oluşan konut yerleşimleri üzerinden okunmaktadır. Boğaz kıyısı sınırında su ile ilişkili olarak konumlandırılan yalılar, sınır ögesi olan denizlerin çizgilerini takip ederek denizin kent ve konut ile olan ilişkisini yeniden düzenlemektedirler. Bu ilişkide kent ve deniz arasındaki katı sınır, yalıların denize olan uzantıları ile kırılmaktadır. Örnek olarak yalıların deniz bakan bahçelerinde yer alan iskeleler, katı sınırı kırarak toprağı denize bağlamaktadır (Şekil 2.5). Eskiden kayıklar, günümüzde deniz motorları ile sağlanan deniz yolu iletişimde bu iskeleler ara mekan oluşturmaktadırlar. Aynı etki İstanbul Boğazı üzerinde bulunan Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet Köprülerinde de görülmektedir. İstanbul'u iki yakaya ayıran ve sınırlandıran boğaz üzerinde yer alan köprüler katı sınırlandırma etkisini kırmakta ve iki yakayı bağlamakta ve birbirleriyle iletişime sokmaktadır (Şekil 2.6).

Şekil 2.5 : Şehzade Burhanettin Efendi Yalısı, İstanbul (Url-5).

Şekil 2.6 : Boğaziçi Köprüsü, İstanbul (Url-6).

Doğal sınır ögesi olan nehirlerle örnek olarak Iguazú Şelalesi verilebilir. Güney Amerika'da bulunan Iguazú Şelalesi üç ülke arasında sınır oluşturmaktadır ve iki farklı nehrin (Irai ve Atuba) Curitiba şehri yakınlarında birleşmesinden oluşur.

Parana nehrine dökülmeden önceki son kilometresinde Arjantin'in Misiones Eyaleti ile Brezilya'nın Parana Eyaleti arasında sınır olarak yer almaktadır (Şekil 2.7). Parana Nehri'ne döküldüğü yerin yakınlarında, Brezilya tarafında Foz do Iguaçu, Arjantin tarafında ise Puerto Iguazú şehirleri bulunmakta ve iki şehir de nehri geçen bir köprü ile birbirlerine bağlanmaktadır.

Şekil 2.7 : Arjantin – Paraguay – Brezilya Arasında Sınır Oluşturan Iguazú Şelalesi (Url-7)

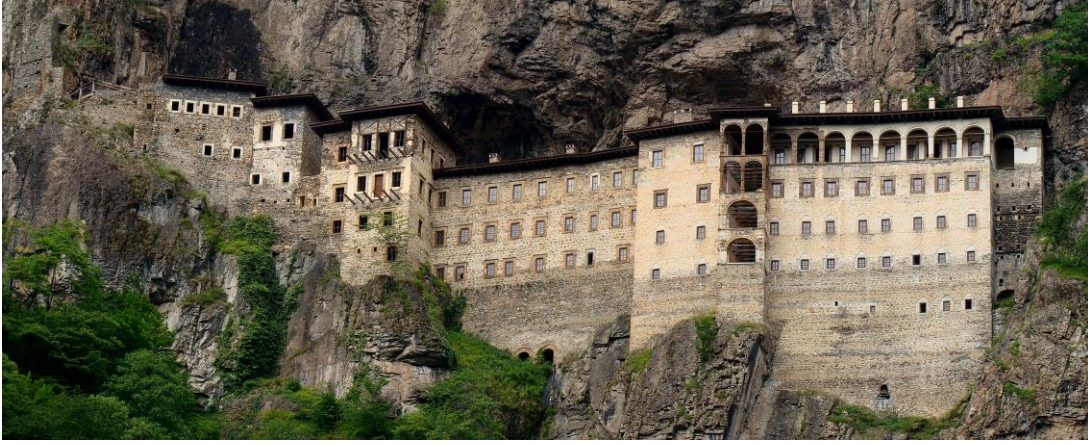
Benzer şekilde Aras Nehri Türkiye'de Erzurum yakınlarında doğmakta ve Kars'ın Kağızman ilçesinin kuzeydoğusunda Akuriyan nehrini içine aldıktan sonra Türkiye-Ermenistan sınırı boyunca akmaktadır. Onbir km'lik Azerbaycan-Türkiye koridorundan sonra Azerbaycan-İran sınırını, Ermenistan-İran ve tekrar Azerbaycan-İran sınırı nehri izlemektedir (Şekil 2.8).

Pérouse (2011), İstanbul'un Gaziosmanpaşa İlçesinde bulunan Hekimsuyu nehrinin Yenimahalle ve Kazım Karabekir mahalleleri arasındaki sınırı oluşturduğundan bahseder. Sınır işlevini yüklenen akarsu yatağının en derin yerlerini birleştiren çizgiler olan talveglerdir. Dağlar, vadilerde yerleşmiş insan yerleşmeleri için bir sınır oluşturmaktadır. Eski dönemlerde insanların, güvenlik veya yalnız kalma ihtiyacıyla yüksek tepelerde yerleştiği görülmektedir. Örneğin, Bavyera Kralı II. Ludwig'in şatosu, Lech ırmağı kıyısında kurulan günümüz Füssen şehrinde bulunan sarp bir tepeye kurulmuştur. Siyasi gücünü kaybeden II. Ludwig'in 1869'da yapimini başlattığı Neuschwanstein Şatosu, yer seçimi dolayısıyla kralın ihtişamlı yeni bir dünya yaratma ve inzivaya çekilme isteğini yansıtmaktadır (Erichsen, 2010).

Şekil 2.8 : Aras Nehri Türkiye-Ermenistan ve Ermenistan-İran Sınırını Oluşturması (Url-8).

Katı, geçilmez engeller oluşturan yar, uçurum gibi oluşumlar mekanı tanımlar ve kesin ayırıcı durum oluştururlar. Bu özellikleri ile stratejik noktalar yaratırlar. Örneğin 365-395 tarihleri arasında inşa edildiği sanılan Sümela Manastırı bir tepenin üstünde, uçurum sınırlarına bütünleşik olarak yapılmıştır (Şekil 2.9). Bina dış sınırını oluşturan duvarlar, kayalardan oluşan doğal sınırın katı ifadesini de üstüne ekleyerek güçlenmektedir. Manastırlar, içlerinde barındırdıkları işlevleri gereği, din adamlarının dünya ile ilgilerini keserek yaşadıkları ve dine yoğunlaştıkları mekanlar olmaktadır. Sümela Manastırı, fonksiyonuna uygun yerleşime konumlanmıştır. Dünya ile ilişkisi kopuk, kolay savunulabilir konumu ile manastır, 14. yüzyılda Türkmen akınlarına maruz kalan bölgenin savunmasında karakol görevi üstlenmiştir (Url-9). Bu örnekte doğal sınırların insanlar tarafından kullanıldığı, üzerine konumlanan mekanın, insanın doğal sınırın ulaşılmazlığını kullanarak uzakta yaşam isteğine yanıt verdiği görülmektedir.

Şekil 2.9 : Sümela Manastırı, Trabzon (Url-10).

Yapay sınırlar:

Yapay sınırlar insan eli ile sınırlama, ayırma, tanımlama, geçit verme ya da engelleme eylemlerini yerine getirmesi için oluşturulan sınırlardır. İnsan eli ile oluşturulmaları dolayısıyla, istenen eylem türüne uyum sağlamaktadırlar. Temel olarak, barınma ve güvenlik ihtiyacı üzerinden sınırlama eylemini gerçekleştiren bireyin, çevresi ile olan ilişkisine bağlı olarak sınırların geçirgenlik türü değişmektedir. Yüksek stres barındıran çevrelerde katı yüksek duvarlar istenen mahremiyeti sağlamada yeterli görülürken, düşük stres yoğunluğuna sahip bir çevrede kot farkı, istenilen mahremiyeti sağlayabilmektedir.

Geçirgenliklerine göre yapay sınırlar; geçirgen olmayan / katı sınırlar, yarı geçirgen sınırlar ve geçirgen / yumuşak sınırlar olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Yapay sınırların, konumlandıkları çevrenin verdiği mesajlara bireylerin verdiği yanıtlar üzerinden geçirgenlik seviyeleri değişkenlik göstermektedir. Katı sınırlar hem fiziksel hem görsel engelleme özelliği ile eylemlere geçit vermez ve insanları kısıtlarken, geçirgenlik seviyesi yükseldikçe yarı geçirgen ve geçirgen sınırlar bu katı ifadeyi kırmaktadırlar.

- Geçirgen olmayan / katı sınırlar:

Katı sınırları oluşturan etmenler; iklim, mahremiyet, güvenlik ihtiyacı ve din gibi etmenleri içeren kültürel faktörler, çevresel faktörler ve toplumsal hayattır. Katı sınırlar iklimsel ve kültürel farklılıklar ile yerden yere, ülkeden ülkeye değişmekte, sınırı oluşturan malzemenin çeşitlenmesine neden olmaktadır. Bu farklılıklar, mimari eylemin birincil sınırlayıcı, tanımlayıcı temsil elemanı duvarlar üzerinde görülebilmektedir. Katı sınır öğelerinden duvarların öncülleri, farklı toplumları,

gelenekleri barındıran kentlerin etraflarını çeviren surlardır. Surların yapılış amacı, dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı içeride yaşayanları korumaktır. Surlara örnek olarak Çin Seddi verilebilir. Çin Seddi Çin'in kuzeybatısı boyunca uzanmakta ve dünyanın en uzun (6.700 km) savunma duvarı olma özelliğini taşımaktadır (Şekil 2.10). Savunma işlevini gerçekleştirmesi için geçirimsiz olarak yapılan Çin Seddi'nin yapılış amacı ile ilgili tarihçiler farklı görüşler bildirmektedir. Bunlar arasında, Çin'in uzun savaşlar sonunda yıktığı beyliklerin esir düşen yöneticilerini sürgün ve ağır işe sürerek cezalandırmak, ülkeden kaçışları önlemek, ülkenin tek yönetim altında birleştiğini ülke içine ve dışarıya göstermek, kuzeyden gelen Türk saldırılarına karşı ülkeyi savunmak sayılmaktadır (Url-11). Sayılan bu nedenlerden özellikle sınır ögesi olarak surun, bir ülkeyi tanımlama, tanıtma, koruma ve savunma amaçlı yapıldığı görülmektedir.

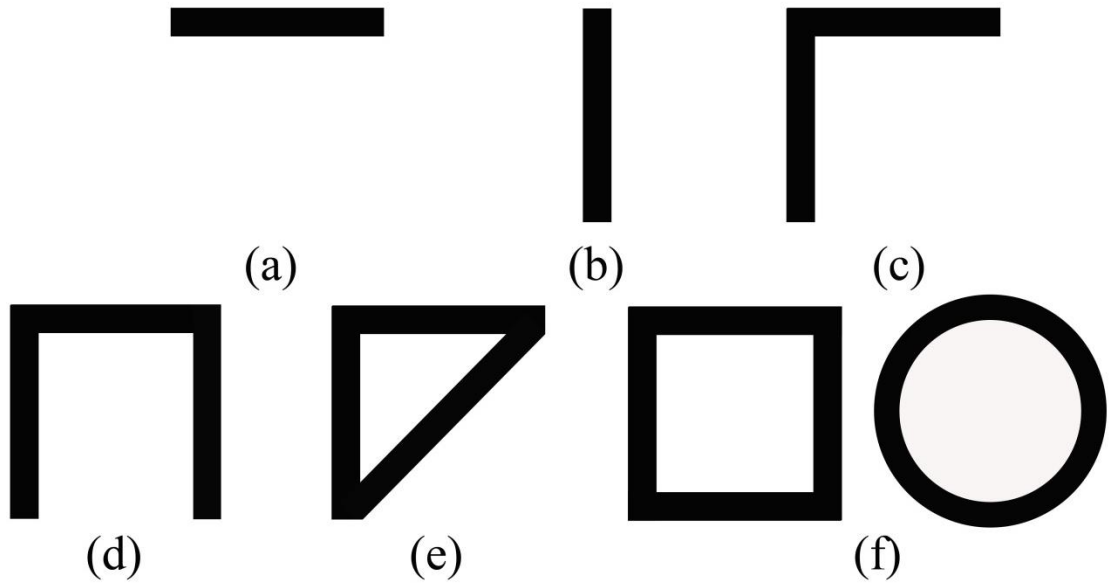
Şekil 2.10 : Çin Seddi (Url-12).

Güvenlik ihtiyacı ile başvurulmuş sınır eylemi aslında çevresel strese bir cevap niteliğindedir. Rapoport (1978), çevresel stresi önlemek ve stres yapıcıların etkisini azaltmak için gerekli stratejileri; kontrol duygusu, tahmin edilebilirlik, fiziksel çevre kullanımı, organizmadaki eşgüdümse organların işleyişindeki aksaklıkların giderilmesi, savunma temelli yapılanma, çevreye anlam kazandırma olarak sıralamaktadır. Bu stratejilerin büyük çoğunluğu sınırlar ile sağlanmaktadır.

Özellikle kontrol duygusu, savunu temelli yapılanma stratejileri mekânda bir sınır oluşumu ile geçerli kılınmaktadır. Çünkü insanın fiziksel çevre ile arasındaki ilişki öncelikle mekânsaldır (Turgut, 1995). Kültürel kaynaklı mahremiyet sağlama süreci sonunda oluşan mekânın sınırları, çevresel faktörlere cevap olarak oluşmakta ve yine kültürel faktörler ekseninde değişiklik göstermektedir.

Katı sınırların oluşmasında kültürel, çevresel faktörlerin dışında bireylerin çevreleri ile iletişimi sonucunda oluşan toplumsal hayatın da etkisi vardır. Sınırlar insan eylemleri sonucunda oluşmakta ve toplumsal hayatın içinde varolmaktadırlar. Günümüz katı sınırlarının oluşumuna eylem anlayışındaki anlamsal kaymanın etkisi söz konusudur. Bauman (2010a), geleneksel eylem anlayışını tasvir etmek için organik metaforlara başvurmaktadır. Bu metaforlar ile açıklandığında; “Çatışma burun buruna, kavga göğüs göğse yapılır. Adalet göze göz, dişe dişdir. Görüşmelerde kalp kalbe karşıdır. Dayanışma omuz omuzadır. İnsanlar yüz yüzedir. Dostluk kol kola yürür ve değişim adım adım, yavaş yavaştır.” Günümüzde ise çatışmaların, dayanışmaların, kavgaların veya görüşmelerin insan gözü kolunun, aklının ulaşamayacağı noktalara taşınması söz konusudur. Böylece mekân, işlenmiş, merkezileştirilmiş, örgütlenmiş, normalleştirilmiştir. Ayrıca ve en önemlisi iletişim, sınırların arkasına çekilmiş ve kontrol altına alınmıştır.

Duvarlar, katı sınır oluşturan en önemli bileşenlerdir ve sınırlama eylemine katkıları, insan eylemlerini düzenlemeleri ve mekân oluşturmaları üzerinden gerçekleşir. Duvarlar mekânı çevreler, oluşturur ve sınırlar. Sınırların çevrelediği mekânda oluşan boşluk, insani eyleme sahne olması bakımından önemlidir. Zucker (1959), boşluğun önemini, Lao-tzu’nun “Odanın asıl gerçeği duvarlar değil, onların içerdiği boşluktur” sözü ile aktarır. Boşluğun gerekliliğine rağmen, en temel öge yine sınır yani duvardır. Duvar, plan üzerinde en az üç köşe birleşimli olarak konumlandıklarında veya dairesel olarak başlangıcı ile bitişi birleştiği zaman katı bir sınır oluşturmaktadırlar. Tek başına konumlanan bir duvar da sınır ögesidir fakat geçirimsiz değildir yani başlangıcı ve bitişi arasındaki bölge dışında geçit vermektedir. Bu görüşe göre, Şekil 2.11’de planda duvarların konumlanmalarına göre değişen sınırlandırma etkileri görülmektedir.

Şekil 2.11 : Duvarların Katı Sınır Oluşturma Döngüsü (Ataol, 2013).

(a) ve (b) şeklinde planda yerleştirilmiş duvar parçalarının tek başına yatayda veya düşeyde katı bir sınırlandırma etkisi olmamakla beraber sadece ayırıcı olarak görev yapmaktadırlar. Bu tip konumlanmalarda, duvar bir tarafındakileri, diğer tarafındakilerden ayırmakta iken, her iki taraf da ulaşılmaz değildir. Mimari tasarımda bu tekil duvar öğeleri, kısmi ayırma, göz kontrolünden koparma amaçlı kullanılmaktadır. Duvar, uzunluğu boyunca devam eden istenmeyen eylemlerin duvarın diğer tarafındakileri etkilememesine yardımcı olmaktadır.

(c) yerleşimindeki amaç iki yönlü bir sınırlandırma etkisine ulaşmaktır. Duvarın dışbükey köşesinden bakıldığında, duvar itici bir güç uygularken, iç bükey hayali köşesinden bakıldığında toplayıcı bir etkisi vardır. Katı bir sınırlandırma etkisi yaratmazken, (a) ve (b) konumlanmalarına göre daha güçlü bir etkiye sahiptir. Bu özelliğini, yönlendirme etkisiyle sağlar.

(d) yerleşimi belirli bir yöne yönelime doğru ittiği için diğer katı olmayan sınırlandırmalara görece daha güçlü bir etkiye sahiptir. Diğer yerleşimlere göre daha fazla savunulabilir bir boşluğu tanımlamaktadır. Sınırlar arasındaki boşluk azaldıkça tanımlama kesinleşmekte ve mekân artık büyüyemez hale gelmektedir.

(e) yerleşimi az duvar kullanımı ile bir boşluğun katı bir biçimde ilk tanımlanmasıdır. Bir “iç” ve “dış” oluşturmaktadır. Böylesi bir yerleşim farklı bakış açıları ile farklı etkiler yaratmaktadır. Köşelerin itici bir kuvveti vardır. Perspektif açı ile bakıldığında içerideki mekân dışarıdan daha sert algılanmaktadır.

(f) yerleşimi çevremizde her yerde görebileceğimiz, “iç” ve “dış” oluşumuna neden olan düzendir. Her yönden bakıldığında farklı görüşler vermediğinden dolayı sürprizsiz katı bir yerleşmedir. İçerisinde de net bir boşluk tanımlamaktadır.

Duvar, iç ve dış arasındaki çizgidir ve “iç” ile “dış” arasında bulunan duvarlara farklı özellikler yüklendiğinde, iç ve dışın tanımlarını değiştirebilir. Yani iç, dış olabilirken; dış, iç olabilir. Bu değişim içerideki ve dışardakinin algısına göre gerçekleşmektedir. Zamyatin’in “BİZ” (2011) adlı eserinde, yaşama mekanını tanımlayan duvarlar için kullanılan malzeme camdır. Cam malzeme şeffaf özelliği gereği dışı içeriye, içi dışarıya yansıtır. Cam malzeme kullanımı ile bir yandan katı sınırlama eylemi gerçekleştirilirken, diğer yandan dış ve iç birbirine geçirilmiştir. Dışın içe geçmesine örnek olarak Orwell (2009)’ın “1984” adlı kitabı örnek gösterilebilir. Eserde herkesin evinde kendi televizyonu bulunmaktadır ama kimse televizyonun kontrolüne hâkim değildir. “İç” in ve aynı zamanda “dış” ın sınırları o televizyon etrafındadır. İçte yaşayanlar televizyon yoluyla dışta yaşayanlar tarafından kontrol altında tutulmaktadırlar.

Duvarlar çoğu zaman temel insani ihtiyaç olan barınma ve güvenlik ihtiyacı ile korku gibi duygusal etmenlerle desteklenerek mekânsal ayrımcılık meydana getirebilirler. Şekil 2.12’de görülen, Berlin duvarı ülke ölçeğinde bir mekânsal ayırım için insan eli ile oluşturulmuş katı sınıra örnek gösterilebilir.

Berlin Duvarı, Doğu Almanya vatandaşlarının Batı Almanya’ya kaçmasını önlemek amacıyla Doğu Almanya Meclisi’nin kararı ile 1961 yılında yapılmaya başlanmış, Berlin kentinin iki parçaya ayrılması ve toplumun parçalanmasına neden olmuştur. Berlin Duvarı, uzun yıllar yaşanan toplumsal olaylardan sonra 1989 yılında tüm tesisleri ile yıkılmış, 46 km uzunluğunda, Batı tarafında “Utanç Duvarı” olarak adlandırılan bir duvardır. Uzunluğu devasa olsa da şekilsiz yapısından ve kontrol zorluğu dolayısıyla geçişler engellenemeyince, duvarlara ek olarak mayın tarlaları, köpekli askerler, gözcü kuleleriyle geçiş tamamen engellenmeye çalışılmıştır. İnsan eli ile oluşturulan, amacı katı bir sınırlama ve kontrol olan duvarlar, sınırladığı boşluk içinde veya dışında insan eylemlerini kısıtlıyorsa karşısında, insan eylemleri onu açmak için çalışır hale gelmektedir. Kısıtlama eyleminin kırılması için gösterilen eylemler, sonuç olarak asıl yıkmak istedikleri üzerine sembolik anlamlar yüklemektedir. Berlin duvarında da gerçekleşen bu olmuştur.

Şekil 2.12 : Berlin Duvarı (Ur1-13).

28 yıl boyunca bir ülkeyi ikiye ayıran Berlin duvarı parçaları 1990 yılında gerçekleştirilen sanat festivalinde dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen sanatçılar tarafından resim tuvali olarak kullanılmıştır. Günümüzde bu çalışma dünyanın en uzun galerisini oluşturmaktadır. 2002 yılında konut yapımı için bir yatırımcıya satılan ve Berlin duvarının geriye kalan parçalarının büyük bir kısmını içeren arazide, 2013 yılında başlanılan duvar taşıma çalışmaları hem anımsattırdıklarının sembolü olması açısından, hem de işlev kazanmasından dolayı halk tarafından engellenmeye çalışılmıştır (Ur1-14). Halk ve politikacılar Berlin Duvarı parçalarının taşınmasına “kültür ve tarihin yok edilmesi” görüşünü paylaşarak, karşı çıkmaktadırlar.

- Yarı geçirgen sınırlar:

Katı sınır ile oluşturulan boşlukların, yaşanılan alanlar olabilmeleri için insanı barındırması gereklidir ve bu nedenle boşluğun tanımlanmış sınırına, geçirgenlik özelliği kazandıracak elemanlara ihtiyaç vardır. Sınırların katı geçirmemezlik özelliklerini kıran elemanlar olarak ağaçlar, bodur bitkiler gibi peyzaj ögeleri ile kapı, pencere gibi yapı ögeleri sayılabilir. Bu elemanlar katı devam eden bir sınıra geçirgenlik özelliği kazandırdığı gibi kendileri bir düzen oluşturarak yarı geçirgen bir sınır oluşturabilirler.

Dört duvar ile çevrili bir boşluğun bir işlevi yerine getirebilmesi için içine ulaşılabilir olması gereklidir. Sınırlar, duvarlar, kapılar savunma işlevini yerine getirmek için yapılırken ayrıca bir açılma işlevini de kendilerinde barındırırlar (Alver, 2010). Mekanın sınırında konumlanan bir kapı, kapalı iken mekana ulaşamamaktadır. Kapı elemanı içeriye geçişi sağlarken, duvarların oluşturduğu katı sınırlama etkisini de kırmaktadır. Örneğin seffaf malzemeden yapılan bir kapı, kapalı konumda iken bile yarı geçirgen bir sınır işlevi görmektedir. Fiziksel olarak iç ve dış arasında sınır oluşturmakta fakat dışarıyı ile içerisi arasındaki görsel iletişimi korumaktadır. Ayrıca geçirgenlik özelliğine sahip bodur bitki, çit gibi elemanların kendileri bir düzen oluşturarak yarı geçirgen sınır oluşturabilmektedirler.

Habraken (1998), konut girişinden yaklaşık 2 - 2.5 metre bir uzaklığa yerleştirilen bir sınırın yarı özel bir ön bahçeyi tanımladığından bahseder. Ayrıca farklı olarak Japonya’da küçük ağaç ve çalılarla tanımlanan giriş alanları oluşturulduğunu da ekler. Bir düzene göre sıralanan bitkisel sınırlar, fiziksel engel oluşturmakta fakat sınırlama eyleminde geçirgenlik özelliği taşımaktadırlar. Ancak iletişimin gerilimli olduğu çevrelerde peyzaj ögeleriyle oluşturulan alan tanımlama çabası yeterli olmamakta, fiziksel sınırlara ek olarak kullanılan peyzaj ögeleri, sınırın katı duruşunu kırmaktadır. Mimarlar peyzaj ögelerini, çoğunlukla görsel olarak kamusal alandan özel alanı ayırma, kamusal alandan gürültü ve görüntü geçişini azaltmak amacı ile kullanmaktadırlar. Peyzaj ögeleri, katı olmayan duruşları ile pozitif sınır ögeleridir.

Mimarinin sınır elemanı olan duvarlara eklenerek onlara geçirgenlik özelliği kazandıran pencere ve kapılar, kontrol mekanizmasının isteğine bağlı olarak geçirgenlik özelliklerini sergilerler. Kapılar, form ve sınır oluşumunu ilişkilendirir ve

dışında kalan alanlar ile fiziksel bağlantı oluştururlar. Eğer bir kapı giriş işlevini barındırmıyorsa, koruma, ayırma, koparma işlevini ve başka bir boşluğun başlangıcı olma durumunu bünyesinde taşırlar. Bahçeli konutlarda bahçe kapısı güçlü bir sınır koruma işlevini yerine getirmezken konut giriş kapısı bu işlevi bünyesinde toplar. Bir kapı sınırlama eylemi içinde ise, çevresi ile yatay ve dikey boyutlarda ilişki kurmaktadır. Dikey ilişkiyi kamusal ve özel alan arasındaki ilişki oluştururken, yatay ilişkiyi konut çevresindeki komşuluk ilişkisi içinde olunan konutlar arasındaki ilişki oluşturur (Habraken, 1998) (Şekil 2.13).

Pencerenin fonksiyonu ışığı ve havayı içeri almak ve dış mekân ile görsel iletişimi kurmaktır. Görsel iletişim sadece içeriden dışarıya doğru gerçekleşmemektedir, aynı zamanda izin verildiği ölçüde dışarıdan da müdahaleye açık konumdur. Bu nedenle konut duvarlarına geçirgenlik özelliği kazandıran pencere, kapı gibi yapı elemanları geçirgenliği kontrol etmek için kamusal alanla olan iletişimde mekânsal olarak farklı konumlanabilir. Bu konumlanmaları kapılar üzerinden okuyan Habraken (1998), oluşturduğu “kapı matrisi” ile yedi kapılı bir sistem kurmuştur (Şekil 2.13).

	İÇ / DIŞ	İÇ / İÇ	DIŞ / DIŞ
YATAY SINIR İLİŞKİSİ	A	B	1
DİKEY SINIR İLİŞKİSİ	2	3	4
SINIRLAMA OLMAYAN İLİŞKİ	5	6	7

Şekil 2.13 : Kapı Matrisi (Habraken, 1998).

Habraken (1998)’ın çalışmasının anlaşılması için bilinmesi gereken bir kaç nokta vardır. Çalışmaya göre, iç ve dış tanımlaması bazı özellikleriyle genel iç ve dış tanımlamalarından farklılık gösterir. Kapılı bir mekân üstü çatı ile kapandığı zaman bir iç oluşturur, tersi konumda orası bir dıştır. Bu durum sınırlama eylemine bağlı olmayıp psikolojik bir durumdur. Örnek olarak dış kapı iç ile dışı ayırırken, iki oda arasındaki kapı bir iç ile başka bir içi ayırmaktadır. Ayrıca bahçe kapısı da bir dış ile başka bir dışı ayırır. Verilen ön bilgiler ışığında Habraken’in matrisine bakıldığında yedi farklı konumlanma görülmektedir.

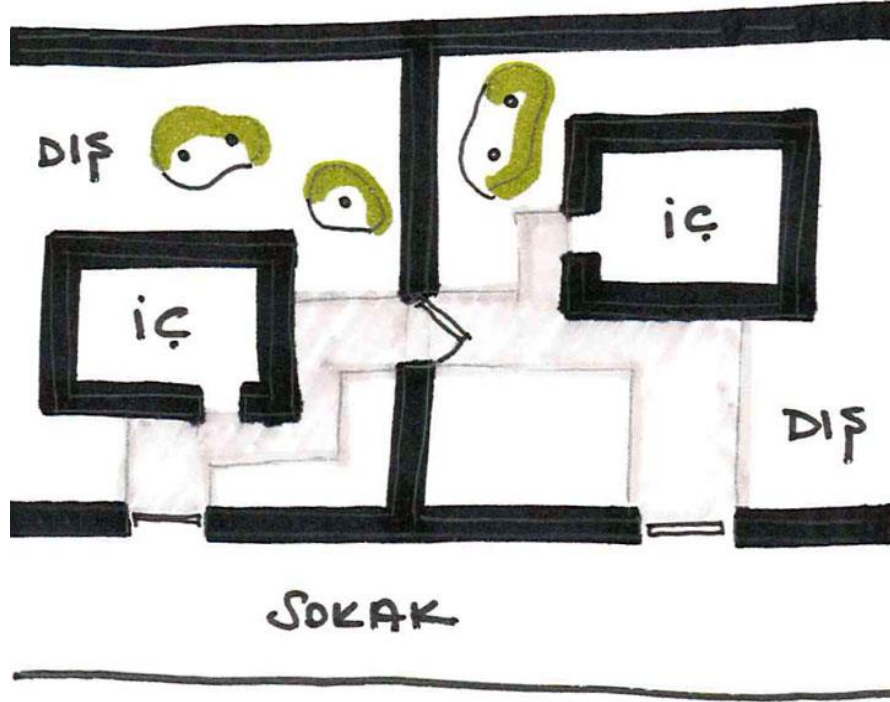
(A) - (B) kodlu ilişki durumu sık rastlanan durumlar olmadığı için liste dışında bırakılmışlardır. (A) konumlanması için aynı açık koridora açılan otel kapıları örnek gösterilebilir (Şekil 2.14). (B) durumu otel odalarının birbirine açılan kapılarında görülmektedir. Bu kapı örneğinde iki otel odası birleşmekte ve sınır kontrolü yok olmaktadır. Aslında bu kapıların kapalı durması gereklidir. Verilen konumlanmaların mekansal örnekleri nadir durumlar oluşturdukları için liste dışında bırakılmaktadır.

Şekil 2.14 : İç ve Dış arasındaki Yatay Sınır İlişkisi - Rodeway Inn Hotel, Arizona (Url-15).

(1) numaralı konumlanma mekânsal yansımasını birbirine açılan kapıları bulunan komşu iki bahçede bulabilir. Giriş iki taraflı olarak yapılmaktadır. Arkadaş ilişkisi bulunan iki komşu arasındaki bu kapı özellikle çocuklar ve hayvanlar içindir. Yetişkinler de ziyaret amaçlı kullanılmaktadırlar (Şekil 2.15).

(2) numaralı konumlanma kapıların temelde ne amaçla yapıldığının basit ve açık bir açıklamasını oluşturur. Daha önce bahsedildiği gibi kapılar koruma, ayırma, koparma işlevini yerine getirmekte ve başka bir boşluğun başlangıcı olma yani özel mekanın bitişi ve kamusal mekanın başlangıç yerini sembolize etmektedirler. Farklı özellikler taşıyan mekânlar arasında geçişi, sokağa açılan konut kapılarında, aynı şekilde caddeye açılan mağaza kapılarında görmek mümkündür (Şekil 2.16).

Şekil 2.15 : Dış ve Dış arasındaki Yatay Sınır İlişkisi (Ataol, 2013).

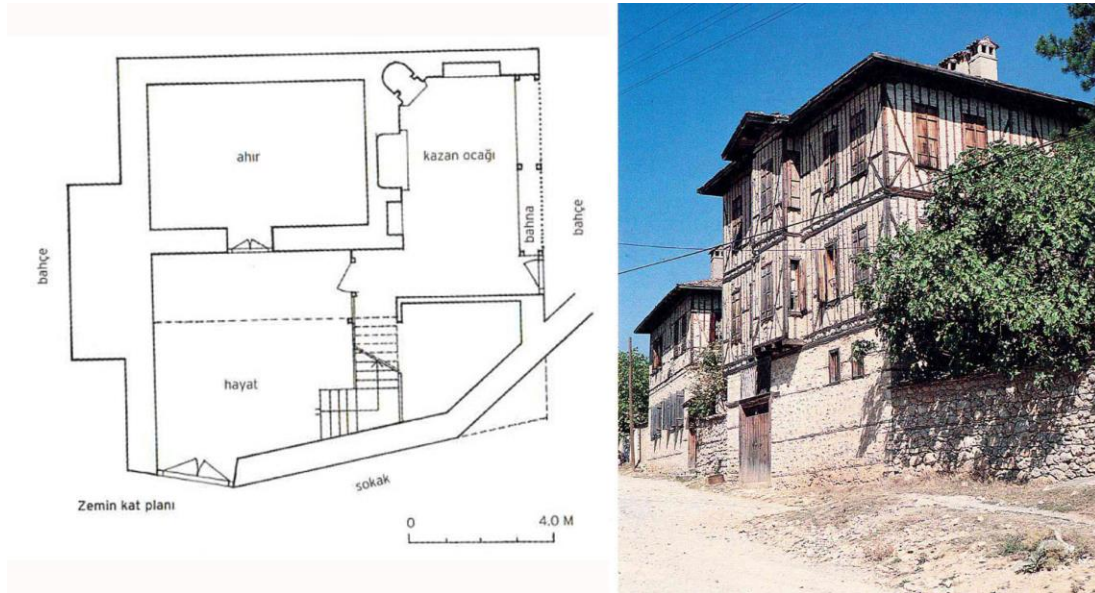

Şekil 2.16 : İç ve Dış arasındaki Dikey Sınır İlişkisi, Çikolata Dükkânı (Fotoğraf: James L. Stanfield).

(3) numaralı konumlanmaya bir alışveriş merkezindeki dükkânlar ya da bir koridor boyunca devam eden ofis oda kapıları örnek oluşturabilir. Kapılar, konumlandıkları

duvar üzerinde kullanıcısının isimliği olan odayı yani bir özel mekânı tanımlamaktadır. Kapının dışı ise bir kamusal alandır. Başka bir örnek apartman içinde dizili konut kapılarıdır. Merdivenler ve asansör kamusal alanı oluştururken konut kapısının içi bir özel mekânı tanımlamaktadır.

(4) numaralı konumlanma, tanımlanmış ve egemenlik sınırı ile çevrelenmiş konut çevresi ile sokak arasındaki kapıyı tanımlar. Sınırlandırılarak tanımlanmış bahçe tanımlı bir dış oluşturmaktadır. Bu dış mekân bir bahçe kapısı ile kamusal alandan ayrılmaktadır. Geleneksel Türk evinde bulunan, yüksek duvarları ve kapısı ile sokaktan ayrılan avlular bu konumlanmaya örnek oluşturmaktadır (Şekil 5.17). Avlu, gündelik hayatın geçtiği yerdir. Özel ilişkiler kamusal müdahalelerden arındırılmış bu mekânda yaşanmaktadır. Avlu kapısı özel yaşantının sokağa bağlandığı noktadır. Ayrıca kent kapıları da bu başlık altında incelenebilir. Çünkü kent kapıları iki dış mekânı birbirinden ayırmakta ve kapı, her iki yakasında bulunanlar açısından farklı mekânsal özellikler taşımaktadır. Kent kapısının içinde bulunan alan, kenti yani kentlilerin yaşama alanını oluştururken, kapının dışında kalan alan kentli için yararlı bulunmayan öğelerin dışarıda bırakıldığı alandır. Örnek olarak Roma'da Popolo Meydanında bulunan ve Antik Roma'nın girişlerinden birini oluşturan Porta del Popolo adlı kapısı verilebilir (Şekil 2.18).

Şekil 2.17 : Safranbolu Evi Zemin Kat Planı ve Yoldan Görünüşü (Günay, 2003).

Şekil 2.18 : Porta del Popolo, Roma (Url-16).

(5) numaralı konumlanmaya balkona veya terasa açılan kapı örnek olarak verilebilir. Özel mekândan terasa açılan kapı, iç mekân ile özel açık bahçeyi birbirine bağlar. Bu bağlantıyı bir kapı sağlayabileceği gibi bir asma, tente veya ağaçlar da şekillendirebilir. Sürülebilir cam kapılar, sınırın sadece bir bölümü iletişim için açacağı gibi tüm yüzeyi de açabilir.

(6) numaralı konumlanmaya eski Viktoryan evlerinde görülen yemek odası ile oturma odasını ayıran kapılar örnek olarak gösterilebilir. Bu tip ayırıcılar bir mekânı iki parça halinde bölümlerler. Konuklar oturma odasında ağırlandırken, yemek odasında yemek hazırlıkları devam etmekte ve iki mekân birbirine karışmamaktadır. Bu tip kapıların sembolik bir anlamı vardır. Sınırlama amacına cevap vermemektedir.

(7) numaralı konumlanmaya örnek verilecek kapılar mimarinin gösteriş için kullanılan öğeleridir. Paris'te bulunan ve Fransız Devrimi'nde ve 1799-1815 yılları arasında Napoleon tarafından yönetilen savaşlarda ölenlerin anısına yapılan Arc de Triomphe isimli anıt kapı örnek gösterilebilir (Şekil 2.19). Mekânsal hoşluk için kullanılan çardak, pergola gibi yapıların geçitleri de bu tür altında sayılabilir. Çin bahçelerinde kullanılan “moongate” adı verilen geçiş boşlukları tam anlamıyla sınırlama etkisi olmadan yapılan kapı tanımına uymaktadır (Şekil 2.20). Duvarda açılan delik, başka bir dünyaya girişi temsil etmekte ve o geçiş duygusunu yaşatmaktadır.

Şekil 2.19 : Arc de Triomphe, Paris (Url- 17).

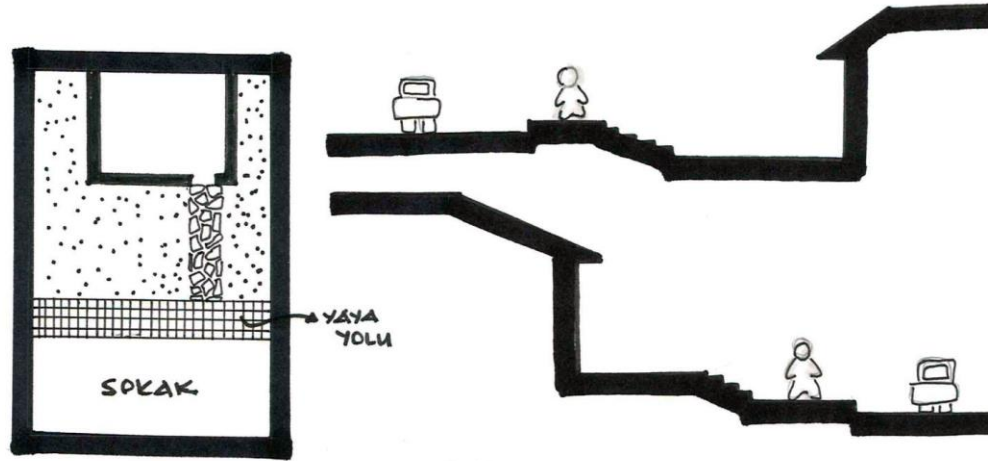
Şekil 2.20 : Moongate, Çin (Fotoğraf: John Glines).

Habraken (1998)'in yedi kapı çalışması ile görülmektedir ki; konumlandığı çevre dolayısıyla yarı geçirgen sınırların verdiği mesajlar farklı olmaktadır. Çevreye doğru mesajın verilmesi için, çevreden alınan verilerin doğru anlaşılıp, doğru

yorumlanması önemli bir süreçtir. Çevremizdeki duyu çeşitliliği içinde, bireyler tarafından seçilerek alınan mesajlar çerçevesinde birey, özel alanını şekillendirmektedir. Dolayısıyla mekân oluşturma amacıyla katı sınırlara geçirgenlik özelliği kazandıran eleman seçimi de, çevreden alınan mesajların yorumlanması süreci sonunda bir yanıt olarak oluşmaktadır. Uygun yanıt bulma ile yaşanılabilir çevreler oluşturulmaktadır ki bu yanıtlandırma sürecinde kullanıcılara yardımcı olmaları açısından mimarların görevleri çok önemlidir.

- Geçirgen sınırlar:

Geçirgen sınırlar, yoğunlukla stres yoğunluğu düşük çevrelerde konumlanan özel alanları tanımlamakta kullanılan sınırlardır. Diğer bir deyişle geçirgen özellikleri ile sembolik sınırlar yüksek tehdit içeren bölgelerde etkin olarak işlevlerini yerine getirememektedirler. Sembolik sınırlar yüzey dokusu, kot farkı ile tanımlama, basamak, çit, dikme gibi elemanlarla kent mekanında oluşturulurlar. Örneğin, bir cadde üzerinden girişi olan sıra konutlarda, konut girişi birkaç basamak ile yol kotundan ayrılıp tanımlanabileceği gibi, yol kotundan düşük bir kotta konumlanarak da tanımlanabilir. Bu tip sınırların konumlanacağı çevrenin barındırdığı veriler, istenilen mahremiyeti sağlaması açısından çok önemlidir (Şekil 2.21).

Şekil 2.21 : Malzeme ve Kot Farkı ile Özel Alan Tanımlanması
(Ataol, 2013).

Bir konutun ön bahçesi daralmaya başladığında bitkiler, çit gibi elemanlarla çözülen özel mekân tanımlama işlevinde sınır elemanı olarak yumuşaktan katıya doğru alçak

duvar, demir kafesler ve hatta elektrikli teller kullanıldığı görülmektedir. Stres yoğunluğu düşük çevrelerde ise yaya yolundan çok az bir yükseklikle ayrılmış bir bahçe tanımlaması işlevsel olabilir. Ayrıca bakımlı bahçe, bitki vs. yüksek düzeyde ilgi ve savunmayı ifade ederken, bakımsız bir bahçe, çöp, döküntü, yabani ot ilgi eksikliğini anlatmaktadır (Lang, 1987). Geçirgen sınırlar mekana dışarıdan ulaşımın istendiğinde gerçekleşebileceğini ifade etmektedir.

2.3.2 Görünmeyen / Psiko-Sosyal Sınırlar

Sınır davranışı, aynı zamanda sosyal ve kültürel kaynaklıdır. Bu davranışın nedeni alanı tanımlama ve sınıflandırma ihtiyacıdır. Tanımlanan şey, artık bilinen olması dolayısıyla endişe uyandırmaz. Birey kendi benliğini tanımsız alanlardan saklarken, çevresini “güvenlik çemberine” alma davranışı sergiler. Bu davranışı ile sınırlama eylemini gerçekleştirmekte ve bir egemenlik alanı yaratmaktadır.

Bireyin psiko-sosyal alan davranışı ile oluşturulan egemenlik alanı çok boyutlu bir kavramdır. Mahremiyet kaynaklı olduğu gibi bireyin şartlı olduğu bir eylemdir ve kültür ile şekillenirken, görünmeyen sınırlar oluşturmaktadır. Psiko-sosyal alan, bireyin kendisine ait olmayan alanlarda, çoğunlukla kamusal mekânlarda oluşturduğu ve vücudunun etrafında görünmeyen bir kalkan gibi onu saran hayali bir çemberdir. Sommer (1969)’ın tanımıyla hayali çember bir nefes alma alanını oluşturur. Bu çember, kendisini yaratan tarafından kontrol edilir. Kamusal alanlarda insanların iletişime geçtiklerinde, bu çemberler çakışabilir. Karşılıklı bireylerin kişiliklerine, kültürlerine bağlı olarak çemberin çapı ve çakışmanın boyutu değişmektedir. Örneğin yapılan araştırmalara göre İngilizlerin, Fransız ve Güney Amerikalılara göre etraflarında oluşturdukları çember daha büyüktür. Sommer (1969)’a göre birey kalabalık bir ortamda, çevresinde merkezi yani kendisini koruyan minimum 90 cm² lik bir alana ihtiyaç duymaktadır. Bu alan sadece tek kişilik bir yetki alanıdır. Mekânsal bir istila ile bu alanın yetkisine sahip olan birey rahatsız edilebilir.

Kamusal mekânda, görülmeyen ama hissedilen, bireyin oluşturduğu görünmez sınırları, tanımladıkları alan ile birlikte bulmak için yaklaşmak ve gözlemlemek gerekmektedir. Örneğin, yapılan bir araştırmada, bir kütüphanede yer alan masada tek oturan kişinin tam yanına oturan bir kişi, bu hareketi ile dikkat çektiği, bunun bir istila olduğunu düşünen ilk kişi, ikinci gelen kişi ile mesafesini koruma amaçlı yer değiştirdiği görülmüştür.

Sommer (1969)'ın Berkeley Üniversitesi Mimarlık öğrencileri üzerinden aktardığı deneyde, bir bankta oturan bir kişinin yanına deney amaçlı olarak gönderilen ikinci kişilerin farklı mesafeler ile oturması farklı sonuçlara yol açmıştır. İstilacı olarak adlandırılan ikinci kişinin, egemenlik alanı istila edilene göre oturduğu mesafe çok yakın ise, bankın ilk kullanıcısı yön değiştirmek suretiyle yeni gelen kişinin hareketine hemen cevap vermektedir. Devam eden istila sonucunda bankı ilk olarak terkeden, bankın ilk kullanıcısı yani egemenlik alanı istila edilen olmaktadır. Sommer (1969)'ın aktardığı başka bir deney grubunda, denek ile istilacı farklı banklarda oturmaktadır. Aradaki mesafeye rağmen, potansiyel istilacı olarak gördüğü yakın çevresindeki kişiden egemenlik alanını korumak için kendi oturduğu banka tam yanını çanta, palto vb. eşya ile kapattığı gözlemlenmiştir. Bu davranış, kütüphanede, yakın çevresini tanımlamak için kullanıcı tarafından kitaplar ile oluşturulan sınırlama eylemi ile benzerdir. Başka bir deyişle, kütüphane kullanıcısı gelebilecek potansiyel istilalara karşı sınırlarını koruma eylemine geçmektedir.

Şimdiye kadar anlatılan görünmez sınırlar, bireyin oluşturduğu özel alanı tanımlama kaynaklı sınırlardır ve bireyin benliğini gerçekleştirmesi için gereklidirler. Bireysel mahremiyet kaynaklı sınırlar dışında, topluluk halinde yaşama gereğini gerçekleştiren insan gruplarının oluşturduğu sınırlar da mekânda görünmez olarak yapılanmaktadır. Grup psiko-sosyal alan sınırları, bireysel psiko-sosyal alan sınırlarından farklı olarak, kentsel mekânda bölünme ve bölünme nedeniyle çatışmaya neden olması dolayısıyla önem taşımaktadır.

Görünmeyen sınırlar zaman içerisinde görünür sınırlara dönüşürler. Mekânda birer simge oluşturarak, işaretler sunarlar. Simgeler, kendi hallerinde bir düzen içerisinde duran nesneleri belirli kılan kategorilerdir, başka bir deyişle ikili sınıflandırmalardır. Örneğin, ilkel kabilelerde neyin yenilip yenilemeyeceğini, neyin önemli neyin önemsiz olduğunu totemler ile belirlenmekteydi. Böylece düşünce dünyasına ait bir ayrımı maddeye aktarmaktaydılar. Bu görüşe göre, düşünmek, toplumu yeniden üretmektir. Düşünce dünyasına ait bir sınırın mekana yansması gruplaşmaların neden olduğu New York şehrinde bulunan 96. Cadde üzerinden oluşan sınırın, her iki yakasına da geçilir ve geçilmez ikiliği üzerinden mekânsal işaretler göndermesi toplumun sürekli olarak, bu ikilik vasıtasıyla caddenin ayırdığı her iki yakayı sürekli üretmesine neden olmaktadır.

Pritchett (1964)'e göre zenci grupların yoğun olarak yaşadığı Harlem ile sınır oluşturan 96. Cadde, Manhattan'ın Berlin duvarı gibidir. Fiziksel görünür bir engel bulunmamasına rağmen, Sommer (1969)'in deyişiyle farklı ırklara ait gruplar kendi bölgelerinde yaşamakta ve ayırım durumunu sorgulamamaktadır. Mekânsal ayırım, gelişmesiyle orantılı olarak sosyal ayrımlara ve çatışmaya neden olması dolayısıyla gözardı edilmemesi gereken bir konudur. Mekânsal ayırımın 96. Cadde örneğinde olduğu gibi en basit amaçlarından biri, günlük hayatta karşılaşılabilecek farklı grup sayılarını en aza indirme isteğidir.

Bauman (2010a) da, Washington D.C'deki görünmez sınırdan şu şekilde bahsetmektedir:

“Gücü yetenler, yetmeyenlerin çakılıp kaldıkları kirli ve bakımsız bölgeleri terk eder. Washington D. C.'de olan budur; Chicago, Cleveland ve Baltimore' da ise bunun olması yakındır. Washington'un ev piyasasında herhangi bir ayrımcılık uygulanmamaktadır; ne var ki, batıda 16. Cadde ve kuzey-batıda Potomac nehri boyunca uzanan görünmez bir sınır vardır ki, bu sınırın gerisinde kalanın aklı varsa sınırı geçmez. Kimse sınırdan bahsetmez; ama hayat deneyimleri çok keskin çizgilerle ayrılmıştır: Öyle ki, iki tarafın sakinleri şayet karşılaşmış ve iki çift laf edecek olsalardı, birbirlerine ne söyleyebilirlerdi bilinmez.”

Toplumsal iletişim kent hayatı açısından önemlidir. Bireylerin gruplaşması toplumsal yaşam içinde doğal bir sonuçtur, çünkü birey tanıdığı yerlerde bildiği insanlarla beraberken kendini koruma isteği duymamakta dolayısıyla stres yaşamamaktadır. Kişinin stres yaratmayan ortamları seçmesi de insani bir istektir. Kentsel ortamda iletişim birey-birey, birey-grup ve grup-grup arasında gerçekleşmektedir ve idealde olması düşünülen iletişim homojen özelliğe sahiptir. Bireyin tanımadığı kişilerle olan ilişkisinde toplumsal belirsizlikten, yani yabancıya karşı güvenlik ihtiyacından kaynaklanan ilişkisizliği dolayısıyla mekânsal ayrıma yönelmesi ilk bakışta doğal bir sonuç olarak görülmektedir. Toplumsal iletişimi kolaylaştırması açısından kentlerde gerçekleşen gruplaşma doğal bir süreç kabul ediliyorken, gruplaşmanın mekânsal ayrıma yol açması istenmeyen bir durum olmaktadır.

Her mekânın kullanıcıya hissettirdikleri farklı olmaktadır. Bu duygu farklılıkları da kültür ile şekillenerek görünmeyen sınırlar yaratmaktadır. Bu tip sınırlar, kullanıcıların davranış kalıplarını farklı mekânlara göre değiştirmelerine neden olur. Başka bir deyişle, fiziksel çevre, kullanıcılara belli davranış kalıplarını dikte eder, mimarlar da tasarımları üzerinden, görünmeyen sınırlar yaratabilirler. Eğer yapılan tasarım, bulunduğu çevreden farklı imajlar yaratıyorsa, potansiyel kullanıcıları itmesi

ve çevreye uyum sağlayamaması olasıdır. Böyle durumlarda, tasarımı talep eden müşterilerin, kullanım sırasında değişikliğe gitmesi söz konusu olmaktadır (Alemdar, 2013). Çevre şartları ve kullanıcı kültürü analiz edilmeden yapılan tasarımların, etraflarında görünmez sınırlar oluşturarak kullanımı kısıtladıkları görülmektedir. Mekanın tasarımının yanı sıra mekanın işlevinin de kullanıcıları sınırladığı durumlar söz konusu olabilmektedir. Örneğin bir kilise, bankaya veya hastaneye giren kullanıcı, o mekanlarda sessiz olması gerektiğini bilmektedir (Lyman ve Scott, 1967).

Kentlerde bireysel ya da gruplaşma temelli sınır oluşumları, günümüz şartlarında giderek güçlenmekte ve ayrılaşmaya neden olmaktadır. Hissedilen, görünmeyen sınırlar her ne kadar mekânda temsil edilmeseler de, toplumsal ilişkiler üzerinden mekânsal sonuçlar üretmektedirler, çünkü insanlar, varlıklarını sınırlar üzerinden aktarmaktadır. Her psiko-sosyal alan davranışı, bir egemenlik sınırı oluştururken, mekâna yansımaları kişiselleştirme ile gerçekleşmektedir. Bu kişiselleştirme, ister birey tarafından ister grup tarafından gerçekleştirilsin, mekan üzerinden okunmaktadır.

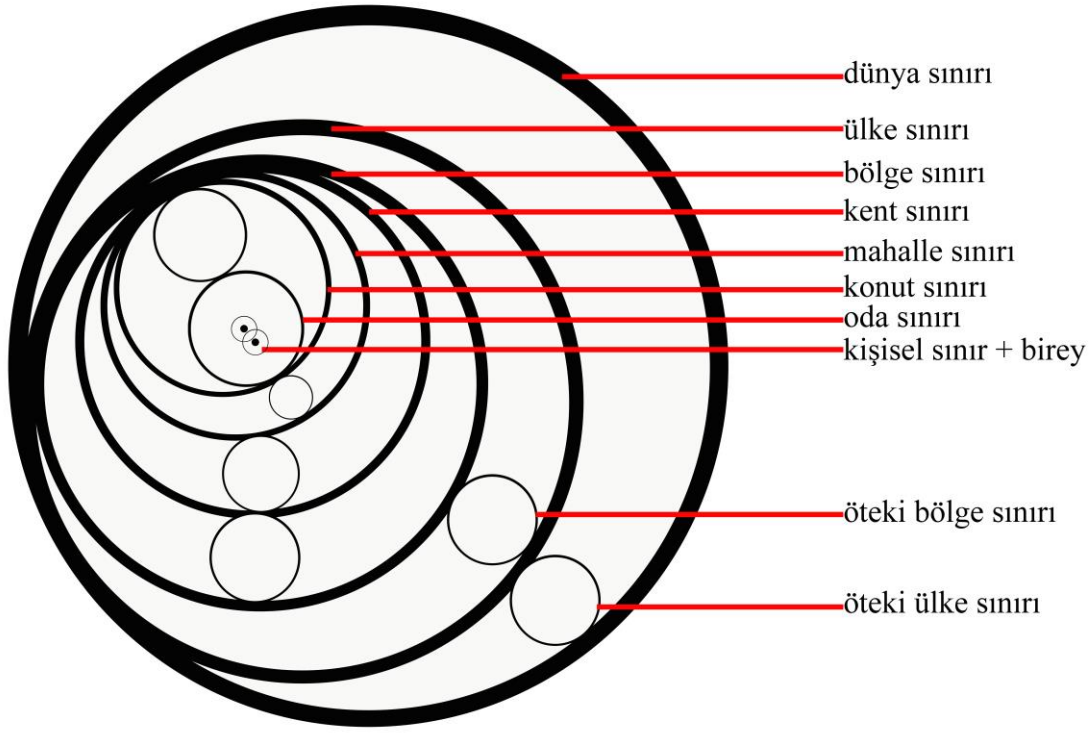
2.4 Sınırlar ve Ölçekler

Her sınır içinde başka sınırlar barındırırken, başka sınırlarla da kesişebilir. Örneğin, mahalle sınırlı bir alanı belirtirken, konut daha özel bir sınırlı alanı belirtmektedir. Evdeki bir oda ev içinde, ayrı özel bir sınırlı alan oluştururken, konut sakinlerinden her biri, çevresini saran, dışarıdan kolayca girilemeyen ve görülemeyen bir sınırlı alanı üzerinde taşır. Sınır oluşturulup, tanımlanan alan dışında kalan insanlar ötekileşmektedir.

Şekil 2.22’de görüldüğü gibi bir mahallenin bitimi ile diğer mahalle başlamakta ve bir sınır, diğer sınıra değmektedir, ancak sınırlar her zaman birbirleri ile çakışarak iletişime girmemektedirler. Mahalle içindeki konutta yaşayan bireylerinde tanımladıkları sınırlı alanlarının çakışmaları söz konusu olabilmektedir. Çakışmalar kişiler arası yakınlık derecesine göre ve sınırı kontrol eden kişinin isteğine göre gerçekleşmektedir.

Her sınırın iletişim içine girdiği ölçek dolayısıyla farklı etkileri bulunmaktadır. Farklı ölçeklere hizmet eden sınırların kullandıkları sınırlama elemanları da değişkenlik

göstermektedir. Bu nedenle farklı ölçeklere etki eden sınırların, etki ettikleri çevrenin boyutları ile birlikte incelenmesi önemlidir. Bu görüş ile ölçekler üst başlığında sınırlar genelden özele doğru giden bir sınıflamada, ülkesel sınırlar, kentsel sınırlar, konut yerleşim alanı sınırları ile bina ve yakın çevresi arasındaki sınırlar olmak üzere dört başlık altında incelenecektir.

Şekil 2.22 : Sınırların Birbirlerine Göre Durumları (Ataol, 2011).

- **Ülke sınırları**

Ülke sınırları, mekânda fiziksel olarak temsil edilmeyen, devletlerin politik olarak bitiş noktalarını ve yetki alanlarını tanımlayan sınırlardır. Ülkeler arasındaki sınır alanlarında kontrol ve güvenlik noktaları bulunmaktadır. Yetki alanı ile tanımlanan alanlar, havaalanları, limanlarda ve gümrüklerde görülmektedir. Bu alanların, başka bir ülkeye kara, hava veya deniz yolu ile yapılan seyahatte, sınır kapılarında pasaport ve vize kontrolü ile varlığı bilinmekte ve görünmeyen sınırlar oluşturmaktadır. Havaalanı sınırları, görünmeyen sınırlar olmalarına rağmen kontrol altında tutulan noktaların birleşiminden oluşmaktadır.

Ülke sınırları, yerleşimin olmadığı yerlerde biten ve başka bir ülkenin yerleşim başlangıcıyla başlayan sınırlar oldukları gibi, bir konutun tam ortasından geçip konut

sakinlerinin her iki ülke arasında geçişler ile yaşamlarını sürdürmelerine neden olan sınırlar da olabilirler. Örnek olarak Amerika ile Kanada arasından geçen sınırda yer alan Derby Line isimli kasaba verilebilir. Kasabada, sınır dolayısıyla sokaklar ve konutlar ayrılmak zorunda kalmaktadır. Derby Line kasabasındaki opera salonu her iki ülkenin sınırları içerisinde tam sınırda yer alır. Operanın sahnesi Kanada sınırları içerisinde yer alırken, girişi Amerika sınırlarına dâhildir. Farklı bir örnek olarak, Hollanda'nın Baarle-Nassau belediyesi ile Belçika'nın Baarle-Hertog belediyesi arasındaki sınır gösterilebilir. Her iki belediye sokak taşlarına yerleştirilen sınır bordürleri ile en ufak parçalarına kadar tanımlanarak sınırlandırılmıştır (Şekil 2. 23).

Ülkeler arası bürokratik ilişkilere dayanarak, ülkeler arasına çekilen sınırların gücü ve etkisi değişmektedir. Sınırlar askeri güç ile korunan, kontrollü geçişin yapıldığı çizgiler oldukları gibi, belirgin olan, fakat insani eylemi kısıtlamayan çizgiler de olabilirler. Örneğin Avrupa'da Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasındaki sınırlar, geçirgen haldedir ve üye ülke vatandaşlarının kimlikle geçebildikleri yerler olmaktadır. Ülke sınırları güçlerini temsil ettikleri devletin bürokratik yeteneklerinden alırlar. Bu güç bazı ülkelerin, başka ülkelere uyguladıkları vize uygulamaları ile gösterilmektedir. Ülke sınırları savunulan alanlardır fakat günümüzde Ortaçağ'daki kent devletlerinde görülen katı sınırlardan farklı hale gelmişlerdir. Sonuç olarak günümüzde ülke sınırlarının mekân üzerindeki izdüşümlerinin sembolik olduğu görüşü savunulabilir. Mevcut sınırlar, tanımlama işlevini yerine getirirken, gereken durumlarda, insan eylemlerini eleme sürecinden geçirmektedir.

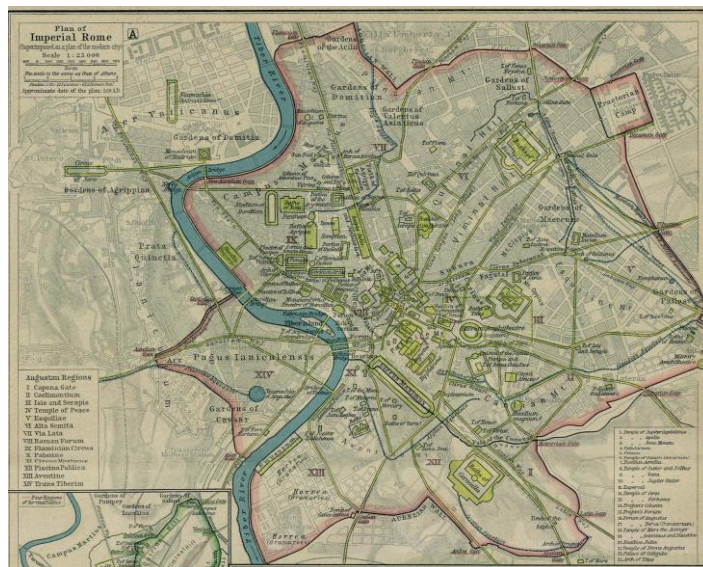
Şekil 2.23 : ABD-Kanada ve Hollanda-Belçika Sınırı İzleri (Url-18).

- **Kent sınırları**

Kent sınırları, yönetim amaçlı kurulmuş, sabit olmayan ve kentin gelişimine paralel olarak değişen sınırlardır. Kent sınırı, o kentte yaşayanları birleştirmekte ve onlara kentli sıfatını kazandırmaktadır. Bölge sınırının ülke sınırı içerisinde yer aldığı gibi, kent sınırı da bölge sınırı içinde yer alır. Bölge sınırı genellikle yönetsel olup, iklim, geçim kaynakları, bitki örtüsü, coğrafi konum gibi özellikleri ile birbirinden ayrılan yerler arasında oluşmaktadır.

Her kentin kesin sınırları vardır. Çizilen sınır ile kent, tanımlanmakta, boyutları belirlenmekte ve başka bir kent ile komşu olmaktadır. Kent içinde yer alan ilçe, semt ve mahalle ölçeklerinde sınırlar yine yönetseldir ve kentte yaşayanları gruplamaktadır. Her bir ölçekte mekanın sınırları yönetsel olup, görünmez bir haldedir.

Antik dönemde ve Ortaçağ'da, kent devletlerinin etrafı duvarlar ile sınırlandırılmaktaydı. Hem kent ve hem de ülkenin sınırını oluşturan bu kent sınırları kenti, komşu şehir-devletlerden gelecek saldırılara karşı korurken, egemenlik sınırlarını da belirtmektedir. Bu dönemlerdeki kent sınırları katı koruyucu sınırlar olmakla beraber, mekan sınırlamalarından dolayı gelişimi engelleyici özellikleri de vardır. Dolayısıyla nüfus artışı ve kentleşme ile sınırlar aşılması zorunlu hale gelmektedir. Örneğin Roma kent sınırında görüldüğü gibi gelişim dolayısıyla zamanla kent duvarları aşılarak kent yerleşimi genişletilmiştir (Şekil 2.24).

Şekil 2.24 : Günümüz Roma Kent Planı Üzerinde Antik Roma Kent Duvarları (Url-19).

- **Konut yerleşim alanı sınırları**

Konutun içinde bulunduğu yerleşim alanının kamusal alanla olan ilişkisini sağlayan konut yerleşim alanı sınırları, verdikleri mesajlar üzerinden yerleşimde yaşayanların kendi aralarında ve kent ile olan iletişimlerini yönetirler. Bu iletişim dışarıya kapalı olabileceği gibi, kısmen açık veya tamamen açık şekilde de gerçekleşebilir.

Konut yerleşim alanı sınırlarının çevresi ile iletişimi geçirgenlik durumlarına göre üç farklı durum arz etmektedirler. Şekil 2.25’de görüldüğü gibi bu durumlar az geçirgen, orta geçirgen ve en geçirgen olarak sınıflanmaktadır. Geçirgenliklerine göre ayırmda geçirgenlik durumu ile eleme sürecinden geçirilen şey insandır. Sınıflandırma insanların elemeyen geçirilmesi ile kullanımının ve hareketinin kısıtlanması durumuna göre yapılmıştır.

Şekil 2.25’de “özel” ile temsil edilen konut sınırı içerisinde kalan mekândır. Özel mekânın, “kamusal” mekân yani sokak ile arasında tampon bölge oluşturması için insan geçişini biraz daha zorlaştırmak, kullanımı kısıtlamak için bir ara mekân ihtiyacı olabilmektedir ve bu ihtiyaç özelleştirilmiş bir kamusal mekân ile giderilmektedir.

Şekil 2.25 : Geçirgenlik Durumlarına Göre Konut Yerleşim Alanı Sınırları
(Ataol, 2010)

Özelleştirilmiş kamusal alanlara, konut ön ve arka bahçeleri, toplu konut alanlarında yer alan açık-kapalı ortak alanlar örnek gösterilebilir. Özel ortak bir mekâna sahip olan konut yerleşimleri, bu tampon alan ile yerleşmede yaşayan diğer insanlarla iletişimlerini gerçekleştirmektedir. “Özel” alan özelleştirilmiş “kamusal” alanla olan

ilişkinsini daha geçirgen seviyede gerçekleştirirken, kentte yer alan kamusal alanla olan ilişkisi geçirgenlik seviyesini düşürerek gerçekleştirir. Burada geçirgenlik ile kastedilen duvar gibi katı sınırlardan başlanarak bu sınırların etkisini azaltan öğeler (kapı, pencere gibi) ve geçirgen sınır öğelerinin (bodur ağaç, çit gibi) oluşturduğu düzen ile geçirgen bir sınır tanımlamasına kadar olan bir derecelendirmedir. Bu geçirgenlik düzeyi geçirimsiz bahçe duvarından, çok geçirgen bir sınıra kadar olan seçimi etkileyen en önemli faktör çevre verileridir. Çünkü, çevresel mesajların yorumlanması sonucu gereken sınırlama eylemi seçilmektedir. Konut gruplarının oluşturduğu yerleşmelerin yanında bireysel apartman bloklarının her biri de kendi yerleşmesini oluşturmaktadır. Bunlar tekil olarak kamusal alan ile iletişime girmektedir.

Az geçirgen durum; toplu konut yerleşmelerinde alanın duvarlar ile çevrilmesiyle ortaya çıkmaktadır ve kamu kullanımından kopartılmış alanların özelleştirilmesi ile belli bir grubun kullanımına açılmış alanların bulunduğu yerleşimlerde görülmektedir. “Kapalı konutlar” olarak da adlandırılan bu yerleşimlerde, kontrol noktaları geçirgenliğin boğulduğu noktalardır. Bu nedenle kontrol noktaları az tutularak, az geçirgenlik özelliğinin devamlılığı sağlanmaktadır.

Dış duvarları ile geçirgenliği kontrol altına alınan yerleşimlerde özel alan, dış sınırlar içerisinde kalan özelleştirilmiş kamusal alanlarla geçirgen bir ilişki kurmaktadır. Örneğin tekil apartman yerleşimlerinde, kamusal alan ile ilişki kuran apartman kapısı güvenlik ve eleme donanımı (dijital görüntüleme sistemleri, görüntülü konferans sistemleri vb.) ile korunurken, kapalı yerleşimlerde, elemenin yerleşme kapısında yapılmasından dolayı yerleşimin içinde yer alan apartmanlarda bu donanım kullanılmamakta ve eleme en düşük seviyede tutulmaktadır. Başka bir deyişle, yerleşim sınırından elemeyi geçerek içeri giren kişi, konut giriş sınırına kadar sınırsız dolaşım hakkına sahip olmaktadır. Şekil 2.26’de görüldüğü gibi yüksek, kalın ve bazen ek olarak dikenli teller ile desteklenmiş duvarlar ile korunan bu tip yerleşimler, az geçirgen olan sınır ilişkilerinde saldırgan tavır takınabilmektedirler. Kentli için kent algısını bozmakla beraber, çevrelerinde mekânsal olarak kullanılmayan, geçilmeyen alanlara neden olmaktadır.

Orta geçirgen durumda konut yerleşmesi etrafındaki sınırların, katı bir eleme, ayırma ve dışlama imajları yoktur. Yerleşme etrafındaki sınırlar sadece tanımlama ihtiyacına cevap verir. Orta geçirgenlikte sınırlar ile tanımlanmış tekil veya gruplandırılmış

konut yerleşimleri güvenlik ekipmanları ve elemanları ile savunulmayan yerleşimlerdir. Bu yerleşimlerde güvenlik ve sınırlama apartman kapısında başlamaktadır. Güvenlik ekipmanları ile apartman kapısından elemeyi geçenler, içeri girebilmektedir. Katı sınırlar yoktur fakat tanımlama amacıyla yapılmış alçak parapetler, metal korkuluklar, bahçe kapıları, araç girişinde elektronik kumanda ile açılan otopark girişleri bulunmaktadır.

Şekil 2.26 : Konut Yerleşim Alanı Sınırlarında Az Geçirgen Durum Örneği, Innovia 2 Sitesi (Ataol, 2013).

Şekil 2.27’de görüldüğü gibi orta geçirgen yerleşmelerde kamusal alan ile özel alan arasında bir özelleştirilmiş kamusal alan bulunmaktadır. Az geçirgen yerleşmelerden farklı olarak özelleştirilmiş kamusal alanların etrafında kullanımı kısıtlayacak katı sınırlar bulunmamaktadır. Özelleştirilmiş kamusal alan, ön bahçe olarak tanımlanabilmesi için basit sınırlama elemanları ile çevrilir. Bu basit öğeler, o tanımlanmış bölgenin apartman sakinlerine ait olduğu imajını güçlü bir biçimde sergilerken, katı bir girilmemezlik imajı göstermemektedir ve amacı sınırlama eylemi ile alanı tanımlamaktır.

Orta geçirgen yerleşmelerde sınır oluşturan elemanlar, iletişimi katı bir biçimde kesmediğinden ve ayrıca mimari öge olarak iletişime katkıda bulunduğundan dolayı sosyalleşme alanlarına dönüşebilmektedirler. Alçak duvarlar, üzerlerinde oturulmalarına müsait olduklarında, çevrelerindeki bitkiler ve ağaçlar uygun ortamı (örneğin altında oturulacak gölge oluşturarak) vererek iletişimin artmasını ve sosyalleşmenin gerçekleşmesini sağlarlar. Kısa duvarlar dışında kullanılan diğer

sınırlama eylemi ile tanımlama ögesi merdivenlerdir. Kamusal alandan merdiven aracılığı ile kotu düşürülerek veya yükselterek tanımlanan özelleştirilmiş kamusal alan ayrıca merdivenler ile kamusal alana bağlanmaktadır. Başka bir deyişle merdivenler hem ayırıcı hem de bağlayıcı unsur olarak çalışmaktadır.

Şekil 2.27 : Konut Yerleşim Alanı Sınırlarında Orta Geçirgen Durum Örneği, Etiler (Ataol, 2011).

En geçirgen düzenlemelerde, ön bahçe daralmakta ve kamusal alan konut sınırına yaklaşmaktadır. Hatta bazen konut kapısı doğrudan kamusal alana açılmaktadır. Böyle durumlarda farklı bina konumlandırmaları ile konuta ait olan özel alan ve kamusal alan sınırlandırılarak tanımlanmaktadır.

- **Bina ve yakın çevresi arasındaki sınırlar**

Bahçeli bir konut, kullanıcı için kamusal alan oluşturan sokak ile belli bir mesafe ile iletişime girer, fakat mahremiyeti sağlaması ve tanımlı bir özel alan oluşturması için mesafenin yeterli bir düzeyde olması gereklidir. Konut yakın çevresi yani bahçesi yarı özel alan oluşturmakta, konut kullanıcısının kamusal alana açılması ile kullanıcının egemenlik alanının korunması arasında aracılık etmektedir. Konutun sahip olduğu bahçe küçülmeye başladığında, bina iletişimini farklı konumlanmalarla sağlamaktadır.

Tekil bir konut, konumlandığı yerden kamusal alan olan sokak ile görsel bir bağlantı kurar. Bu bağlantıda sınır oluşturan öge, eğer evin genişleyebileceği bir bahçesi yoksa evin kendisi değil, kapısıdır (Şekil 2.28). Sınırlama amacı yapının kendisinden ayrı düşünülür. Bazen konumlanmış bir taş bile bölgelemeyi sağlayabilir (Habraken, 1998). Kentsel çevrede, yapı ve sokak arasında yakın bir ilişki söz konusudur; bu ilişkide yapının ön cephesi yapı sınırını keskinleştirirken, yolun bir parçasını da

oluşturmaktadır. Konut bahçesinin yok olduğu yerleşimlerde iletişimin tek adresi olan kapı yani giriş bölümü, kamusal alan olan sokağa farklı şekillerde açılmaktadır.

Şekil 2.28 : Daralan Bahçe ve Giriş Kapısı İlişkisi, Ferahevler Mahallesi (Ataol, 2013).

Habraken (1998), bu ilişkide giriş bölümünün üç farklı konumlanışından bahseder. Birincisinde, sokak kotundan aşağıda planlanmış konut girişi, bir köprü ile mahremiyet bölgesini sokağa bağlamaktadır ve özel alan ile kamusal alan arasında bir ara mekan oluşturmaktadır. Köprü etrafındaki metal korkuluklar, yayaları düşük kottan korurken, konut egemenlik alanını da sağlamlaştırmaktadır (Şekil 2.29). İkincisinde, konut girişi birkaç basamak ile yükseltilerek sokak kotundan ayrılır. Bu ayırım konutun içsel varlığını kesin biçimde korumaktadır. Ayrıca merdiven ile çıkılan ön giriş bölümü konut sahibi tarafından sokak malzemesinden farklı bir malzeme ile döşenmesi yolu ile etkisi arttırılmaktadır (Şekil 2.30). Sonuncusunda ise, sokak, konut mahremiyetini koruyan duvar ile birleşiktir. Başka bir deyişle konut özel alanı ile kamusal alan arasındaki sınırı konut duvarı oluşturmaktadır. Mahremiyeti sağlama araçları olarak kapılar ufak bir girinti içine yapılarak sokak çizgisinden geri çekilir. Pencelerler de sokak kotundaki katın üstündeki kata açılır (Şekil 2.31).

Şekil 2.29 : Yol Kotundan Düşük Planlanmış Konut Girişleri, Ferahevler Mahallesi, (Ataol, 2013).

Şekil 2.30 : Yol Kotundan Yüksek Planlanmış Konut Girişleri, Pınar Mahallesi (Ataol, 2013)

Şekil 2.31 : Yol Kotunda Girinti ile Tanımlanmış Konut Girişi, Ferahevler Mahallesi (Ataol, 2013).

3. SINIRLARI OLUŖTURAN ETMENLER

Önceki bölümlerde sınır türleri ve işlevleri, tarihsel süreç içerisinde sınırların dönüşümü ve aktörleri, mekansal olarak görünür ve hissedilir oldukları kent mekanı üzerinden incelenmiştir. Teorik kısma ek olarak, kent mekanında görünür ve hissedilir olan sınırları oluşturan etmenlerin incelenmesi, kentin mekansal dönüşümündeki nedenleri daha anlaşılır kılması açısından önemlidir. Bu önem koşulu ile sınırları oluşturan etmenler listesi, “sınırlama eylemi” ile ilgili yapılan literatür araştırmaları sırasında sürekli karşılaşılan terimler ile oluşturulmuştur. Bu bölümde sınır eyleminin etkilendiğı toplumsal etmenlerin en önemli olanları açıklanmaya çalışılacaktır.

Sınırlar konusunda yapılan araştırmalar sırasında en çok karşılaşılan terimler “özel mekan” ve “kamusal mekan”dır. Bu mekanların toplumsal hayattaki karşılıklarını “özel yaşam” ve “toplumsal yaşam” vermektedir. Kamusal ve özel mekanın, kentsel hayatta sürekli karşı karşıya bırakılmaları ve ayrılıkları üzerinden tanımlanmaları, sınırların oluşmasındaki önemli etmenlerden biri olmaktadır.

Sınırlama eyleminin temel nedeni barınma ihtiyacıdır. Barınma ihtiyacı da mahremiyet süreci ile sağlanmaktadır. Mahremiyet sağlama süreci yanında psiko-sosyal alan davranışı, egemenlik alanı davranışı ve kişiselleştirme kültür üst başlığı altında incelenecek olan etmenler arasındadır. Kültür özellikle farklı sınırlama eylemlerinin varlığını açıklamada yardımcı bir terimdir.

Son etmen olarak incelenecek olan mülkiyet kısaca, sahip olunan şeyler ile sahip olan arasındaki ilişki olarak açıklanabilir. Dolayısıyla mülk ile sahibi arasındaki ilişkide, mülk üzerinde gerçekleştirilen koruma, düzenleme eylemlerinde sınırların oluşması olasıdır. Deyim yerindeyse, kişisel bir hak ve özgürlük olan mülkiyet, mahremiyeti koruma, kontrol ve egemenlik alanı davranışının kanunlar ile desteklenen biçimidir.

3.1 Toplumsal Yaşam ve Özel Yaşam

Kamusal ve özel yaşam arasındaki dengenin değişmekte oluşu modern toplum üzerinde çalışan pek çok yazarın ilgisini çekmiştir (Arendt, 2000; Bauman, 2005, 2010a; Giddens, 2010; Lefebvre, 1998; Özyurt, 2007; Sennett, 2010 vd.). Bu araştırmaların iki odak noktası vardır. Birinci odak noktası, kamusal alanlar olarak meydanların ve sokakların yerini konut yerleşmelerindeki oturma odalarının alması ve bireyin benlik sorunlarına daha fazla gömülmesinin birbirleriyle ilişkili olduğuna işaret etmektedir. İkincisi ise insanların kendilerini ifade ettikleri, duygularını başkalarına açıklamaya teşvik eden toplumsal koşulların ne olduğu sorunudur (Sennett, 2010). Bu iki odak noktası, mekana yansımaları olarak sınır eylemini etkilemekte, günümüz toplumsal koşullarını anlamak açısından cevaplanması gereken soruları barındırmaktadırlar.

Kamusal ve özel alan kelime çifti karşılıklı olarak birbirini üreterek Antik dönemden beri var olmaktadır. Arendt (2000), bu kavram çiftinin toplumsal alandaki tezahürünü modern çağın doğuşuna dayandırmaktadır. Kamusal alan kavramı herkesin denetimine açık olan anlamına gelirken, özel alan kavramı kişinin en yakın çevresi ile sınırlanan bir yaşam bölgesi anlamındadır. Birey toplum karşısında kendisini kamusal alanda gerçekleştirirken; özel alanda ise, aile içinde kişiye özgü yaşantısını gerçekleştirmektedir. Her iki mekan da birey için önemlidir, çünkü kamusal ve özel, birlikte toplumsal ilişkiler evreni olarak adlandırılan bir oluşumun parçalarını oluşturmaktadır (Sennett, 2010).

Günümüzde, kamusal ve özel alan kavram çifti eylem üzerinden tanımlanmakta ve ilişkilendirilmektedir. Kent içinde yaşayan insanların, toplumsal yaşam gereği bir arada olma gibi zorunlu bir ihtiyacı vardır. Bu zorunlu ihtiyaç toplumsal yaşamı yaratır ve sürdürülmesini sağlar.

Kent hayatındaki her eylemde, etkilenen bir taraf bulunmaktadır. Bir arada yaşayan kent sakinlerinin eylemlerinin birbirleri ile çakışması, sürtüşmesi veya teğet geçmesi olasıdır. Kamusal alan, özel alanı etkiler veya tam tersi de geçerlidir ve bu kavram çifti, aslında birbirleriyle olan ilişkileri üzerinden tanımlanmaktadır. Dialektik tanımlamayı sağlayan ise insan eylemleridir.

Kamusal & özel kavram çifti birbirlerinden ayrı düşünölememektedir. Farklı mekanlarda eylem alanı bulduklarından dolayı karşı karşıya getirilmektedirler, ancak gelişen iletişim teknolojileri ile bu mekan ayrımı da ortadan kalkmaktadır. Yine de iki kavramın tanımlanmasında oluşturulan sınırlar azalmamaktadır. Birey belli bir eylem türünün değerli, kendine özel olduğunu düşünüyorsa ve bu eyleme başkalarının fiilen veya bilgi düzeyinde erişmelerini istemiyorsa, o eylemin etrafının engellerle çevreleme isteğı duymaktadır (Geuss, 2007). Bireyin kendisini kamusal alanda bile görünmez sınırlar ile çevreleyerek, toplumsal ilişkiler tarafından yönlendirilen engeller oluşturma isteğı gözardı edilemez.

Kamusal alan birey için uzaklık kategorisinde yer alırken, özel alan yakınlık kategorisindedir. Birey ihtiyaç duyduğu yakınlık ilişkisini özel alanda gerçekleştirmektedir. Yakınlık deneyimi olmaksızın birey, toplumsal ilişkilerinde kendisini gerçekleştiremez. Kamusal & özel kavram çiftinin birbirlerine olan bağılılıkları bu nedendendir. Önceleri, daha iyi çevrelerin yaratılması ön şartı olarak bu iki kavram çiftinin gerçekleştikleri mekanların iyi tanımlanması ve ayrılması gerekli idi. Çünkü klasik sosyoloji, tanımlamalarını insan-hayvan, özne-nesne gibi ikilikler üzerinden yapmaktaydı. Oysa bugün yaşanan süreç, farkların aşınması ve bir farksızlaşma sürecidir (İncedayı, 2004).

Mekansal davranış doğrudan gözlemlenebilir olmasından dolayı kamusal mekanda gerçekleşen her değişim, özel mekan üzerinden de okunmaktadır. Tersten bakıldığında gerçeklik duygusunun, somut görünüme bağılı olmasından dolayı, karanlıkta olan ve bilinmeyenin tanımlanması için bir kamusal alana ihtiyaç vardır. Kamu terimi bireye ait olandan ayrı olarak toplum için bir olan dünyayı ifade eder, ancak bu dünya herkesin eşit dolaşımına açılmış doğal bir alan değildir, insan eliyle yapılmış yapısal çevrede birlikte yaşayanlar arasındaki ilişkilerle ilgilidir. Bu ortak dünyada yaşamak, yapısal çevrede oturanlar tarafından sahiplenilen bir yaşam olmakta, insanları birbirine bağıladığı gibi ayırıcı unsur olmaktadır. Kamusal alanın yokluğu, karşılıklı iletişimde olan kişiler arasındaki ilişkiyi / iletişimi anlamsız hale getirmektedir (Arendt, 2000).

Kamusal mekan toplumsal yaşamın özünü teşkil etmektedir. Bir araya gelmeyi sağlayan bu ortak alan insanların birbirleri ile ilişkilerini düzenlemektedir. Kullanıcısı olmadan işlevini gerçekleştiremeyen kamusal mekanın da bir anlamı

kalmaz. Bu yüzden birey benliğini özel mekanında geliştirir ama kendini kamusal mekanda gerçekleştirmektedir.

Kamusal yaşam toplumun gözü önünde olmak olarak tanımlanırsa, sürekli denetlenebilir olma durumunda benliğin gerçekliğinin yitimi söz konusu olabilir. Gizliliğin korunması için kamusal alandan uzaklaşmak ve özel bir mekana çekilmek yolu seçilebilir. Bu seçimde, toplumsal hayatın yüzeyselliği dışında farklı etmenlerin (mahremiyet, yalnız kalma vb.) de rol oynadığı bilinmektedir.

Ayrımlar üzerinden tanımlanan kamusal-özel kavram çiftinin mekansal karşılıklıkları biraz da o mekanı yaşayan kişinin bakış açısına bağlıdır. Aynı mekan farklı kişiler için farklı tanımlanabilmektedir. Mülkiyetine sahip olunmayan bir mekan, o mekana giriş izni verilmeyen için özel iken, izin verilen için kamusal mekan olabilmektedir. Farklılığın nedeni; mekan üzerinde egemen olan gücün, kontrolü elinde bulunduran tarafından hissettirilmesi durumudur. Aktarılan duygu mekana bağlı olarak değişmektedir ve dolayısıyla kamusal ve özel kavramları egemenlik alanını değil, birer mekanı işaret etmektedirler (Habraken, 1998).

Günümüz konut yerleşmelerinde, kullanıcı bakış açısına göre mekan tanımlamaları değişmektedir. Kullanıcı grubu, geçici ve sürekli kullanıcı olarak iki başlık altında tanımlanmaktadır. Geçici kullanıcı grubu ile anlatılmak istenen, yerleşim sınırı yakınlarında hareketini gerçekleştiren ya da parsel grupları halinde tasarlanmış bir çevrede yolu üzerinde bulunan bir yerleşimden sadece geçiş yapan kişilerdir. Sürekli kullanıcı grubu ise mülkiyet edinme veya kiralama yolu ile o yerleşimi kullanma hakkını elinde bulunduran gruptur.

Kullanıcı, eğer içeri girme girişimi engellenerek yerleşimi kullanamıyorsa ve geçiş için sınırların etrafından dolaşmaya zorlanıyorsa, onun için o yerleşim özel mekan statüsündedir. Aynı yerleşim sürekli kullanıcı grubu tarafından konut giriş kapılarına kadar kamusal mekan olarak tanımlanmaktadır. Kamusal mekan, herkese açık olan, kullanımı için bir üyeliğe, statüye sahip olunması gerekli olmayan yerdir. Bu durumda kapalı yerleşimlerdeki sürekli kullanıcı grubunun kamusal olarak tanımladığı mekanın, dışında yaşayan insanlar için kamusal özelliği olmamaktadır. Gerçek anlamıyla kamusal olarak nitelendirilemeyen bu mekan, belirli bir hakkı elinde bulunduranlar için yarı kamusal mekanı olma özelliği taşımaktadır.

Mekanın tanımlanmasında, üçüncü bir mekan yaklaşımı “yarı kamusal” ya da “özelleştirilmiş kamusal” kavramı oluşmaktadır. “Özelleştirilmiş kamusal” kavramını temsil eden mekanlar, ortak tüketime sunuldukları için tam anlamıyla bir özel mekan olmamakta ve ayrıca sadece aidatını ödeyene açık olduğu için de kamusal sayılmamaktadır.

Özelleştirilmiş kamusal mekanlarda bulunan faaliyetler, sadece o mekanı kullanma yetkisine sahip olanlar tarafından kullanılır. Konut sınırlarının geçirgen olmaması gibi, işlevlerin etrafını saran yerleşim sınırları da geçirgen değildir. Parsel grupları halinde planlama gösteren kentlerde, dış sınırların çakışması söz konusu olabilir. Bu durum, geçici kullanıcılar için kenti anlayamama, birlik kavramının bozulması, ayrışma gibi durumlar oluşturmaktadır.

Kent parçalar halinde görülüp, bütün halde algılanmaktadır. Kent parçaları bir bütünü şu şekilde oluşturur: Yollar bölgeleri hazırlarken, bu bölgeleri düğüm noktaları birbirine bağlar ve onların sınırlarını oluşturur. Kenarlar da bölgelerin sınırlarını belirlerken, işaret öğeleri de bu bölgelerin merkezine işaret eder. Kenti oluşturan, yoğun ve canlı imgeyi ortaya çıkaran, devamlılığını sağlayan bu bütüncül yaklaşımdır (Lynch, 2010). Bu algı bozulduğunda kent kullanıcıları tarafından hissedilen toplumsal ayrışma yaşanır.

Londra’da bulunan Brunswick Centre kentin bütünlük algısını bozan duruma örnek olarak verilebilir. Brunswick Centre, 1972’de tamamlandığında amaçlanan; hareketli bir alışveriş merkezi olması, ilgi merkezi haline gelmesi idi. Merkez etrafındaki sıra apartmanlar merkezin sınırını oluşturmaktadır ve apartmanların cepheleri cam ile kaplıdır. Konut içerisine bol ışık almak ve iç ile dış arasındaki engelleri kaldırmayı amaçlayan cephe, ışık almak dışında diğer işlevini yerine getirememektedir. Bu durumun nedeni, konutların diğer binalara sırtını dönmesidir. Ayrıca konutların yerleşimi, Londra’nın en işlek meydanlarından birine açılmak yerine, meydana ulaşımında engel oluşturmaktadır. Kamusal alan sıfatını taşımasına rağmen Şekil 3.1’de görüldüğü gibi etrafındaki konut blokları tarafından katı biçimde çevrenmesi ve kentsel mekandan kopması sonucu kendi içinde bir özelleştirilmiş kamusal alan durumu oluşturmuştur. Konutların oluşturduğu hol ve yerleşim düzeni ile verdiği mesaj; burasının dışarıdan, içeridekileri büyük bir engelin ayırması durumudur. Brunswick Centre, kullanmak için değil, sadece geçip gitmek için yapılmış olduğu imajı vermektedir.

Şekil 3.1 : Brunswick Centre Görünüş ve Vaziyet Planı (Url-20).

Günümüzdeki kamusal mekânı oluşturan süreç 18.yy sonu patlayan büyük devrimler ile ulusal bir sanayi kapitalizminin yükselişi ile başlar. Bu süreç ile kamusal ve özel olana dair fikirlerde temel bir değişim başlamıştır. Bu değişimde rol oynayan üç etken vardır. Birincisi büyük şehirlerdeki kamusal yaşam ile 19 yy sanayi kapitalizmi arasındaki ilişki, ikincisi 19.yy'dan başlayarak insanların yabancıyı yorumlama tarzını etkileyen bir sekülerizm (dünyacılık) anlayışının oluşması ve son olarak, Avrupa'da Rönesans, Reform ve coğrafi keşifler ile yıkılmış bulunan Ortaçağ düzeninden, Fransız Devrimine kadar olan dönemde (Ancien regime'de), kamusal yaşamın yapısından gelen ve sonraları bir zayıflık haline dönüşmüş olan güçtür. Bu güç kamusal yaşamın 18. yy sonunda ortaya çıkan politik ve toplumsal kargaşanın etkisi altında aniden ölmediği anlamına gelmektedir. Kendine has ayakta kalma biçimi yüzünden Ancien Regime kamusal yaşamının izleri modern yaşamda sanıldığı kadar silinmiş değildir. 19. yy kapitalizminin ekonomik düzeni, insanları kendilerini koruma çabasına sürüklemiştir. Kamusal düzeni koruma altına alma isteği zayıflamış ve insanlar daha çok kendilerini koruma kaygısına düşmüşlerdir (Sennett, 2010).

3.2 Kültür

Kültür, psiko-sosyal alanı davranışı, egemenlik sınırı ve kişiselleştirme eyleminin kaynağıdır. Bu davranışların hepsi insan kaynaklı bir çevre düzenleme çabasını içermektedir. Kültür, bu eylemleri kapsayarak, bir insan yapısı çevreyi işaret etmektedir. Birey ya da grup, bu düzeni kurmakla kalmaz, onu korur ve düzeni bozan ve bu düzen açısından kaos görünen her şeyle mücadele eder (Bauman, 2010b).

Kültür bir değerler bütünü iken bireyler de sahip oldukları bu değerler ile mekanı işlerler. Bu bir hayatta kalabilmek için uyum sağlama, benliğini yaşama stratejisidir.

Güvenç (2011), kültür kavramını şöyle açıklamaktadır: “İnsanlar benzerler, çünkü kültürleri benzer; insanlar benzemezler, çünkü kültürleri farklıdır; insanlar değişir çünkü kültürleri değişmektedir.” Ayrıca aynı çevrede yaşayan insanlar genellikle çevrelerini düzenlemede aynı sınırlama eylemleri gerçekleştirirler, çünkü kültürleri aynıdır. Kültürlerin değişim ve dönüşüm içinde olmasının nedeni, toplumsal iletişimin karakterinin değişmesinden kaynaklanmaktadır.

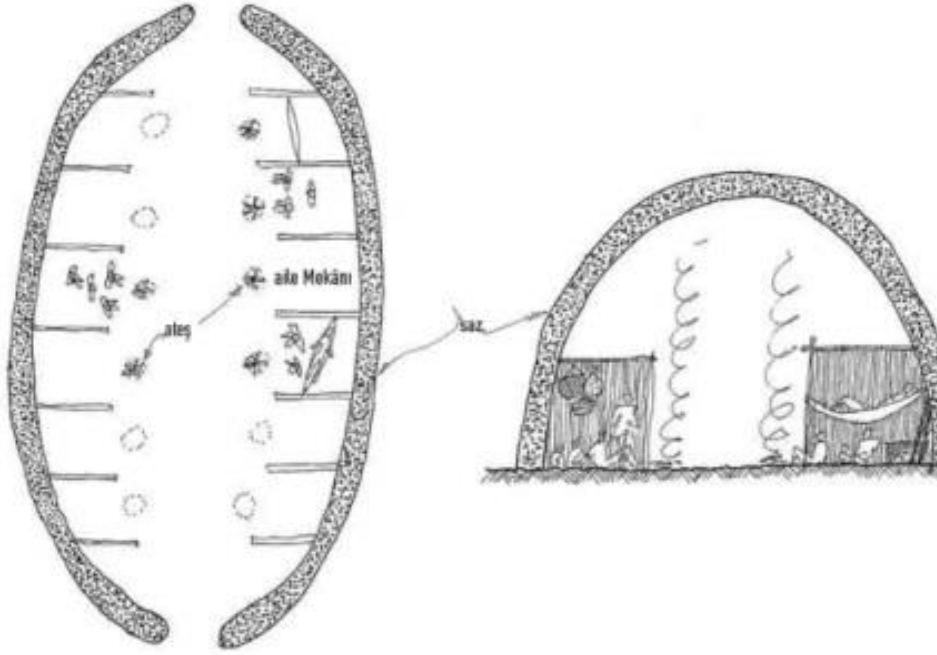
Kültür, çoğu kez konut tasarımına olan etkisi ile konu edinilmiş bir kavramdır (Rapoport, 1969; Altman, 1980; Lawrence, 1987; Turgut, 1995; Ünlü, 1998). Kültür yapay çevrede toplumun değerlerini göstermede ortaya çıkmaktadır. Kültürün çevresel düzenlemeye etkisi anlatılması zor bir kavramdır. Kültürün yapıli çevreye etkisi incelenirken, onun bir bileşeni, süreci veya niteliğine ağırlık verilmek zorunda kalınmıştır. Turgut (1995), kültürün konut tasarımına etkisini incelerken, çevresel imgeler, dini inançlar, aile strüktürü ve konuta ait yaşam şekli olmak üzere dört kültürel bileşenden faydalanır. Bu bileşenlerin her biri algılanan dünya ile gerçek dünya arasındaki bağı oluşturur, mekana nüfuz eder ve kültür mekan ilişkisini fiziksel olarak temsil ederler.

Yaşanılan yakın çevreye olan etkisine ek olarak kültür, tek başına kamusal yaşamın en iyi ifade aracı olmakla beraber, neyin doğru olduğunu özel ilişkilerin belirlediği bir çağda, kurallar bireyin başkası ile iletişime geçmesinin önünde sınırlar oluşturmaktadırlar. Bunlar kişisel ve özel ifadenin sınırlarıdır. Kamusal ve özel yaşam arasındaki dengesizlik büyüdükçe insanlar kendilerini daha az ifade ederler. Gündelik yaşamla olan bağlarını koparırlar (Sennett, 2010).

Rapoport (1969), farklı bölgelerin kültürlerini keşfetmek için yaşayış biçimlerini incelemek gerektiğini söyler. Konut çevrelerinde gözlemlenen insanların muhafazakarlık, açıklık, ilişki biçimleri vs. hakkında bilgi sahibi olunabileceğini belirtir. Bu konut çevrelerini tasarlayanlar mimarlar, ama düzenleyenler de yerleşme sakinleridir. Sakinlerin mekansal izlerine bakarak kültürün izleri sürülebilmektedir.

Rapoport (2004), Bohio adı verilen Columbia-Venezuela sınırındaki Amazon ormanlarında yaşayan Motilone yerlilerinin evi üzerinden yaptığı incelemede, iyi niyetli tasarımcıların kültür yapısını hiçe sayarak değiştirdikleri mekansal kurgunun

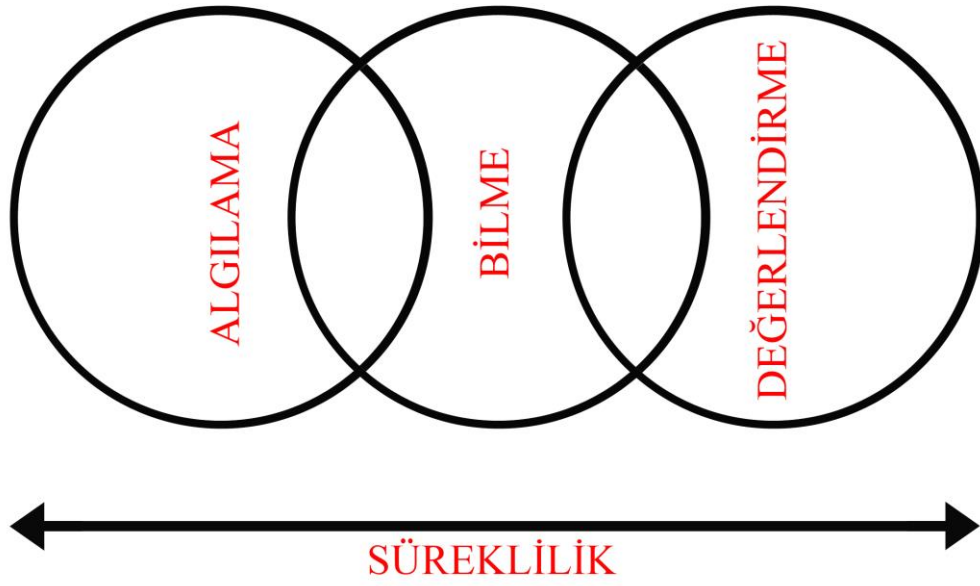
toplumsal yaşama olan etkilerinden bahsetmektedir. Bohio, içinde on ile otuz aileyi barındıran dairesel formlu komünal bir evdir. Evin üzeri yere kadar inen sazlar ile örtülüdür. Bu yüzden içerisi yarı karanlıktır. Yerleşmenin sınırlarının iç kısımlarında farklı ailelere ait bölmeler vardır. Bu bölmelerin önünde diğer aile ile sınır oluşturan, pişirme işlevini gerçekleştirdiği, mahremiyeti sağlayan ve aileleri mekansal olarak ayıran ocak bölümü bulunmaktadır (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 : Bohio Evi Yerleşim Planı ve Kesiti (Rapoport, 2004).

Yerli halkın kültürlerine göre şekillenmiş toprak zemin üzerinde komünal düzeni oluşturan Bohio’yu, ilkel bulan tasarımcılar, bohio evine alternatif olarak aydınlık, havadar, beton örtülü ve elektriği olan barınaklar inşa etmişlerdir. Yeni barınaklar, tek bölümlü yapısından ve merkezdeki pişirme mekanının yoksunluğundan dolayı, mahremiyeti ve yakınlaşmayı sağlayan sınır faktörünün ortadan kalkmasına, aile sofrasının ortadan kalkması ile de aile ilişkilerinin bozulmasına neden olmuştur.

Kültür ile çevre arasındaki iletişimin anlaşılmasında, algılama, bilme ve değerlendirme süreçlerini içeren “çevresel bilişim” önemli yer kaplamaktadır. Çevresel bilişim, insanların çevreleri ile olan bilgileri nasıl kazandıkları ve bu bilgilerin eylemlerini nasıl etkilediğinin incelenmesidir (İmamoğlu, 1980). Rapoport (1977), çevresel bilişim içerisinde yer alan üç süreci, süreklilik içerisinde birbirleri ile olan ilişkilerini Şekil 3.3’de gösterildiği gibi ele almaktadır.

Şekil 3.3 : Çevresel Bilişim Süreci (Rapoport, 1977)

Süreklilik içinde devam eden çevresel algılama; çevrenin duyular ile algılanmasını, çevresel bilme; algılanmış çevrenin anlaşılmasını, çevresel değerlendirme; algılama ve bilme sonucunda çevresel davranışta bulunma ve karar verme sürecidir. İnsan çevresinden çeşitli bilgileri almasıyla başlayan algılama süreci, bireyin kültürü, kişiliği ile farklılık gösterebilecek bir değerlendirme süreci ile sonlanır ve bu döngü tekrar başlar. Başka bir deyişle, birey içinde bulunduğu çevre ve kendine ait olan özelliklerinin etkileşimi ile bir yorumlama sürecine girer (Turgut, 1995). Kültürel ve kişilik özelliklerini filtre olarak kullanan birey, bu filtreleme işlemi ile oluşturduğu değerlendirme sonucunda çevresi ile ilişkisindeki konumunu ve mesafesini belirlemektedir.

Sonuç olarak, kültürün alt bileşenleri olan mahremiyet ve psiko-sosyal alan davranışı, inançlar, aile yapısı, yaşam biçimi, dünya görüşünün konutun şekillenmesinde önemli rolü vardır. Bu etmenlerin tümü, konutun içinin şekillenmesinin yanında konut çevresinde toplum ile ilişki kurduğu yüzeylerin şekillenmesinde de devreye girer. Konutun çevresindeki sınır formları bu görüşe dayanarak, çok yüksek demir parmaklıklardan, yığma duvarlara veya bitki örtüsü kullanılmasına kadar değişiklik göstermektedir (Habraken, 1998).

3.2.1 Mahremiyet

Durağan ve eylemsiz görülen kent, üzerindeki her detaydan sorumlu olan sakinleri tarafından değiştirilip, dönüştürülmektedir. Karşılıklı olarak kent, mekan sağladığı toplumsal olaylara etki ederek aynı şekilde bir değişim ve dönüşüm ile cevap vermektedir. İnsanlar, bu değiştirme ve dönüştürme etkilerini eylemleri üzerinden gerçekleştirirler.

Kentle kurulan ilişkinin fiziksel yanı “mahremiyet sağlama” süreci ile gerçekleşir. Mahremiyet genellikle bir çeşit savunma mekanizması, bireyin kendisini ve çevresini sınırlandırma süreci olarak tanımlanmaktadır. Mahremiyet, psiko-sosyal alan (territory), egemenlik alanı davranışı ve kişiselleştirme kavramları ile ilişkilidir. Bu kavramlar birbirlerinin tanımlanmalarında neden ve sonuç olarak yer almaktadırlar.

İnsani yaşam koşullarının en birinci ihtiyacı barınma ihtiyacıdır. Bu ihtiyacı sağlamak için girilen süreci mahremiyet eylemi olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Mahremiyet sınır düzenleme sürecidir. Barınma ihtiyacı da fiziksel ya da fiziksel olmayan sınırlarla var olan bir ihtiyaçtır. Mahremiyet, güvenliğe alınmış, sınırlandırılıp tanımlanmış bir mekan ile sağlanmaktadır. Dolayısıyla mahremiyet ihtiyacı, Şekil 3.4’de görülen Maslow’ un gereksinimler hiyerarşisinde ikinci sırada bulunan “güvenlik” ihtiyacı ile ilişkilidir. İnsanın kendisini ve çevresini sınırlandırması sürecinde bu gereksinimin etkisi önemlidir (Url-28).

Güvenlik ihtiyacının talep edilmesinde kentin yabancıyı barındırması, büyüklüğü dolayısıyla kolay tanımlanamaması rol oynamaktadır. Kendini güvende hissetmeyen birey, kamusal alana çıkmak istemeyecektir. Kent kaygının mekanı iken, özel alan güvenin mekanını oluşturmaktadır. Özel alanında temel ihtiyaçlarından biri olan güvenlik ihtiyacını karşılayan bireyin, benliğini gerçekleştirdiği alandan yani özel alandan, benliğini sergilediği alana yani kamusal alana çıkışı kolaylaşmaktadır fakat kent bu durumu zorlaştırıcı bir açılma korkusunu desteklemektedir. Açılma incinebilme olasılığını ifade eder. Açılma korkusu saldırı ve savunma gerektiren bir bakış açısidir ve savaşıma benzese de özel yaşamın bir modelini oluşturmaktadır (Sennett, 1999). Bu özel yaşamla kastedilen aile ve sağlanan mahremiyettir. Oluşturulan model bir iç, dış ayrımıyla, özel yaşantı ile sosyal yaşantı arasındaki ya da benlik ile kent psikolojisi arasındaki ayrımla temsil edilmektedir. Modern psikoloji ve psikanaliz, benliğin kötülük ve günden kaynaklanan kaygılar

taşımaksızın kendi yaşam arzularının çemberinin dışında bir yaşama tam ve rasyonel katılım sağlayabileceklerine olan inançla kurulmuş iken günümüzde insanlar, kendi yaşam öyküleriyle ve özel yaşantılarıyla daha çok ilgilenmektedirler. Fakat bu özele olan ilginin bir özgürleşme değil, bir tuzak olduğu ortaya çıkmıştır (Sennett, 2010).

Şekil 3.4 : Maslow'un Gereksinimler Hierarchy'si (Url-28)

Güvenlik ve mahremiyet ihtiyacına cevaben sınırlar oluşmakta ve çevrenin koşullarına göre şekillenmektedir fakat her zaman katı sınırlar ardına çekilip sağlanan yaşam koşullarının iyi, yaşanabilir, sağlıklı olduğuna işaret değildir. Aksine kesin sınırlar kaos yaratmaktadır. Bu durumu Bauman (2010b), şu cümlelerle en iyi şekilde anlatmaktadır:

“Eğer iyice belirlenmiş sınırlar neleri bekleyeceğimize ve her ne olursa arzuladığımız amacımıza erişmek için öğrendiğimiz davranış biçimlerinden hangisini yapacağımıza ilişkin şaşmaz işaretler göndermiyorsa, toplum içinde yaşamak için gerekli becerilerin hepsi yetersiz, çoğu kere zararlı ve bazen doğrudan intihar olacaktır.”

Ünlü (1998), mahremiyeti insan temaslarını düzenleme mekanizması olarak tanımlar. Mahremiyet kişiler arası sınır kontrol sürecidir. Mahremiyet sadece kapanma,

mahrum olma eylemi olarak görülmemelidir. Yalnızlık ile sıkı birliktelik arasındaki her değer mahremiyet sağlanabilir. Mahremiyet kişisel özgürlük sağlamakta fakat sınırlı ve korumacı iletişim için mekanlarda hissedilmektedir (Westin, 1970). Turgut (1995)'da mahremiyeti süreç olarak şöyle tanımlar: “Mahremiyet sadece tek yönlü bir “gizlilik - girilmezlik” süreci değil, toplumsal geleneksel ortamdan etkilenen, insanların birbirleriyle ilişkide olma ya da olmama isteğine göre de değişen, diyalektik bir kontrol sürecidir.” Mahremiyetin bir süreç olarak tanımlanması, yalnızlık ve sıkı birliktelik arasında hareket etmesinin bir sonucudur.

Mahremiyet, mekanda farklı şekillerde kendini göstermektedir. Pastalan (1970), bu şekilleri aşağıdaki gibi sınıflandırır. Bunlar;

- sosyal ilişkilerin başlaması aşaması,
- tanınmaktan ve gözlemden kaçma ile oluşan kişisel etkenlerin oluşması,
- sözsüz davranış kullanımı ve psikolojik engellerin kullanılması ile oluşan fiziksel çekilme mekanizmasının oluşması,
- kalabalıklaşma ve belli bir alan içinde kapanmadır.

Sosyal ilişkiler yukarıda belirtilen şekiller çerçevesinde olumlu veya olumsuz yönde değişmektedir. Çünkü sosyal ilişkilerde sosyal sorumluluk alan birey nerede etkin nerede pasif kalması gerektiğini öğrenerek, gerektiği yerlerde fiziksel çekilme mekanizmasını devreye sokmakta ve gerektiği zaman kamusal alanda sorumluluk almaktadır.

Mahremiyet mekandaki farklı görüşleri ve sınırları ile çok boyutlu bir kavramdır. Mekanın görüşleri, bireysel mahremiyetten başlayıp, toplumsal mahremiyete doğru farklı kurallar çerçevesinde değişmektedir. Mahremiyet kuralları çerçevesinde etkileşime giren bireyler karşılıklı olarak birbirlerini etkileyen sınır durumları oluşturmaktadırlar. Oluşan sınırlar soyuttan, katı sınırlara kadar değişen bir yelpaze arz ederler. Katı sınırlara kadar giden süreçte, mekansal ayırım gerçekleşir, fakat mahremiyet sadece ayrılmaya neden olan bir durum değildir, temelde istenmeyen etkileşimlere karşı yapılanmış bir stres durumudur. Mahremiyet konusu, sosyal iletişime sınırlama getirdiği gibi bazen de bireyi sosyal etkileşimi araması için cesaretlendirir. Yalnızlık seviyesi değişken olmasına rağmen mahremiyet kişisel özgürlük sağlama, kişisel sınırların oluşturulması ile ilintilidir. Birey toplumsal rolünden sıyrılarak bu sınırların arkasında özgürce davranabilmektedir.

Mahremiyet durumu, arzu edilen mahremiyet ve elde edilen mahremiyet olarak iki şekilde oluşmaktadır. Arzu edilen mahremiyet ile elde edilen mahremiyet uyuşuyorsa çevresel sistem dengede demektir. Eğer elde edilen mahremiyet arzu edilen mahremiyetten büyükse, sosyal kopma olur ve gerekli mekanizmalar devreye sokularak etkileşim arttırılmalıdır. Bu mekanizmaların çalışma alanı kamusal mekanlardır (Ünlü, 1998).

Mahremiyet kendisinde bir gizlilik ifadesini barındırır. Antik dönemde mahrem alana sıkışmış olmak mahrum olma anlamına gelirken, günümüzde bu bir bireyselleşme durumudur. Bireyselleşme ise günümüz toplumlarının sorunlarından biridir. Taylor (2011)' a göre bireycilik modernliğin ilk kaygısıdır. Bireycilik aynı zamanda birçok insana göre modern uygarlığın en büyük kazanımıdır. Bu karşıt fikirler arasında bireycilik aslında mahremiyeti körükleyen bir konumda yer almaktadır. Mahremiyet ile sağlanan özel hayat, kamusal hayata göre şekil almış gibi dururken aslında kendini toplumsal olana karşı konumlandırmaktadır ve toplumsal ortamda var olan, bitip tükenmek bilmeyen çatışmalara karşı başkaldırısıdır. Taylor (2011), modern insanın yaşamında ahlakın artık kısıtlayıcı bir konumda olmadığından bahseder. Aslında her şey ahlaki çöküşte birleşmektedir. Mahremiyetin savunma ile ilişkili olması ahlakın artık yaşamda kısıtlayıcı bir etkisinin kalmamasının sonucudur. Ahlaken çökmüş toplumda birey kendini savunmak için mahremiyet alanını güçlendirir, sınırlarını sağlamlaştırır. Günümüzdeki durumun tam tersi olarak, Antik dönemde ise kamu alanı bireyselliğe ayrılmıştı. Siyaset alanında hanenin sorumluluklarından sıyrılmış birey, kendini tanıtmada derdinde ve devlet işlerine gösterdikleri ilgileri ile yarış halindeydiler.

Mahremiyet fikrinin esasını oluşturan, bilgiye sınırlı ve kontrollü veya ayrıcalıklı olarak erişebilme olanağıdır (Geuss, 2007). Bu bilgi ister bir konut sınırının arkasında, ister banka kasasında saklansın, mahrem yani özel alan sınırları ile korunmaktadır. Bu durum sınırların oluşumunu da beraberinde getirir. Sınır bir iç ve dış, mahrum olan ve edilen, gören ve görülen yaratır. İkilikler fikrini, Colomina (2011) Le Corbusier'in ilksel ev fikri üzerinden açıklamaktadır. Le Corbusier'e göre ev soğuğa, sıcağa ve dışarıdan gözlenmeye karşı koruma sağlayan bir barınak, bir kapalı mekândır. Görmek evdeki ilksel etkinliktir. Dışarıdan ayrılmayı ve korunmayı sağlayan şey, pencerenin dışardaki tehditkâr dünyayı güven telkin edici bir resme dönüştürme yeteneğidir. Le Corbusier eski pencelerden evin en kısıtlanmış organı

olarak bahseder. Yeni inşaat teknikleri ile artık kısıtlanmayan cephe ve pencere evin içinde olmayı yani görmeyi sağlarken, dışında olanı görüntü içinde olan yani görülen olarak konumlandırır. Pencerede görülmek, bir dergide, filmde, televizyonda görülmekten farksızdır. Dışarda olmak geleneksel anlamda kamusal mekânda olmak değildir. İzleyici kitlesinin çoğunlukla evde (özel alanda) olması durumu, özel alanı kamusal olandan daha kamusal hale getirmektedir.

Bauman (2000), Freud'un savı olan modern uygarlığın "klasik" dönemindeki ruhsal acıların ve ıstırapların ana nedeninin, emniyeti kolektif olarak teminat altına almak için kişisel özgürlüklerin büyük bir bölümünden vazgeçilmesi durumunu tartışmaktadır. Tartışmada vardığı sonuç; modernliğin geç evresinde yani postmodern evresinde, güvenlikten büyük ölçüde vazgeçilerek, özgürce seçim yapmayı engelleyen, korku ve kaygı hissi üreten sınırlamaları ortadan kaldırmak yönündedir. Ayrıca bireyin başka bir sorunundan söz eder ki bu –sınırları ortadan kaldırma eyleminin tersine çalışır– postmodern toplumda sürekli olarak yabancılarla nasıl bir arada yaşanabileceği sorunudur. Bu sorun kendiliğinden vardır ya da üretilmesi söz konusudur, başka bir deyişle yabancılar olmadığında onları icat etmek gereklidir. Yabancı bir huzursuzluk kaynağıdır. Çünkü hiçbir tanıma uymaz. Sosyal tabakalaşmanın ve ayrışmanın her türlü kalıbını kırarak, sınırların her zaman yeniden çizilebilir hayali çizgiler olduklarını ardarda gösterirler.

Yabancıardan oluşan bir kentsel / kamusal ortamda birey kendini önemsiz, yalnız ve vazgeçilebilir hissedebilir. Bireyin bu duygulardan sıyrıldığı mekan, mahremiyetini koruduğu, savunduğu mekandır. Çünkü giriş çıkış kontrolü bireyin kendi elindedir. O mekanda yabancılara yer yoktur. Bu durum çoğu ütopya, mekânsal olarak "ada" şeklinde düşünülen mekan üzerinden şöyle anlatılabilir: Ada sakinleri kendi var oluşlarını korumak için ada kıyılarını güçlendirmeye çalışır. Böylece, toplumsal mekân savunusu, "kendi hareket hakkını elde etme ve ötekilerin bu hareket haklarının sınırlandırılmasını sağlama" mücadelesine dönüşür (Bauman, 2010c). Mücadele sırasında üç değişik şekilde gerçekleşen mahremiyet tecavüzü vardır. Bunlar; mazeretsiz mahremiyet kullanımı (violation), istila yani mahremiyet sınırları içerisinde istilacının fiziksel varlığı (invasion) ve bulaştırmak (contamination) başka bir deyişle haklı görülerek karşı tarafın mahremiyetinin sınırlarının bozulması suretiyle etkisinin yok edilmesidir (Sommer, 1969).

Toplumsal alanda geçen bir yaşam, bireyin hem kendisinin hem de diğerklerinin ve dñnyanın gerçekliği konusunda emin olmasını sağlar. Bu gerçekliğe toplumsal alanda etkileşim içinde varılabilir. Modern ağın ortaya çıkışı, dñnyanın ve diğerk insanların gerçekliğine duyulan gñven duygusunun yitirilmesi pahasına gerçekleşir, çünkü bu çıkış özel hisler alanına ve özel yaşam mahremiyetine derin bir yoğunluk kazandırmaktadır. Mahremiyet duygusu, benlik ile yakından ilişkilidir. Her bireyin benliği, o birey için temel bir kaygı sebebidir. İe dñnk olmak, bireyin dış dñnyaya kendi kişiliğini anlatmakta zorlukla karşılaşmasına sebep olmaktadır. Mahremiyet davranışı bu kaygıya cevap verir. Mahrem eylem yoğun olarak gerçekleştiğinde benlik dış dñnyadan daha az uyarı almakta ve bireyin duygularını keşfedip, anlatma yeteneği krelmektedir. Modern mahremiyet, bireyin dış dñnyadan, eskiden özel alan ile korunma altına alınan içsel özelliğine bir kaçış gibi görünmektedir. Modern ađda gözler önüne serilen başka bir durum, kamu ve özel ayırımının siyasi bir yapı olmasından çok aslında özellik / gizlilik açısından bakıldığında, özel ile kamu alanları arasındaki ayırımın gösterilecek olanlarla saklanması gereken şeyler arasındaki ayırma karşılık gelmesidir. Gizli, saklının mahrem koşullarında çok zengin ve çeşitli bir alan oluşturma potansiyelinin olduğu keşfedilmiştir (Arendt, 2000).

zerinde yoğunlaşılan, koruma altına alınması gerekli görülen mahrem alan mekansal olarak farklılıklar gösterebilir. Bu farklılıkların sebebi, kültürel ve toplumsal iletişim farklılıklarından kaynaklanır. Örneğin kentsel stresin az olduğu yerlerde, mahrem alan soyut sınırlarla ya da it, doku değişikliği gibi basit fiziksel sınırlarla korunurken, kentsel stresin yüksek olduğu yerlerde katı sınırlandırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Sadece kişinin mülkiyetini elinde bulundurduğu ya da bedel karşılığı kullanımını elde ettiği mekanlar üzerinden mahremiyet okuması yapmak eksik kalmaktadır. Çünkü birey zamanının büyük çoğunluğunu kendisine ait olmayan ve sadece kendisinin kontrol etmediği mekanlarda geçirmektedir. Bu nedenle kişinin sahibi olmadığı mekanlarda mahremiyet eylemini nasıl gerçekleştirdiğini, iletişimini ne boyutta gerçekleştirdiğini ve çevresini nasıl düzenlediğini de anlamamız gereklidir (Sommer, 1969). Sennett (2010)'e göre, dış dñya bayat ve bomboş grnrken, mahrem alan sıcaklık, gñven ve duyguların açıkça ifade edilmesi gibi şeyler çağrıştırmaktadır. Mahrem hayatın sağlayacağı düşünülen bu psikolojik faydaları

hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği toplumsal yaşamda bulamayan birey, kamusal alanı kendisine göre düzenlemeyi ya da sadece geçiş mekanı olarak kullanmayı tercih eder. İletişimin sınırlı ve kontrollü olduğu mahrem alan bu psikolojik faydaları sağlamakta başta yararlı gibi gözükse de beklentileri karşılayamaz. Birey mahremiyet sağlama süreci ile benliğini geliştirdikten sonra, benliğini gerçekleştirmek için kamusal alana çıkmak zorundadır.

1992 Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu, bireyin mahrem alan ve kamusal alan arasındaki geçişi kentin sağlaması gerektiğini bildirir (Url-29). Deklarasyona göre, mahremiyet mekanı konuttur. Konut, mahremiyet ve dokunulmazlığın garanti edildiği mekandır ve sağlıklı, satın alınabilir olmalıdır. Ayrıca, yeterli konut stokunun sağlanması kent sakininin hakkıdır. Sokak ise bir arena olarak algılanmaktadır. Bu algının sebebi, katışıksız mahrem yaşamın, geri dönüş olarak sağlam bir kamu yaşamını getireceği düşüncesidir. Bu maddenin varlığı; benliğini korunmuş hisseden bireyin, bir arena olarak düşünülen kamusal yaşamda, kişiliğini yansıtabilme gücüne ve yetisine sahip olacağının düşünülmesinin bir sonucudur.

Sonuç olarak, kamusal yaşamla mahrem yaşam, ayrı gibi algılandılar da aslında birbirleriyle çok yakın ilişki içerisinde olduklarının özellikle vurgulanmasının sebebi, birinin yokluğu, diğerinin değer yargılarını bozuntuya uğratmasından kaynaklanmaktadır. İkili ilişkiyi, mahremiyet davranışı ile birey benliğini oluşturarak ve ayrıca kamusal alanda benliğini gerçekleştirerek koruma altına almaktadır.

3.2.2 Psiko-sosyal alan davranışı

Özel mekan –kişi hayatı sadece bu ortamda geçmediği sürece– kişisel duyguları besleyip, bireyi kamusal mekana ve toplumsal ilişkilere hazırlamaktadır. Hazırlık safhasından sonra bireyin katıldığı kamusal alandaki ilişkilerini kişiselleştirme, psiko-sosyal alan ve egemenlik sınırı davranışı ile düzenlemektedir.

Psiko-sosyal alan, egemenlik sınırı ve kişiselleştirme arasında kesin çizgilerle ayırım yapmak mümkün değildir. Çünkü bu üç eylem birbirleri üzerinden tanımlanırlar. Psiko-sosyal alan, egemenlik sınırı ve kişiselleştirme davranışı arasındaki ilişki şöyledir: Psiko-sosyal alan, kişiselleştirme ile işaretlenen alandır ve işaretleme o alanda bir egemenlik sınırına vurgu yapmaktadır.

Pastalan (1970), psiko-sosyal alanı kendine özgü bir koruma alanı olan, sınırları kullanıcılar tarafından savunulan bir mekan olarak tanımlar. Bir alanın korunması, o

mekanın psikolojik açıdan kimlik sahibi olmasına da yardımcı olur. Bir mekanın kimlik sahibi olması kişiselleştirilmesi ile gerçekleşir. Dolayısıyla, kişiselleştirme, toplumsal alanda kendini gerçekleştirme çabası olarak da tanımlanabilir. Çünkü işaretlemeler ile gerçekleşen kişiselleştirme sonucu, çevreye mesajlar yollar ve bu mesajlar soyut ya da somut sınırlar üzerinden verilebilmektedir.

Bir mekanın psiko-sosyal alan davranışı ile savunulabilir olması, yaşanılabilir olması için ön koşuldur. Çünkü mahremiyet sağlama sürecinin bir ayağı olarak kişiselleştirmeye, psiko-sosyal alan davranışına ve egemenlik davranışına uygun olarak tasarlanmayan yapay çevreyi, yani çevresel tasarımcıların kuramadığı, kontrol edemediği çevreyi, kullanıcılar soyut ve somut ayırıcılarla çevrelerler. Psiko-sosyal alan davranışı (territorial behaviour), savunma ve bu savunmanın yapıldığı mekanın kullanım hakkını içerir. Bu hakkı elinde bulunduran, yani egemenlik sınırını oluşturan birey, çevresine mesaj vermek için kişiselleştirmeye gider. Kişiselleştirmeye örnek olarak kamusal alanda gençlerin topluluk halinde zaman geçirdikleri kulüp alanları verilebilir. Zaman geçirdikleri alanları kendilerinin egemen olduklarını göstermek için graffiti yapma, mekansallaştırma vb yöntemlerle işaretlerler. Kimliklerini o mekana işlerler. Bu işaretleme eylemleri sembolik sınırlar olarak gösterilmektedir.

Psiko-sosyal davranışı sadece mahremiyet sağlama isteği olarak tanımlanmamakta ayrıca sosyal iletişimi dengelemekte ve sınır düzenleme mekanizması olarak görev almaktadır (Altman, 1975). Turgut (1995), psiko-sosyal kontrol mekanizmasının, insani ihtiyaçları tamamlaması dolayısıyla önemli olduğundan bahseder. Psiko-sosyal davranışın karşıladığı ihtiyaçlar; kimlik ihtiyacı, uyarım ihtiyacı, güvenlik ihtiyacı ve referans verme ihtiyacıdır. Bu ihtiyaçlar ise mekanda sınır eylemi ile kendini gösterir. Kontrol mekanizmalarının mekana yansıdığı noktada çevresel düzenleme mekanizması olarak mimarlık devreye girer. Robert Venturi (1966) mimarinin rolünü şu şekilde açıklar:

”İçin dıştan farklı olduğu zamandan beri, duvar değişim noktasıdır; bu mimari bir olaydır. Mimari, iç ve dış kuvvetlerin kullanımının ve mekânın beraberliğinde oluşur. Mimari, iç ve dışın arasındaki duvar olarak bu kararın bir mekânsal kaydı ve de onun tiyatrosudur.”

Kişiselleştirme ve psiko-sosyal davranış ile korunan egemenlik alanı, sınırları belirlenmiş bir alandır ve sahibi tarafından savunulur. Egemenlik alanı bir sınır düzenleme mekanizmasıdır. Egemenlik ile işaretlenen bir mekan veya obje,

aidiyetini belli ederek istilaları önlemek için mesajlar gönderir. Ayrıca egemenlik davranışı mahremiyetin uygulanması amacına hizmet etmektedir. Sınırların oluşmasında ilk olarak egemenlikle ilgili kararlara öncelik verilmektedir. Tasarımcılar tarafından oluşturulmuş yapay çevrelerde, kullanıcılar kendi egemenlik davranışı ile kontrol sürecine katılırlar. Egemenlik alanının var olması için her zaman fiziksel bir mekana ihtiyaç olmayabilir ama mekansal kontrolü denetleyen bir katılımcı zorunludur (Habraken, 1998).

Her bir egemenlik alanı kişisel bir mesafeyi gerektirir. Bu kişisel mesafeler taşınabilir egemenlik alanı olarak da tanımlanabilir. Taşınabilir olmasından dolayı bireyin üzerindeki bir sabun köpüğüne benzetilmektedir. Bu benzetmenin sebebi, bireyin etrafını saran kişisel mekanının dışarıdan kolayca görülemediği ve keskin sınırları olmadığı için istilaya açık olmasından kaynaklanmaktadır. Kişisel mekanın, insanı her yönden eşit uzaklıkta sarması beklenmemektedir. Sommer (1969), kişisel mekanı, bir kabuğa, nefes alınan bir mekana benzetmektedir. Bu kişisel mekan her organizmanın üstünde vardır, farkedilmezler ama bireyin kişisel alan sınırlarına girildiğinde tepki vermesi beklenebilir. Bir mekanda kişisel bir alanın varlığını anlamak için birileri şikayet edene kadar yürümek kullanılabilecek en iyi yöntemdir.

Egemenlik alanı toplumsal ilişkiler açısından gereklidir, çünkü egemenlik alanları toplumsal ilişkileri düzenlemektedir. Sınırların var oluşu gibi sınırsızlık da toplumsal etkileşimi kötü yönde etkilemektedir. Sınırsızlığın, sosyal iletişime olan kötü etkilerini açık ofis planına sahip çalışma alanları üzerinden okunabilir. Şekil 3.5’da görülen açık kare planlı açık ofislerde başkasının gözetimi altında olan birey, iletişime sınırlı olarak yaklaşmaktadır. Sürekli gözetim altında olmasından dolayı kendi egemenlik alanını yaratamayan birey, kendini gerçekleştirme yolunu seçmek yerine ve iletişimine sınır koyma yolunu seçer. Bireyin sürekli gözetim altında olmasından dolayı kişiselleştirme zayıflamaktadır. Böylesi mekanlar boş ve sıkıcı olarak adlandırılmaya, sosyal etkileşimin düşüklüğünden dolayı şikayet edilmesine mahkumdurlar.

Newman (1972), daha iyi çevrelerin oluşturulması için kişiselleştirme, egemenlik alanı, psiko-sosyal alan davranışı kavramlarına bağlı olarak dört nitelikten bahseder. Bunlar;

1. Psiko-sosyal alanların, kamusal olanlardan, yarı-genel, yarı-özel ve özele varan hiyerarşik tanımlanmasında açıklık ve belirginlik,
2. Açık alanlar ve girişlerde doğal izleme ve gözetmeyi sağlamak için kapıların ve pencerelerin yerleşmesi ve yer seçimi,
3. Bina formları ve malzemelerin sosyal grupların kimliğiyle örtüşmesi, onlara yabancı görünmemesi,
4. Yerleşenlerin hiçbir şekilde tehdit edilmediği “işlevsel düzeyde sempatik alanların” geliştirilmesidir.

Temelde bu başlıkların hepsi, belli bir mekanın görünen veya görünmeyen sınırlar ile tanımlanmasını amaçlamakta ve tasarımcılara ipucu sağlamaktadır. Bu amacın işler hale gelmesi, o mekanın iyi olarak adlandırılmasını sağlamaktadır.

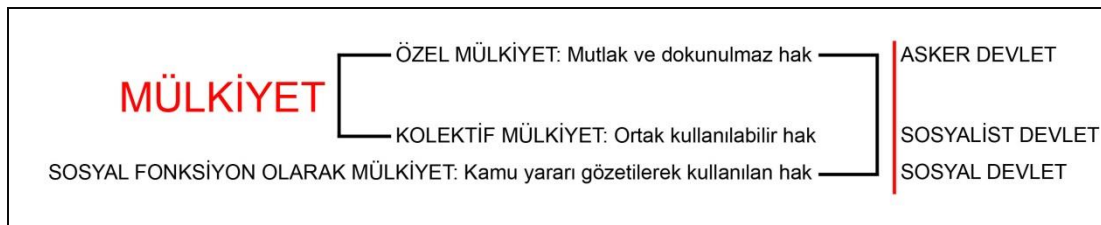
Şekil 3.5 : Açık Kare Planlı Ofis Sistemi (Url-21).

3.3 Mülkiyet

İnsanın ihtiyaç duyduğu malların üretilmesi, tüketilmesi ve bunlardan yararlanılması olgusunun sosyal bir çevre içinde gerçekleşmesi, bu mallara kimin ve nasıl sahip olacağı sorununu ortaya çıkarır. Bu özelliği dolayısıyla mülkiyet, hem sosyal çatışmanın, hem de sosyal düzenlemenin ve bu arada hukukun konusu olma niteliği taşımaktadır (Bulut, 2006). Mülkiyet konusu içerisinde hem sosyal çatışma hem de sosyal düzeni barındırması, bu durumun sınırlar oluşturarak mekana yansması açısından önemlidir.

Mülkiyet genellikle sahip olan ile sahip olunan şey arasındaki ilişki olarak tanımlanır ki bu ilişki sahip olanın, sahip olunan üzerindeki denetleme yetkisinden ibarettir ve bu tek türde bir denetleme yetkisi olmamakla beraber mülkiyet anlayışının niteliğine bağlı olarak değişen bir “haklar demeti” halindedir (Örücü, 1976). Bu hak demetinin içeriği; elde bulundurma hakkı, başkalarına engel olma veya dışlama hakkı, kullanma hakkı, yönetme hakkı, gelir sağlama hakkı, maddi ve hukuki işlemlere konu etme hakkı, başkalarına maddi bir karşılığa bağlı olarak ya da olmadan devredebilme hakkı, kendi yaşamı sonrasında mülkiyeti ailesi içinde devam ettirebilme hakkı, bu hakların kullanılmasının bir koşula bağlı olmaması ve kişinin oluru olmadan bu hakların kullanılmasının engellenememesi ya da mülkiyetin el değiştirememesi olarak sayılabilir (Grunebaum,1990).

Platon (2007), mülkiyetin toplumun mu yoksa kişilerin mi elinde olmasını tartışmasından bu yana mülkiyet konusu siyasal ve sosyal düşüncede tartışmalı bir konudur. Günümüzde hala hukuksal düzen içerisinde de mülkiyetin kime ait olduğu, sahip olunan mülk üzerindeki kullanma ve yararlanma hakkının kimin elinde olacağı ve bu kullanımın sınırları tartışılmaktadır. Şekil 3.6’da görüldüğü üzere, tarihsel süreç içerisinde mülkiyet sahipliği konusunda iki temel yaklaşım vardır. İlki özel mülkiyeti mutlak bir hak olarak gören yaklaşım, diğeri ise kolektif mülkiyeti kabul eden bir yaklaşımdır. Temel ayrım bu yönde olurken, ayrıca bir üçüncü yaklaşım daha vardır. Bu yaklaşım, özel mülkiyeti kabul etmekte fakat bu hakkın kullanılmasını kamu yararı ile sınırlandırmaktadır. Bu yaklaşım sosyal fonksiyon olarak mülkiyet anlayışı olarak adlandırılır (Bulut, 2006). Ayrıca her anlayış farklı bir devlet şekli ile örtüşmektedir.

Şekil 3.6 : Mülkiyet Yaklaşımları (Bulut, 2006)

İlkel toplumlarda mülkiyet kolektiftir. Toprak topluma aittir. Toprak üzerinde dirilerin olduğu kadar ölülerin de hakkı vardır. Sadece toprak değil taşınabilir mallar da kolektif mülkiyetin konusuna girmektedir (Challeye, 1969). Önce yoksullara el atılmasıyla başlayan sonra da yeni mülksüz sınıfların kurtarılmasına çalışılan modern

çağdan önce, bütün uygarlıklar özel mülkiyetin kutsallığına inanmaktaydılar. Köken olarak mülkiyet, bir kimsenin şöyle ya da böyle dünyanın belli bir kısmında bir yer sahibi olması ve bu yüzden bir siyasi oluşuma ait olması, yani birlikte kamu alanını oluşturan ailelerden birinin reisi olması anlamına geliyordu (Arendt, 2000). Antik Yunan'da kolektif mülkiyetin yerine aile mülkiyeti anlayışı vardır. Aile ve mülkiyet din olgusuna sıkı sıkıya bağlıdır fakat ticaretin gelişmesi ile aile mülkiyeti anlayışı zamanla sarsılmıştır. Taşınılabilir servet önem kazanmış ve mal almak isteyen kişiler topraklarını elden çıkarmak zorunda kalmışlardır. Bu hareket zengin fakir ayrımının derinleşmesine ve toplumsal mücadelenin keskinleşmesine yol açmıştır (Güriz, 1969). Roma'da da Antik Yunan'da olduğu gibi önce aile mülkiyeti anlayışı geçerli olmakla beraber zamanla özel mülkiyet anlayışına geçilmesinin sebebi, Roma hukukunun sosyal olaylar çevresinde gelişen bir tutum sergilemesidir (Tahiroğlu, 2001).

1400'lü yılların sonuna kadar süren Ortaçağ'da, toprağı işleyen sefler ile işlenen toprağın ve elde edilen artı değerin sahibi senyörler mülkiyet konusunun aktörleridir. Sosyal yapıyı kişilerin toprakla olan ilişkilerinin belirlediğı bir dönem olan feodal dönemde, toprağı sahip olan iktidarın da sahibi olmaktadır. Sosyal tarafları, bu tekel durumunu elinde bulunduran malikaneler ve bu malikanelerin etrafında toplanan sadece karın tokluğuna çalışan ve mülkiyetten artı değeri kazanmasına rağmen söz konusu mülkiyette söz sahibi olmayan serfler (köylüler) oluşturmaktadır. Beyliklerden oluşan devlet yapısı merkezi bir malikane olan ve etrafında mülkiyeti işleyen serflerin konutları bulunan ve etrafı surlarla çevrili bir mekanda gerçekleşir (Kılıçbay, 1985).

Modern çağda, feodal mülkiyet anlayışı yerini kapitalist mülkiyet anlayışına bırakır. Kapitalizm, ortaçağdaki kullanım amaçlı ekonomiden kar amaçlı ekonomiye geçişi betimler ve temelde, bütün mülkiyetin özel mülkiyet olduğu bir sistemi ifade etmektedir (Rand, 1993). Kapitalist mülkiyetin, özel bireysel mülkiyete ağırlık kazandırması ile birlikte toprak eski önemini yitirmiş, menkul mülkiyeti önem kazanmıştır. Liberal mülkiyet anlayışı ile açıklanan bu durumda özel mülkiyet doğuştan kazanılan bir hak olmakla beraber mutlak, dokunulmaz bir nitelik taşımaktadır. Mülk sahibi bu hakkını dilediğı gibi kullanmakta özgürdür. Ayrıca bu hakkın ürünlerinden de dilediğı gibi yararlanırken, bu hak üzerinde istediğı tasarrufta bulunabilir (Öktem ve Türkbağ, 2012).

1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Sözleşmesi 2. maddesinde, siyasi topluluğun amacının, insanın doğal haklarının korunması olduğunu söylerken, bunlardan birinin de mülkiyet olduğunu belirtmektedir. Bildirinin 17. Maddesinde mülkiyetin dokunulmaz ve kutsal bir hak olduğunu ve istisnai durumlar haricinde kimsenin bu haktan yoksun bırakılamayacağını belirtilmektedir (Akad ve Dinçkol, 2004).

Toplumun büyük çoğunluğunu oluşturan bireylerin aleyhine olan mutlak mülkiyet zamanla terkedilmeye başlamıştır. Mutlak mülkiyetin eşitsizliklere yol açtığı düşüncesi yaygınlaşmış ve anlaşılmıştır ki, kapitalist mülkiyet anlayışı, zamanla insanı insana bağlayan bir araç durumuna gelmiştir. Bu noktada, ya mülkiyetin sahibi değiştirmek ya da mülkiyetin niteliğini değiştirmek suretiyle çözüm aranmaya başlanmıştır. Mülkiyet hakkının sahibini değiştirmeyi savunanlar kolektif mülkiyet anlayışını benimserken, mahiyetini değiştirme eğilimini savunanlar sosyal fonksiyon olarak mülkiyet anlayışını benimsemişlerdir (Öktem ve Türkbağ, 2012).

Sosyal fonksiyon olarak mülkiyet anlayışına göre mülkiyet hakkı mutlak hak değildir. Mülk sahibi toplum yararını gözetmek zorundadır ve bunu denetleyen devlettir. Sosyal fonksiyon olarak mülkiyette, mülkiyet hakkı yine bireye aittir. Hem ulusal hem de uluslararası insan hakları belgelerinde, kamu yararı gözetilerek mülkiyetten mahrum bırakılması sıkı şartlara bağlanmaktadır. (Henkin ve Neuman, 1999). Dolayısıyla yine asıl olan özel mülkiyettir.

Kolektif mülkiyet hem düşünce bazında taraflar bulurken, mimari tasarım bazında da üzerinde düşünülmüştür. Thomas Moore (2009) ve Tomasso Campanella (2005) gibi ütöpik sosyalistler kolektif mülkiyet anlayışını benimsemişlerdir. Ek olarak özel mülkiyet ile en etkin savaşı Marx'ın düşünceleri vermiştir. Mücadelesinde özel mülkiyetin toplumu sınırlara böldüğünü ve mülk sahiplerinin diğerleri üzerinde egemenlik kurduğunu savunmaktadır (Marx ve Engels, 2008).

Türkiye'de mülkiyet hakkı, 1982 anayasası gözetiminde temel haklar arasında sayılmaktadır. 1982 anayasasının 1961 anayasasına göre mülkiyet hakkı konusundaki tek değişiklik, 1961 anayasasında sosyal ve ekonomik haklar arasında düzenlenen mülkiyet hakkının, 1982 anayasasında kişisel haklar arasında düzenlenmesidir. Bu yer değişim dışında içerik değiştirilmemiştir. Bu noktada, mülkiyet hakkının yer değiştirmesi, bir bakıma, sosyal devlet ilkesinin zayıflatıldığını gösteren bir işaret olarak sayılabilir. (Soysal, 1986). Anayasanın 35. maddesine göre; herkes, mülkiyet

ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir ve mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.

Bu maddelere göre, 1982 Anayasası özü itibariyle mülkiyet hakkını “sosyal fonksiyon olarak mülkiyet” anlayışı ile ele aldığını göstermektedir (Tuğrul, 2004).

Mülkiyet, özel bir alan oluşturmakta iken, genel olarak özel, ayrıcalık fikrini beraberinde taşıyorsa, üzerinde denetime sahip olduğu mal ve mülktür denebilir. Bu nedenle mahremiyet fikrinin esasını oluşturan şey, denetim içindeki bilgiye sınırlı ve kontrollü veya ayrıcalıklı erişim imkanıdır (Geuss, 2007). Dolayısıyla mülkiyet, mahremiyet davranışı ile işbirliği içinde çalışarak özel mekanı oluşturmaktadır. Mülkiyet, anayasa ile desteklenirken, ayrıca özel yaşam ile sınırları atılmaktadır. Özel mülkiyetin fiziki sınırlarının nasıl belirleneceği, farklı bir açıdan bakıldığında nasıl savunulacağı, o mülkün kamusal alanla giriştiği iletişimine bağlıdır.

Kişisel özgürlük haklı görülebilecek bir durum iken başka bir bireyin özgürlük sınırlarını ihlal ettiği zaman geçerliliği son bulmaktadır. Mülkiyetin temel hak sayılan doğası bu durumla çelişkili bir ilişki içindedir. Mülkiyete farklı bir bakış açısı ile yaklaşan Proudhon (1998), mülkiyetin olumsuz doğasından bahsederken, çaba harcamadan başkalarının emeğini sömürmek için üreticiye dayattığı faiz, tefecilik ve kira olarak mülkiyet üzerinden kullanan kişileri suçlamaktadır. Bireyin yaşamını gerçekleştirmesi için gerekli ev, toprak ve araçları denetleme hakkına bir itirazı yoktur, hatta özgürlük için bu hakkı temel görmektedir. Burada Proudhon’un tartıştığı mülkiyet üzerinden elde edilen artı değerın adil paylaşılmaması konusudur.

Locke (1999), kişinin yaşam hakkının mülkiyetin fiziki koşulları içerisinde yer aldığını savunur. Kişi öncelikle kendi bedeninin sahibidir. Beden üzerinde hak sahibi olan birey, yaşama hakkı çerçevesince çevresine de mülkiyet hakkını kullanması ile sınır çekerek yaşamak için gerekli temel koşulu sağlamış olmaktadır. Buraya kadar hak olarak görülen mülkiyet, gerçek yaşamda kullanımdan kaynaklanan sorunlar içerir. Mülkiyet, Nozick (2000) açısından kişinin sahip olduğu sermayeye gönderme yapmaktadır ve Nozick (2000), yaşam hakkının mülkiyet hakkını doğurduğu konusunda Locke (1999) ile hem fikirdir. Önce yaşamını idame etmek için temel ihtiyaçları üzerinden mülk edinmeyi işaret eden mülkiyet hakkı, sonra daha geniş bir anlama ulaşmıştır. Aslında bireyin en temel hakkı, mülkiyet hakkı değil, yaşam hakkıdır.

Mülkün sınırlandırılması, başkalarına kısıtlı olarak veya tamamen yalıtılarak kullanılıyor olması doğal bir süreç olarak gözükmemektedir. Ayrımın tek sorumlusu mülkiyetin varlığı değil, insanların bu süreci yanlış kullanmalarıdır. Toplumsal ayrım sorununun çözümü ne ortak mülkiyet ne de özel mülkiyet ile gerçekleşmektedir. İki durum arasındaki üçüncü bir yol ile çözümlenebilecek süreçte gerekli olan durum bireylerin diğer bireylerden sorumlu olmasıdır.

Mekân belirteci olan sınırlama eylemi, değişen sosyal ve mekânsal eylemlerin sonucu, mülkiyet durumunun da etkisiyle başka bir eyleme dönüşmektedir. Sonuç ürün olarak, katı sınırlar ile çevrili kapalı konut yerleşimlerinin, başka bir deyişle daha önce bahsedildiği gibi “yasak mekan”ların sunduğu değişen sınırlama eyleminin keskinleşmiş halleri kent mekanında görülmektedir. Mülkiyet hakkını elinde bulunduran ya da kiralayarak ve aidatını ödeyerek kullanım hakkını kazanan yerleşme sakinleri, farkında olarak ya da olmayarak dışarıda kalanları ve kendilerini bir ayrıma zorlamaktadırlar. Mülkiyet hakkı ile savunulan bu ayrım haklı gösterilmeye çalışılmaktadır ve kapalı yerleşimler halinde parça parça gelişen kent de yeni oluşan sınırları ile bu durum haklı gösterilmeye yardımcı olmaktadır. Kentler modernleşme ile parçalara ayrılmıştır ve toplu konutlar, organize sanayi bölgeleri, üniversite kampüsleri vb. kent parçalarının birbirine eklenmesi ile oluşmaktadır. Oysa kent imar planı, büyük toprakları küçük parsellere bölerek, bunlar üstünde mülkiyet hakları yaratarak, ülkenin ulaştığı birikim düzeyi ve güçlü aktörlerin ortaya çıkması gerçeğiyle tutarsız bir planlama yaklaşımı sürdürmektedir (Tekeli, 2009).

Yapılan çalışmalarda, kentlerde her bir sosyo-ekonomik sınıfın farklı mekanlara yerleşmesi ekonomik ve toplumsal etkenlerle açıklanmaktadır. Kentin fiziksel yapısına bu sınıf ayrımı ve oluşturduğu toplumsal eylemler etki etmektedir. Kentsel araziye değer biçme tutumu, yani arazi üzerinde oluşan rant farklı mekanlarda gruplaşma eğiliminin toplumsal ilişkiler ile desteklenmesi sonucu oluşmaktadır. Rant; toprak gibi insan ürünü olmayan ve insan emeği ile çoğaltılamayan kent parçalarında, sahibinin fiziki bir katkısı olmadan oluşur. Bu oluşum Türkiye’de anayasal bir hak olarak görülen sosyal fonksiyon olarak mülkiyet anlayışı ile çelişmektedir. Mülkiyet üzerinde, oluşan rant yükselişi süresince kentte negatif yönde bir devinim oluşmaktadır. Kentte belli bir kesimin yoğunlaşması sonucu, sınırlarla kuşatılarak ayrımlaşan ve kullanım haklarını ekonomik olarak ellerinde bulunduranlar bu süreç içerisinde kar ile çıkan kesimi oluşturmaktadırlar.

4. KENTTE SINIRLAR VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Sınırlama eyleminin sahnesi olmasından dolayı, sınır araştırmasında mekânsal olarak kentin yeri önemlidir. Mekânsal olarak gözlenen kentin arka planında onu şekillendiren ve keşfedilmesi gereken oluşumlar vardır ve bu nedenle birçok açıdan incelenmesi gerekmektedir. İncelenmesi gereken açılardan bazıları olan ekonomik, politik, ekolojik, sosyolojik, toplumsal etkenlerin dönüştürücü etkisi altında kent, sürekli değişim geçirmektedir.

Kent aktörleri ile etkileşim içindedir ve en önemli aktörü de insandır. İnsanlar kente müdahalede bulunurken, kent de onları değiştirmektedir yani karşılıklı bir değişim, gelişim söz konusudur. İnsan, kentin değişmesini sağlayan toplumsal olaylara sebep olurken, mekânsal olarak da toplumsal olayların izlerini kent mekânına bırakmaktadır. Devamlılık gösteren mekânsal değişim süreci, tarihsel dönemler içinde incelendiğinde, toplumsal hareketlerin değişimine bağlılığı daha fazla gözler önüne serilmektedir.

Bu bölüm, kenti içinde ve çevresinde oluşan sınırları ile tanımlarken, toplumsal hayatın aktörü insan ile kentin ilişkisine odaklanmaktadır. Antik dönemden başlayarak günümüze kadar olan süreç çerçevesinde kenti tanımlayan, ayıran ve birleştiren bir öge olarak sınır ve sınırların kentle olan ilişkisi mekânsal ve sosyal boyutlarıyla genel açıdan ve İstanbul özelinde incelenecektir.

4.1 Kent, İnsan ve Sınır

Kent, birçok insanın birbirine yabancı olduğu bir yerdir ve çeşitli işlevlerini geliştirmek için değişik niteliklerdeki insanları bünyesine çeker. Bu çekime kapılanlar kendilerini bir yarışmanın, yeniliğin, çeşitliliğin içinde bulmaktadırlar. Kent uyguladığı çekim kuvvetinin yanında, nüfusunun üzerinde eşitleştirici bir etki daha uygulamaktadır. Bu etki sonucunda kentlileşme gerçekleşir. Kentlileşme, kente fiziksel müdahalede bulunurken, kentli üzerinde de psikolojik açıdan etkili olur.

Kent, sürekli gelişip büyümesi ve toplumsal olaylara mekânsal olarak cevap vermesi açısından organiktir. Kent organik bir oluşum olarak çevresi ile iletişim halindedir ve bu iletişim tek yönlü değildir.

Kent farklı ölçeklerle de iletişim halindedir. Aslında farklı ölçeklerden kente bakıldığında, katmanlar halinde iletişim ağına göz atılmış olunur. Çünkü kent küçükten büyüğe doğru; konut, konut çevresi, mahalle, semt ve başka kentlerle iletişim halindedir. Bu iletişim kent içinde ikilikler yaratır. Bu ikiliklerden “iç” ve “dış” ın yanı sıra, “burası” ve “orası”, “yakın” ve “uzak” gibi karşıtlıkları, insanları çevreleyen dünyanın (insan yapımı olan veya olmayan) çeşitli kısımlarının deyim yerindeyse uysallaştırmasını, evcilleştirmesini ve bildik olmasını sağlamaktadır (Bauman,2010a).

Kentsel yaşam, farklı insanlarla aynı mekânın paylaşıldığı yaşamdır (Özyurt, 2007). Kent, çok çeşitli sınıf ve karakterlere sahip milyonlarca insan tarafından algılanabilen ve hatta zevk alınan bir nesne olmanın ötesinde, yapısını kendilerince sebeplere göre sürekli geliştiren pek çok yaratıcının da ürünüdür. Genel hatlarıyla bir süreliğine sabit kalsa da ayrıntıları sürekli değişir. Büyümesi ve formu üzerine ancak kısmi bir kontrol sağlanabilir (Lynch, 2010). Bu kontrol sağlayamamazlık, kentli üzerinde bir takım tedirginlikler yaratmaktadır. Bu durum sosyal bilimciler arasında bir arada yaşamının olanağı hakkındaki karşıtlıkların kaynağıdır. Farklı insanların bir arada yaşayabileceğini ve bu durumun özgürlük ve erdem kaynağı olduğunu söyleyenlerin yanında, kentsel kalabalığın suç, yozlaşma, şiddet kaynağı olduğunu savunanlar da vardır (Giddens, 2000). Kentlerde bir arada yaşayamazlık görüşlerini haklı çıkaracak boyutta kentte fiziki sınırlar ardına çekilen gruplaşmalar görülmektedir. Kentlerde fiziki sınırları bulunan topluluklar yozlaşmaya, suça ve şiddete yani aslında dış uygar dünyaya karşı üretilen sosyolojik çıkarımların mekânsal ürünleridir.

Bir kentte tek bir kent kültürü olmamakta ve her kentli kendi kültürünü kente yorumlatmaktadır. Her farkın fiziksel mekâna dokunuşu ve her bir kentlinin ya da kentli grubun kent algısı birbirinden farklı olmaktadır. Bu farklı dokunuş ve algılar kentte sürekli birbirine değmekte ve iletişim içine girmektedir.

İnsanlar kent mekânında, kentten aldığı uyarılara verdikleri cevaplar neticesinde konumlanırken; aslında kentli olma durumundaki bir arada yaşama zorunluluğu çerçevesinde diğer kentlilere karşı bir konum seçmektedirler.

Sennett (1999), kentlerde insanların birbirlerine karşı konumlarının kent şekillenmesinde etkili olduğundan şöyle bahseder:

“Kentleri inşa tarzımızın karakteristik özelliği, insanlar arasındaki farkların oluşturduğu duvarlardır ve bu farkların karşılıklı bir tehdit oluşturmasının, karşılıklı bir uyaran olmasından daha muhtemel olduğunun varsayılmasıdır. Bu yüzden, kentlerde inşa ettiğimiz şeyler kişisiz, nötralize edici, sosyal kontak olasılığını ortadan kaldıran yerlerdir: Dökme camla kaplı dış duvarlar, yoksul semtleri kentin geri kalan kısmından ayıran ana yollar, koğuş tarzı siteler.”

Kent aslında ayrımcılığı dışlar ve farklı kimliklere karşılaşma imkânı verir (Lefebvre, 1998). Çünkü kentsel yaşam, mahrem alanda geçirilen yaşantıya değil, tam anlamıyla kamusal alanda geçirilen yaşantıya karşılık gelmektedir. Kamusal alanlarda geçirilen modern kentsel hayatın temel sorunu da, toplumsal güçler, kültür, teknoloji karşısında, kentlinin kendi özerkliklerini ve bireyselliklerini koruma çabasından kaynaklanır. Bu sorun toplumsal yani kamusal yaşamı etkiler dolayısıyla da kentin fiziksel yapısını dönüştürür. Kentin fiziki coğrafyasında beliren katı, asabi, dışlayan sembolik veya somut sınırlar bu dönüşümün sonuç ürünleridir.

Toplumsal hayat, kent mekânında durmaksızın yer ve şekil değiştirirken, bu harekette farklı bireyler ya da gruplar zaman zaman birbirine değmekte veya teğet geçmektedir. Toplumsal hayatı oluşturan farklı yaşamlar kendilerine özgü kent mekânlarına yerleşmişlerdir. Bu toplumsal yaşamların takip edilebilmesi için en kestirme yol kent mekânının incelenmesidir ya da tam zıttı da doğrudur; mekânsal davranış kent hayatı üzerinden gözlemlenebilir (Alver, 2010).

Kent büyük bir mekân parçasıdır ve büyüdükçe bütünlüğü parçalanmakta, yerini parçalı bir algıya bırakmaktadır. Bireylerinin sayısına bağlı olarak aralarındaki çeşitlilik artmakta; ekonomik durumlar, sosyal statü, sahip oldukları zevkler ve değerler bakımından birbirinden farklı gruplar oluşmaktadır. Bu nedenle kentte toplumsal ilişkilerin karakteri değişmekte, fertler arasındaki ilişki gayri şahsi, geçici, yüzeysel, kısa süreli ve parçalı olmaktadır (Yörük, 1968).

Kentle ilgili modern yaklaşımlar pozitiftir. “Kentsel bütünleşme” ve “kentsel uyum” önemli kavramlar olarak vurgulanmıştır (Güçlü, 2002). Marx da, başka bir açıdan bakarak pozitif bir yaklaşımla, kent hayatının insanı özgürleştirici, kendi kendine yetmeyi ve saygı duymayı öğretici yanlarıyla, aile bağları gibi bazı geleneksel “doğal bağları” kıracağını; bireyin özel çıkarlarının, amaçlarının ve ihtiyaçlarının

gerektirdiği burjuva toplumuna özgü ilişkilere yöneleceğini beklemiştir (Yılmaz, 2004). Kentler büyüdükçe “doğal bağlar ”ın kırılması bir tarafa onların yeniden üretilmesini ve korumak için sınırlara ihtiyaç duyulmasını zorunlu hale getirerek; toplumdaki duygusal-dayanışmacı bağları yeniden kentteki gündelik hayatın dinamosu yapmıştır (Sarıbay, 1996). Günümüzde kentleşme, “kentsel bütünleşme” ve “kentsel uyum” dan çok sınırların arkasına çekilme, ayrışma ve hoşgörüsüzlüğü ön plana çıkaran ve bu ayrışmayı derinleştirerek kentsel gerilime neden olan bir özelliğe sahiptir.

Sonuç olarak, kentte oluşan sınırların sahibi insandır. Toplumu oluşturan insan, sahip oldukları değerler üzerinden oluşturdukları gruplar halinde toplumsal olaylara şekil verirken, toplumsal hayatın sonucu olarak kent mekânı şekillenmektedir. Antik dönemden bu yana, belli toplumsal kırılmalar ile mekânda sınır oluşumu tetiklenmiş veya hor görülmüştür. Tarihsel bakış çerçevesinde bu sürecin incelenmesi, sınır eylemlerinin oluşum nedenlerini ve yoğunluklarını incelemek açısından önemlidir.

4.2 Tarihsel Süreç Çerçevesinde Kentte Sınırların Gelişimi

Kentte Antik dönemden başlayarak günümüze kadar olan tarihsel süreçte sınırların hem konumunda hem de yoğunluğunda değişimler gerçekleşmiştir. Değişimler insanların kentteki farklı konumlanmaları ile kentle ve diğer insanlarla kurduğu ilişki üzerinden oluşmaktadır. İnsan ve kent arasındaki ilişki mekansal hayatı oluştururken, insan ve insan arasındaki ilişki toplumsal hayatı oluşturmaktadır. Simmel (2011), kentin toplumsal etkileşim üzerindeki etkisini, kenti tanımlarken vurgular ve kenti fiziksel sınırlarıyla değil, sosyolojik sınırlarıyla tanımlar. O’na göre, kent içinde yaşayan toplulukların üzerinde etkisi olan bir mekan olsa da, sadece mekansal bir oluşum değil, mekansal olarak oluşmuş sosyolojik bir kendiliktir.

Kent mekanında sınırların tarihsel gelişimi, Antik dönem, Ortaçağ dönemi, Modern dönem ve Global dönem olmak üzere dört dönem üzerinden incelenebilir. Bu inceleme, toplumsal kırılmalar ile oluşan dönemsel atlamalardaki toplumsal olayların kent mekanını dönüştürücü etkisini anlamaya ve bu dönüşümde sınırların sosyal ve mekansal olarak değişimini izlemeye olanak verir.

- **Antik Kent ve Sınırlar**

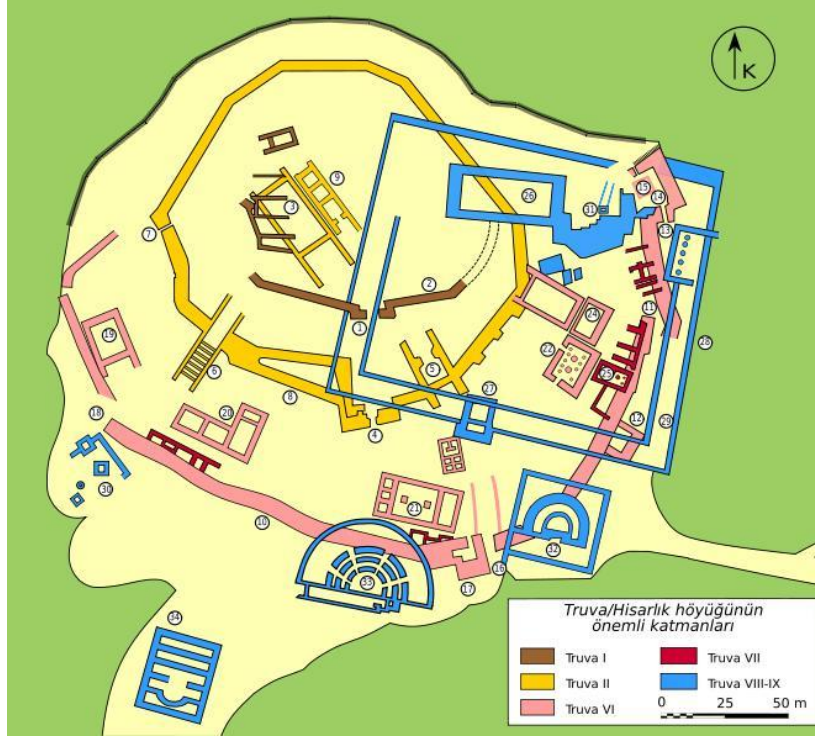
Kentlerde sınırlar ilk olarak, kenti saran yüksek duvarlar şeklinde görülmektedir. Şehir-Devlet yapısı altında toplanan halk, mekansal ayırım ile kendisini devlet yapısı altında kent sakini olarak tanımlanmakta ve kendilerini koruma amacı ile kentlerini surlar ile çevirmektedir. Bu duvarlar kent içinde yaşayanları, dışarıda yaşayanlardan ayırmaktadır. Düşman yani kent dışında kalanlarla aralarına koydukları set ile, toplumun etkili bir şekilde kullanılmasına başlanan on beşinci yüzyılın ortalarına dek, savaş alanı sadece kent surlarına yönelik olmuştur. Bu toprak surlarda, işgalci askerler yani dışarıdakiler içeri girebilsin diye gedik açma amacı güdüyordu. Surlar aşıldığında savaş kazanılmış demektir (Sennett, 1999).

Antik kentler zaman içinde savaş, afet, büyüme gibi etmenler sonucunda değişimler geçirmiştir. Kentin yeniden merkezi yapılanması, her seferinde etrafında surlarla sınırlanması ile başlamaktadır. Örneğin, iki kıta arasında ticaret yolu üzerinde yer alan Truva Antik Kenti, tarihte birçok doğal afet ve savaşla karşılaşmıştır. Hisarlık Höyüğü'nde yapılan arkeolojik araştırmalar sonucunda bölgede dokuz yerleşim evresinin varlığı tespit edilmiştir. İlk yerleşim MÖ 3000'e kadar uzanmakta ve birbirini izleyen uygarlıklar Roma dönemine kadar devam etmektedir (Url-22). Bu süreçte, bir önceki kalıntılar üzerine kurulan kent evrelerinin her birinin yeni bir sur duvarının olduğu görülmektedir (Şekil 4.1).

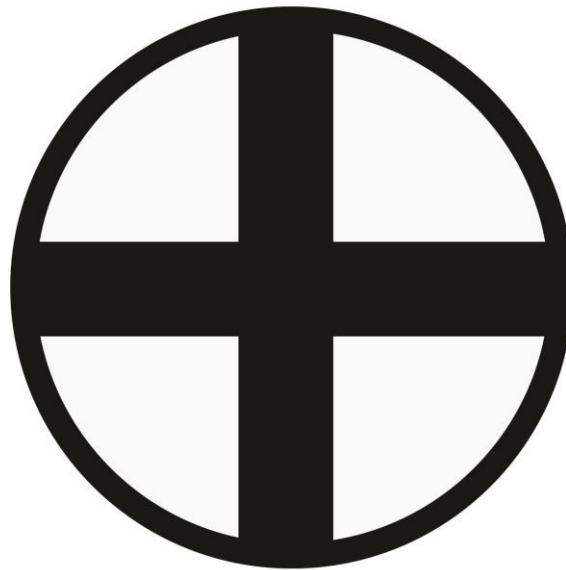
Tarihçi Rykwert, Mısır hiyeroglifinde, kenti gösteren ilk işaretlerden birinin (+) "nywt" olarak adlandırılan işaret olduğuna inanır (Sennett, 1999'da atıfta bulunulduğu gibi). Şekil 4.2'de gösterilen bu hiyeroglif işareti, yani çember içinde haç, kentin en basit, en sürekli imajlarından ikisini göstermektedir. Çember basit, kesintisiz, kapalı bir çizgidir: Bir kuşatmayı, bir suru ya da kent meydanı gibi tanımlı bir alanı gösterir ve bu kuşatmanın içinde yaşam gelişir. Haç ise net bir şekilde birleşen çizgilerin en basit biçimidir: Çevresel boyutu belirleyen sınırın simgesi olan çembere karşılık, haç, çevresel gelişimin en eski örneğidir. Birbirini kesen çizgiler, caddeleri ızgara şeklinde yaparak sınırları belirlemenin en basit yolunu simgeler (Sennett, 1999).

Antik dönemde sınırlar, kamusal – özel ayrılığı üzerinden okunmaktadır. Toplumsal olarak farklı statü simgeleri olan kamusal yaşam ve özel yaşam farklı mekanları kullanır. Antik dönemde siyaset yaşamı yani kamusal yaşam, hane yaşamından farklı

bir konumdadır. Devlet meselelerine katılma, görüş bildirme hakkına ulaşmış bir birey, varlıklı bir vatandaşdır. Sosyal açıdan varlıklı olan bireyin katılabildiği kamusal yaşam, haneden üstün tutulmaktadır ama yine de hane tarafından beslenmektedir. Kamusal yaşamın bu üstünlüğüne rağmen, haneye hak ettiği değer verilmektedir (Arendt, 2000).

Şekil 4.1 : Truva Antik Kenti Hisarlık Höyüğünün Katmanları ve Surları (Url-22).

Şekil 4.2 : “nywt” İşareti, Joseph Rykwert (Sennett, 1999).

Kent yurttaşlarının özel yaşamlarına saygı duyulmasını sağlayan şey aslında günümüzde düşünülen özel mülkiyetin temel hak sayılmasından doğan saygı değildir; kendisine ait bir yeri olmayan insanın, kentin meselelerine hakkıyla katılamayacağına olan inançtır. Dolayısıyla hane kutsal sayılırken, hanenin sınırlarına da saygı gösterilmektedir. Sınırlara saygıya örnek olarak Platon'un kamusal yaşamın, özel yaşamı tümüyle örtecek şekilde genişletilmesini ve özel mülkiyetin kaldırılmasını savunurken, iki hane arasındaki sınırların tanrısallık koruyucusu Zeis Herkeios'u övmesi ve sınırları dokunulmaz olarak tanımlaması verilebilir (Platon, 2007).

Sonuç olarak, sınırlar Antik dönemde önce kent çevresinde, yurttaşları yabancılara karşı korumak amacıyla oluşmaktadır. Kent içinde sınırlar, kamusal ve özel yaşam arasında oluşmakta ve kamusal-özel ilişkisi üzerinden incelebilmektedir. Görünmeyen sınırlar, kentliyi diğer kentlilerden, kamusal alandaki etkinlik yeteneğine bağlı olarak ayırmaktadır. Görünmez sınırları oluşturan etmen ise kentlilerin toplumsal konumları olmaktadır.

• Ortaçağ Kenti ve Sınırlar

Orta Çağ kentinde Antik dönemde olduğu gibi kamusal ve özel ayrımı üzerinden sınır tanımlamaları devam etmektedir. Siyaset toplumun bir işlevidir ve siyasetin mekanı yani kamu mekanı; eylem, konuşma ve düşünmenin esas alındığı bir mekândır. Antik dönemde anlamını yitirmiş olmasına rağmen kamusal özel ayrımı ile tanımlanan sınırlar Ortaçağ'da önemli olmaktadır.

Arendt (2000), Antik dönemdeki kamusal özel ayrımı üzerinden tanımlanan sınırları Ortaçağ' da ki şö sözleri ile benzetmekte ve ayırmaktadır:

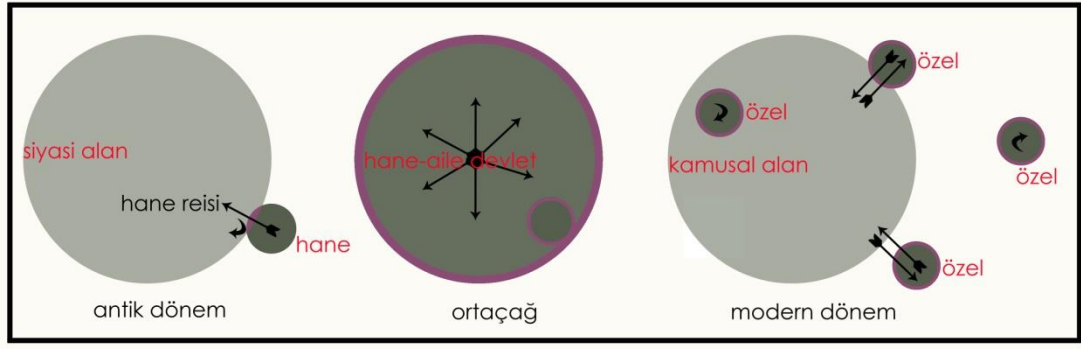
“Gündelik yaşamdaki karanlık ile kutsal olan her şeyi saran göz alıcı parlaklık arasında Ortaçağ' da var olan gerilimin tabii sonucu olan seküler alandan dini alana yükseliş, pek çok bakımdan Antikite 'deki özel alandan kamu alanına yükselişe karşılık gelmektedir. Elbette aralarında son derece belirgin bir farklılık söz konusudur; Kilisenin ne kadar dünyevi olabileceği bir yana, inananlar cemaatini bir arada tutmakta asıl rolü oynayan, her zaman öte-dünya meselesi olmuştur. Kamusal alanı dinle eşitlemede belli bir güçlük söz konusu olmakla birlikte Antikite' nin özel alanı ile feodalizmin seküler alanı tamamen aynıdır. Feodalizmin de nişanesi, bütün etkinliklerin yalnızca özel anlama sahip oldukları hane alanına yedirilmiş olmaları, dolayısıyla bir kamu alanının namevcut olmasındaydı.”

Arendt (2000)'in belirttiği gibi Ortaçağ kentinde hane (özel mekân) kamusal alanı ele geçirmiştir ve onu kent sınırları içerisinde tekil bir mekan yani özel mekan tanımı altında toplamıştır. Ortaçağ'da toplum kelimesi yerine aile reisi bir derebeyinin etrafında toplanan aileler birliğinden söz edilebilir. Bu durum Ortaçağ derebeyinin sahip olduğu haneyi merkezi bir konuma koymakta ve hane kamusal hayatın yerini almaktadır. Fiziksel sınırlar, derebeyinin evi etrafında ve kentin etrafında toplanmaktadır. Antik hane reisi siyaset alanı dışında kural tanımazken, feodal derebeyi kendi yönetim sınırları dâhilinde adalet dağıtıyor olması, özel alanda görülen büyümenin sonucudur. Bütün insani etkinlikler konutun içinde gerçekleşmektedir.

Ortaçağ'da kent sınırları yine duvarlar ile belirginleşmekte, duvarlar içinde gelişen kent yaşamında kentsel sınıfların yaşadığı mekanlar farklılaşmakta ve kendini belli etmektedir. Ayrıca Ortaçağ kentlerinde sınırlar dini yapılar etrafında belirmektedir. Dini yapılar yüksek duvarları ile hem dışarıdan Tanrı'nın gücünü simgelemekte, hem de iç mekanda insanın bu duvarlar ile yaratılan yüksek hacimler içinde kendini bu güç karşısında küçük hissetmesini sağlamaktadır.

Deyim yerindeyse, dini yapılar kent içinde kent oluşturmaktaydılar, çünkü dünyevi hayatın içinde var olmalarından dolayı somut ama görevi açısından ruhaniydiler. İmanı bulan kişinin, Tanrı tarafından korunacağı varsayılırken, Ortaçağ inşaatçıları da bu ruhu kilise duvarları ile koruyarak, kilisenin sokak yaşamıyla ayrılması için çalışmışlardır (Sennett, 1999). Başka bir deyişle, kilise dünyevi deneyimden uzaktı ama yine de dünya üzerinde konumlanmaktadır.

Sonuç olarak, Antik kentte ve Ortaçağ kentinde sınırlar, kamusal – özel kavram çiftinin karşılıklı ilişkisinden doğan görünmez statü sınırları ve kenti tanımlama ve düzeni koruma işlevi ile kent çeperinde konumlanan sınırlardan oluşmaktadır. Antik dönemde kamusal alanın özel alanı kapsadığı bir durum söz konusudur. Hane sınırı aşılması gereken bir sınır olmakta ve her bir kentliyi çevrelemektedir. Ortaçağ kenti sahip olduğu kent surları ile Antik kente benzemekte, ancak kent içindeki sınırların farklı özellikleri dolayısıyla farklılaşmaktadır. Konut katı sınırı feodal lordun evi çevresinde belirlemek ve lord özel alanını kent surlarına kadar genişletmektedir. Feodal lordun sahip olduğu kent çerçevesindeki sınırları, monarşinin düşüşü ile birlikte modern döneme doğru parçalı özel alan yani parçalı sınırlara doğru evrilmektedir (Şekil 4.3).

Şekil 4.3 : Kamusal & Özel Kavram Çifti Üzerinden Sınırların Tarihsel Dönüşümü (Ataol, 2011).

- **Modern Kent ve Sınırlar**

Modern dönem birçok toplumsal ve mekansal kırılmalar ile şekillenmektedir. Dönemin en önemli toplumsal olayları; dönemin başlangıcını oluşturan 1789 yılındaki Fransız Devrimi ile mekansal dönüşüme neden olan 18.yy'da buharlı makinenin bulunuşu ile başlayan Sanayi Devrimidir.

Krallar, derebeyleri ve soyluların egemenliğine son veren Fransız Devrimi ile kentsel yaşamda bütünleşik ve tekil özel alan parçalanmakta, burjuvanın yükselişi ile çoğul ve yoğun özel alanlar oluşmakta ve bunların sınırları belirgin hale gelmektedir. Kentlerde yaşayan pek çok bujuvanın kültürel seviyelerini yükseltme olanağı bulmaları ile kitlesel bilinçlenme gerçekleşmiş, bu koşullar altında toplumsal değişim talepleri de olgunlaşmaya ve toplumsal kırılmaların izleri sınırlar ile kent mekanında görülmeye başlamıştır.

Sanayi devrimi ile kentlerde mekanlar ayrırmakta, sanayi alanı, konut alanı, okul alanı gibi alanlar arasında bölgesel sınırlar oluşmakta, kırsal alandan kentte olan göç yoğunlaşmakta ve kentin nüfusu artmaktadır. Hem göç sonucu gelenler için konut hem de sanayi için mekan ihtiyacı oluşmakta ve bu ihtiyaçlar kenti değiştirmektedir. Kent mekanı sanayi ve çevresinde işgücünü barındıran konut alanları şeklinde biçimlenmektedir. Konut alanı ihtiyacı çoğalmakta ve devletin bu konut ihtiyacını karşılama hızında yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Bu konumda informel yerleşimler oluşmakta ve kent bu yerleşimlere uyum sağlamaya zorlanmaktadır. Nüfus artışı, kentin plansız biçimlenmesine ve kaotik bir mekan olmasına neden olmaktadır.

Aydınlanma düşüncesi özgürlüğün tüm alanlarda uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Sınırsız özgürlük anlayışı modern kentte zamanla karşı çıktığı tekil egemenliklere dönüşmekte ve kent bütünlüğünü bozan unsurların oluşmasına yol açmaktadır. Geleneksel yaşamda insanlar kendilerini bir düzenin parçası olarak görmek ve içinde bulundukları hiyerarşik düzen, sınırlar ve sahip oldukları roller dolayısıyla özgür hissetmemektedirler. Modern özgürlük bu tür düzenlerin itibarını yitirmesiyle oluşmuştur. Bu duruma dünyanın “büyüsünün çözülmesi” denmektedir ve olumlu olup olmadığı konusunda tartışmalar sürmektedir. Bu çözülmenin üzerinde durmak yerine sonuçlarına bakmak günümüz toplumsal hayatındaki sembolik ve fiziksel sınırların oluşumunu anlamak açısından önem arz etmektedir. Bir bakıma çözülme, ahlaki çöküşe yol açmaktadır (Taylor, 2011).

Ahlak kurallarının toplumsal yaşamda kısıtlayıcı etkisinin kalmaması bireysel savunma ihtiyacını doğurmuştur. Bu savunma mahremiyetin katı savunması ile gerçekleştirilmektedir. Bir süre sonra özgürlükler dünyası da sadece sınırlarıyla belirtilen bir mahrem dünya ile sınırlanmaktadır. Hal böyleyken insan kendisinin özgür olduğunu söylemesi ne kadar doğrudur konusu tartışmalı bir konumdur. Bu durum, kenti de mekansal olarak çözmekte ve sınırlarını yeniden yapılandırmaktadır.

Kent, toplumsal iletişim için altyapı sağlamaktadır. Kentte insanlar ilişkileri üzerinden gerçekliklerini kanıtlamaya çalışmaktadırlar ve bu ilişkilerini bir toplum üyesi olarak gerçekleştirirler. Toplum ise kendisini oluşturan en küçük parçası olan bireye benzer. Simmel (2011)’in vurguladığı üzere, toplum tıpkı insanlar gibi kendi içine kapalı, mutlak bir kendilik değildir; toplum bir sonuçtur. Toplumsal ilişkilerin ulaşacağı son nokta ise kentsel varoluştur. Kentsel varoluşa güvenle ulaşmak isteyen birey çevresine mesafe ve sınır koymak zorundadır. Bu mesafe içsel bir engel ile gerçekleştirilecektir ve bu içsel engel, modern kentsel yaşamda vazgeçilmez bir korunaktır. Kentsel yaşam, kargaşaya, rekabet hırsına, sık sık değişen beğenilere, çılgın tüketim hastalığına, mahşeri kalabalığa, düzensizliğe hazır olmayı gerektirir. Çevresel uyarılara karşı içsel bir sığınak, bir sınır oluşturmaksızın modern insanın bu duyu bombardımanı içinde ruhunu hazırlayabileceği bir mekan olması olanaksızdır. Kentin kaotik yapısı içinde kentli, kentin ve ilişkilerinin sürekli değişen yüzüne umarsızlık ile cevap verir. Toplumsal hayatın içinde yenilenen ya da sürekli değişen duygular uyandıran duyu hareketliliğinde birey, bu değişimler ile bir süre sonra baş edemez hale gelecektir. Bu durum, bireyin toplumsal ve fiziksel çevresiyle, kendisi

arasına mesafe koyma girişimi ile sonuçlanacaktır ya da nesnel dünyayı ve diğer insanları değersizleştirerek kendini koruma yolunu seçecektir. İşsel mesafenin yanında değersizleştirme yolu ile kendini koruma yöntemi, kentlinin toplumsal ilişkilerini de etkileyerek bir fiziki sınır olarak ortaya çıkmaktadır (Simmel, 2011).

Modern kentin kaotik yapısı içinde, kentsel yaşamda sınırlar ve taşıdıkları imajlar önem kazanmaktadır, çünkü sınırlar birer çizgiden ibaret olmayıp, sosyal ve toplumsal boyutları ile var olmaktadır. Gözle görülür olmaları da sınır eyleminde bulunmasına koşul değildir. Gözle görülmeyenler ise hissedilebilir. Bu yarattıkları duygu ile sınır eylemini gerçekleştirirler. Eğer iyice belirtilen sınırlar, insanların neleri beklediklerine ve ne ile karşılaşılarsa, istedikleri hedefe doğru ilerlerken öğrendikleri davranış biçimlerinden hangisini yapacaklarına ilişkin işaretler göndermiyorsa, bireylerin toplum yaşantısında kazandıkları becerilerin hepsi yararsız, çoğu kez zararlı olacaktır (Bauman, 2010b).

Koyulan sınırlar modern dünyada artık sadece fiziksel bir oluşum değerinden çok gönderdiği işaretler ile algılanmaktadır. Birer sembol kaynağı olarak görülen ve bu amaçla oluşturulan sınırlar, modern dünyanın ilk kaygı kaynağı olan bireyciliğe yanıt olarak oluşturulmaktadır. Taylor (2011), bireyciliğin aynı zamanda birçok insana göre modern uygarlığın en büyük kazanımı olduğunu belirtir. İnsanların kendi yaşam tarzlarını saptama, inanç sistemlerini oluşturabilme gibi hakları vardır ve bu haklar yargı sisteminin koruması altındadır. Bu özgürlük yani bireycilik, geleneksel ahlaki ufuktan kopuş ile elde edilmiş, yeni sınırlar yaratmıştır.

Modern hayat bireyi hızlı tempoya uymaya zorlar. Modern hayata özgü ‘sabırsız’ tempo, sadece hayatın nitel içeriğinde hızlı olana duyulan arzuya değil, sınırların başlangıçların ve bitimlerin, gelmenin ve gitmenin verdiği biçimsel zevkin gücüne de işaret eder (Simmel, 2011). Bu tempoda toplumsal ilişkiler yüzeysel kalmaktadır ki bu durum sonucunda geleneksel sınırların ve duvarların yerini hayat tarzlarının temsil ettiği yeni sınırlar ve duvarlar almaktadır. Modern hayatın en derin sorunu olarak kabul edilebilecek bu sınırlar, ezici toplumsal güçler, kültür, hayat karşısında bireyin, varoluşunun özerkliğini ve bireyselliğini koruma isteğinden kaynaklanmaktadır. Aslında bu korunma isteği salt bireycilik değil, dünyanın gidişatına bakarak bireylerin ön plana çıkardıkları bireysel duyguları ile ilişkilidir.

Kent büyüdükçe sınırları belirsiz hale gelmekte fakat içindeki sınırlar göze görülür şekilde büyümektedir. 90'lardan önce, insan davranışları ve toplumsal ilişkiler üzerine çalışan bilim insanları (Lang, 1974,1987; Hall, 1966; Sommer, 1969 vd.) fiziksel sınırlardan bahsediyorlarken, yakın dönemde yazarlar (Simmel, 2011; Buman, 2005 vd.) ruhsal ve zihinsel sınırları konu edinmişlerdir ki bu modern kentin yarattığı yoğun duyu bombardımanı sonucu oluşan sınırlardır. İki tarafın da ortak noktası fiziksel sınırların kaçınılmaz olarak ortaya çıkacağı savına dayanmaktadır.

Yaşadığımız çağda duyarsızlık en büyük kent hastalığı olmuştur. “İçsel sığınak” artık yetmemektedir ki kent insanı duyarsızlığın pençesindedir. Şöyle söylenebilir; günümüz kentinde gördüğümüz fiziksel sınırlar içsel sınırın yetersiz kaldığı zamanda belirmeye başlamış ki artık kentlilere o sınırlar bile yeterli gelmemektedir; yeni arayışlar içindedirler.

Kent kültürü, farklılıkları yaşama meselesidir. Kentli farklılıklar arasında yüzerken bir kopma tepkisi gösterir. Bu kopma bir iç ve dış hayat arasındaki kopmadır. Açılmaya karşı bir korkudur ve ondan bir kaçış vardır. Sonucunda vurdumduymazlık yani nötralizasyon oluşur. Vurdumduymazlık, eğer bir şey bireyi rahatsız etmeye başlarsa, birey rahatsızlığını sona erdirmek için yürüyüp gitmesinden başka çaresinin olmaması ile açıklanabilir. Arendt (2000), temasta bulunma korkusunun, dünyada yaşama isteğinin yokluğu anlamına geldiğini iletir ve ekler; “Sığınak arayışına eşlik eden, öznel yaşama dalmışlık da bir isteksizliği ifade eder. O’nun düşmanı bir tür sosyal depresyondur.”

Kentsel korkuların, kentin toplumsal sorunlarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu sorunlar arasında kentin kişilikten yoksunluğu, yabancılaşmışlığı ve soğukluğu sayılabilir. Aslında bu suçlamanın daha derin sonuçları vardır. Bu suçlamalar dışarısını geçerli olmayan ve var olmayan bir değer olarak görme isteğinden kaynaklanır. Bu istek, görmeye yönelik belli bir ilgiyi ifade eder; dış boşluğun algılanması içe dönmenin önemini artırır (Sennett, 1999). Bu içe dönüklük toplumsal hayatı şekillendirmektedir ve farklılıkla başa çıkmayı, farklılığı yaşamayı pozitif bir insanlık değeri olarak görmedeki inancı zorlaştırmaktadır.

Sonuç olarak, modern kentte arttırdığı işlevleri ve yoğun nüfusu ile kaotik bir yapı oluşmaktadır. Bu durum, fiziksel sınırların yanında, kamusal mekanda daha çok zaman geçiren birey için zihinsel sınırların da oluşmasına neden olmaktadır. Zihinsel

sınırlar, vurdumduymazlık duygusunu beraberinde getirmekte ve farklılıklara olan inanç üzerinde yok edici etkiye bulunmaktadır. Modern kent, mesafelerin önemini yitirmesi, iletişim, ulaşım ve teknolojik gelişmeler sonucunda global kente doğru evrilmektedir. Global kentte sınırlar, zihinsel sınırın ötesinde bir değişim süreci geçirmektedir.

- **Global Kent ve Sınırlar**

Global kent, küreselleşmenin tektipleştirici etkisi altındaki kentlinin yeni mekansal arayışlarına cevap veren, ekonomik güç ve statü arayışının ön planda olduğu, tektipleşme etkisi altında ve tek dünya modeli içerisinde kentliye farklılaşan, dünyaya ait olan, kültürler arası mekansal çözümler sunan kenttir.

Küreselleşme, basit anlamda dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan insanlar arasındaki iletişim ve etkileşimin giderek artması olarak tanımlanabilir. Teknoloji bu etkileşimi arttıran nedenlerdendir. Küreselleşme sadece evrenselleşme sürecine katkıda bulunmaz, tersi yönde yani yerelleşme tarafına da katkıda bulunur (Tomlinson, 2004).

Küreselleşme, modern hayat tarzının büyük ölçüde bir örneklemesine neden olmuştur. Bu sürecin içine farketmeden katılan birey, kendisinin farklı yönlerini ön plana çıkararak bu bir örneklemesi sürecini telafi etme yoluna başvurmuştur. Kent de, bireyin bu talebine yeni mekânsal öneriler ve sınırlar ile cevap vermekte ve telafi sürecinde bireye kültürel, kişisel vb. özelliklerini mekana yansıtmasına olanak sağlayan çözümler sunmaktadır (Bauman, 2010a).

Rowe (1993)'a göre, iletişim, medya ve küreselleşme, bir yer ile diğer yer arasındaki farkı azaltmıştır. Benzerliklerin artması her bir kenti diğerine benzer hale getirmektedir. Bu durum sınırları ortadan kaldırmakta ve bireyin dünyanın farklı noktasında kendini evinde gibi hissetmesini sağlarken, bireyin kafasındaki yer olgusunun, kültürel aktivitelerle bir mekanı farklılaştırma işlevine zarar vermektedir (Mumcu Uçar, 2005'de atıfta bulunulduğu gibi).

Kapitalizm, bizzat kamusal alan üzerinde küreselleşmeyi pekiştirici bir etkiye bulunmaktadır. Örneğin, giyimde seri üretim ve tek tek terzilerin ve dikiş atölyelerinin de seri üretim kalıplarını kullanmaları kamusal mekanda farklı kesimlerin benzer görünüşler almalarına ve kamusal göstergelerin ayrık özelliklerinin yitirilmesine sebep olmuştur (Sennett, 2010).

Robertson (1992)'a göre dünyada dört farklı yaşam düzeyi vardır. Bunlar; birey olarak insan, ulusal toplumlar, toplumlardan oluşan dünya sistemi ve insanlığın her şeyini saran kolektivitesidir. Robertson'a göre küreselleşme, bu düzeyler arasında giderek artan etkileşimdir. Etkileşim sonucunda sınırlar tamamen kaldırılarak dünya tek bir yer olarak algılanabilir. Bu tanım ile kastedilen, yaşam biçimlerinin artarak belirleyici ve bağlayıcı olmalarından dolayı mekanın değişim geçirmesidir. Robertson (1992), tek dünya modelinin aslında bir örnekleşmeyi getirmediğini de vurgular. Bir bütün olarak dünya modeli aslında kültürel ve toplumsal farkların net olarak vurgulandığı bir teklik modelidir ve sınırları daha da belirginleştirmiştir.

Kültürel farkların vurgulanması amacıyla küresel korumacılık anlayışı gelişmekte, küresel teklik tehditi altında yok olmaya başlayan sınırlar, gelenekler, değerler ve pratikler bilinçli bir şekilde savunulmaktadır. Bu durum en uç noktada etnik, dini ve toplumsal farklılıkların saldırgan bir korumacılık ve sınırları şeklinde ön plana çıkarılmasına sebep olabilir. Deyim yerindeyse, global kentte bir örnekleşme sürecine cevaben ithal mekansal çözümler, farklılıkların daha net vurgulanması için kültürel, etnik, dini ve ırksal farklılıkların savunulduğu karı sınırları olan yerel cemaatlere sunulmaktadır. Hal böyleyken, global kentte geleneksel sınırlar ile birlikte yeni mesajları olan kültürlerarası ithal sınırlar görülmektedir. Farklılaşma talebi ayrıca kendi içinde tekrar bir bir örnekleşme sürecini de başlatmaktadır.

Küresel yaşamın karşıtı olarak görülen yerel yaşam bireyin toplumsal varlığının bir düzenidir, benliğini gerçekleştirme sürecinin mekansal yansımasıdır ve yerel yaşam küreselleşmiş bir dünyada bile sınırları ile varolmaktadır. Yerel yaşam ile anlatılmak istenen, belli kültürel tanımlamalar üzerinden gruplaşan bireylerin oluşturduğu yaşamdır.

Küreselleşmenin getirdiği birlik, teklik duygularına toplumsal ve kültürel bölünme yerel yaşantı üzerinden aynı güçle karşı koymaktadır ve birlik, teklik duygularının gücünü yitirmesine sebep olmakta ama tamamen yok olmasını sağlayamamaktadır. Çünkü yerel cemaatler halinde kentte toplanan grupların, mekansal çözümleri ve sınırları tektipleşmekte ve küreselleşmenin bu etkisini kıramamaktadır. Bauman (2010a), “Küreselleşme bir taraftan birleştirirken, diğer taraftan bölmektedir ve yerkürenin tek tipliğini teşvik etme nedenleriyle bölme nedenleri özdeştir” sözü ile küreselleşmenin hem küresellik hem de yerellik adına çalıştığını vurgular.

Bir özgürlük olarak sayılan hareketli olma, günümüz şehirlerinin en temel özelliklerindendir. Global kentte ekonomik güç ile doğru orantılı ve eşitsiz olarak dağıtılan hareket özgürlüğü, toplumu katmanlaştıran ve sınırlandıran bir etkiye sahiptir. Katmanlı topluma bağlı olarak artan mekansal ayırım ve dışlama küreselleşme sürecinin parçalarıdır. Tek bir yer fikri ile büyüyen yapıli çevre tanımının yanında “yabancı” tanımı da küresel boyutlara ulaşmıştır. Küreselleşmenin kamusal mekanda kullanıcılara getirdiğı farklılıkları yok etme etkisi, kentlinin kamusal mekana daha fazla kuşku ile bakmasına sebep olmuştur. Bu durumda, birey koruma ve kendini belirtme amacı ile yerelliğine saklanır ve tanımlanamayan yabancıyla sınırlı iletişime geçer. Bu durumda, fiziksel engellerin yanında zihinsel engeller de kentte var olmaktadır. Sınırlı iletişim de aslında sınırlara yüklenen imajlar üzerinden yapay olarak gerçekleştirilmektedir.

Sınırların okunması, küresel bilginin sınırlara farklı imajlar yüklemesi üzerinden gerçekleşir. Küresel bilgi, Bauman (2010a)’a göre ülke bazında şehir plancıları ve mimarlar tarafından tasarlanmış, inşa edilmiş mekan üzerine, bir üçüncü mekan bindirmiştir. Bu mekanın sınırlarının olmadığını ve fiziksel engeller ve zamansal uzaklıkların insanları ayıramayacağını belirten Virilio (1991)’nın tam tersi olarak Bauman (2010a), küresel bilginin farklı türden insanlara etkisinin farklı olduğunu, hala insanların fiziksel sınırlar ve zamansal uzaklıklar ile birbirlerinden ayrılabilindiklerini ve bu ayrımın eskiye kıyasla günümüzde çok daha acımasız ve psikolojik etkileri bakımından çok daha derin olduğunu ifade etmektedir.

Bireyin merkezi her yer olan ve sınırı belirsiz global kentler içinde yaşadığı gerçeğı ile kentte doğal sınırların olmamasından dolayı işgal edilecek bir yerin yokluğuna işaret etmektedir. Bireyin yerinde durmasına rağmen sanal mekanda hareket halinde olması, uzaklığın ve sınırların önemini yitirmesine sebep olmaktadır. Kentte mekanın sınırları yok olmuş gibi gözükmesi, kontrolün de kimsenin elinde değilmiş gibi hissedilmesine neden olmaktadır. Yerel mekansal eylem içinde kontrol sağlama eylemi ile günümüz kontrol sağlama eylemi arasında farklar bulunmaktadır. En önemli fark günümüzde sınırlama davranışının daha şiddetli gerçekleşmesidir. Nedeni ise toplumsal hayatın belirsizliğı, kentin kaotik yapısı ve kentte bir merkez, merkezi bir kontrol noktasının eksikliğidir. Bu belirsizlik ortamında bireyin kontrol sağlama isteğı daha katı sınırları beraberinde getirmektedir.

Oluşan yeni mekansal taleplerin arzında global kent toprağı, durmak bilmeyen mekan savaşlarının muharebe alanı haline gelmiştir. Flusty (1997), büyük kentlerde gerçekleşen çılgın bir inşaat patlamasından söz eder ve patlamanın sonucunda oluşan yeni konut sunum biçimlerini “yasak mekanlar” olarak adlandırır. Bu mekanlar potansiyel kullanıcıları süzmek, elemek ve geri kalanları da engellemek için tasarlanmışlardır.

Flusty (1997), “yasak mekanlar”ı birbirinden ayırmak için çeşitli tanımlar yapmaktadır. Bunlardan biri olan “kaygan mekan”, sonu gelmez imkansız yolların ucunda ulaşılamayan yerdir; bir diğeri “dikenli mekan” dır, yani işi olmayanları rahatsız eden, oturulması imkansız duvar çıkıntıları gibi ince tasarım ilkeleri ile savunulan yerlerdir; sonuncusu “asabi mekan” dır ve bunlar özel ekipmanlarla sürekli gözetlenen ve yirmi dört saat güvenlik görevlerinin devriye gezdiği alanlardır. Flusty’nin bahsettiği mekanlar günümüz kentleşmesinin hem sosyolojik hem de mekansal açıdan bir görselini oluşturmakta ve statü arayışı, kentin kaotik kamusal yaşamından kaçış, güvenlik, sınırlar ile korunan kaliteli sosyal yaşam gibi yeni konut yerleşimi taleplerine cevap vermektedir.

Ortaçağ şatolarının günümüz muadili olarak sayılan, amaçladığı gibi konutu statü arayışı talebine karşılık olarak sunan ve kentin karmaşasından kaçışın tek çıkış yolu olarak sunulan, katı sınırları bulunan “kapalı yerleşimler” –diğer tanımları; “varlık adacıkları”, “güvenlikli siteler” (Bilgin, 2010), “siteril hayatlar” (Alver, 2010), vb.– “yasak mekanlar”a örnek olarak gösterilebilir.

Sonuç olarak, küreselleşmenin tektipleştirici etkisi altındaki kentli yeni mekansal çözümler ile kendisini bu süreç içinden çekmeye çalışmaktadır. Yerelliği ve küreselliği bir arada bulunduran global kentte, birey aynı dünya görüşüne ve kültüre sahip olduğu insanlardan oluşan yerel niteliği taşıyan topluluklarını, sınırlar ile korunan, statü sembolleri oluşturan ithal mekansal çözümler içerisinde gerçekleştirmektedir. “Kapalı yerleşimler” olarak adlandırılan yeni mekansal çözümler kentin genel planı üzerindeki etkisi ile toplumsal sonuçlara da neden olmaktadır.

Sınırlama eylemi, katı sınırlarla mekanı tanımlayıp oluşturduğu kapalı yerleşimler ile toplum üzerindeki etkisini güçlendirmektedir. İnsan eylemleri teknolojik araçlar ve uygulamalar ile denetlenirken, toplum üzerindeki etki daha yakıcı hale gelmektedir.

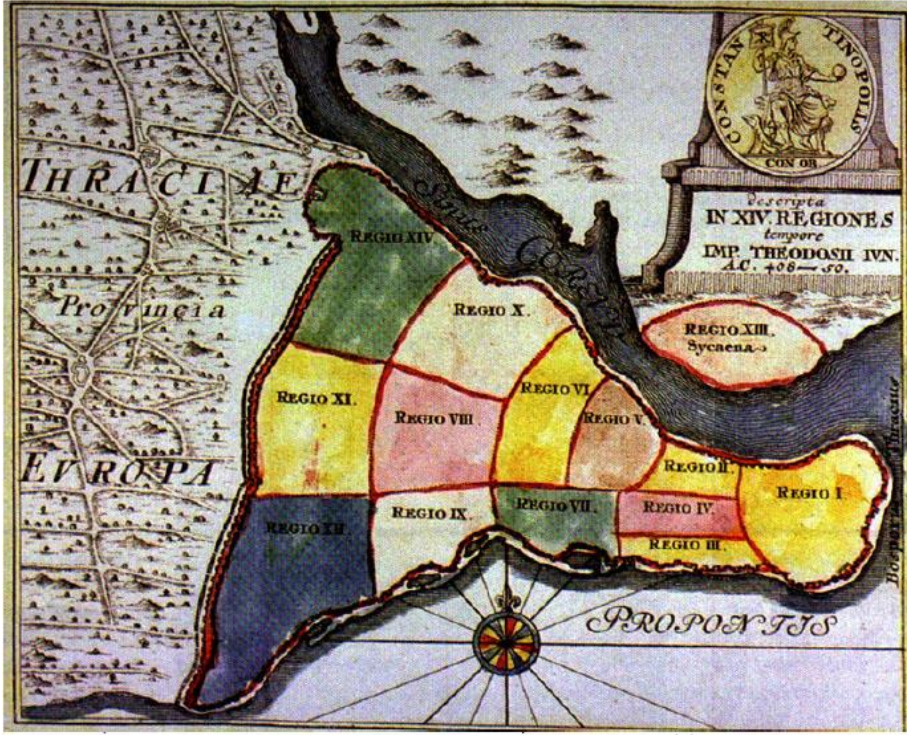
Her bir konut alanı daha fazla şekillendirilebilir, rasyonelleşmiş denetleme sistemi ile daha etkin uygulanır hale geldiğinden, bu mükemmelleştirilmiş kısmi düzenler kentte bir kaosa neden olabilmektedirler. Bauman (2010b), planlanmış, tasarlanmış ve sıkı biçimde denetlenen eylemlerin ön görülemeyen sonuçlarının birer kargaşa olarak sonuçlanma ihtimali olduğundan söz etmektedir.

4.3 İstanbul'da Konut Alanlarında Sınırlar ve Tarihsel Gelişimi

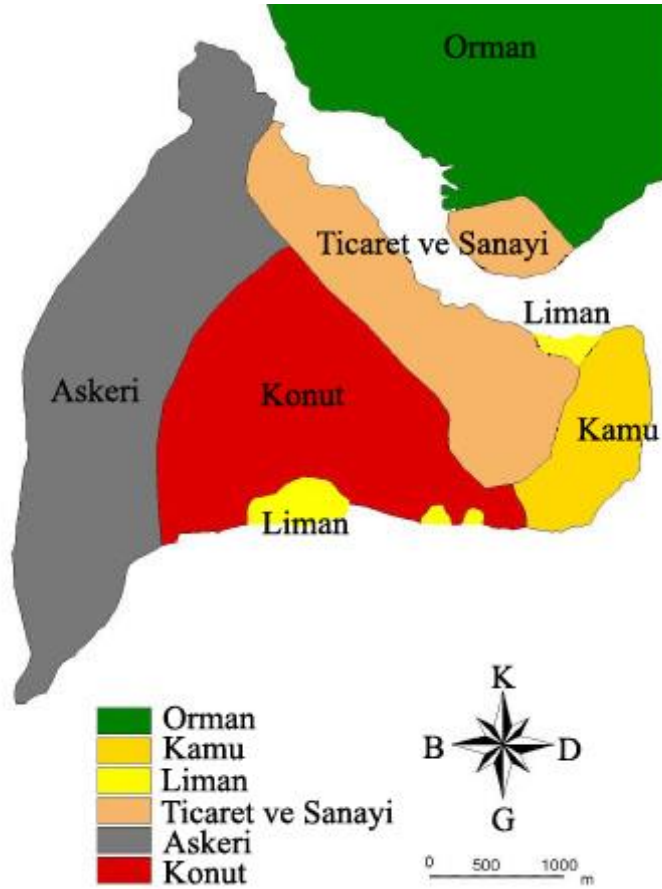
Bugünkü İstanbul kentinin bulunduğu alandaki ilk yerleşme MÖ 7.yy'da, önce Kadıköy ve sonra şimdiki Sarayburnu civarında koloni şehirleri olarak oluşmuşlardır (Çakılcıoğlu, 2004). Roma imparatorluğu öncesinde ise İstanbul şehri, Topkapı Sarayı'nın dış surlarının, Sirkeci limanı ile Ahırkapı'yı birleştiren bir sınır olarak, çevrelediği alanda yer almaktaydı (Karakuyu, 2006). MS 196 yılında Roma kralı Severius kenti işgal etmiş ve kent surları batıya doğru gelişmiştir. Konstantin ile beraber İstanbul'da Roma dönemi başlamış, Severius'un yaptırdığı surlar yıkılıp yeni surlar daha batıda inşa edilerek kent genişletilmiştir. Ayrıca bu dönemde yarihi yarımada dışında Galata'da yerleşim oluşmuş ve etrafı surlarla çevrilerek, sınırlandırılmıştır (Çakılcıoğlu, 2004).

İstanbul kenti, Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesinin ardından Doğu Roma İmparatorluğunun başkenti olmuştur. Ondört idari bölünmeye ayrılan İstanbul kentinin bu dönemdeki sınırlarını bugün hala varlığını koruyan surlar oluşturmaktaydı (Toprak vd., 1997). Şekil 4.4'de görülen idari bölümlerden biri olan Galata bölgesi, kentin Haliç'in kuzeyinde ilerlemesinin ilk ayağı olarak önemini korumaktadır.

Bizans dönemi İstanbul kentinde farklı işler farklı alanlara yerleşmişlerdir. Toplamda altı farklı arazi kullanımı görülmektedir. Bunlar; kamu alanları, yerleşim alanları, ticari ve endüstri alanları, askeri alanlar, limanlar ve orman alanlarıdır. Konut alanları, kuzeyde ticaret ve sanayi alanları, doğuda kamu alanları ve kentin batısında sura ilaveten sınır oluşturan askeri alanlar ile tanımlanmakta ve sınırlandırılmaktaydı (Şekil 4.5).

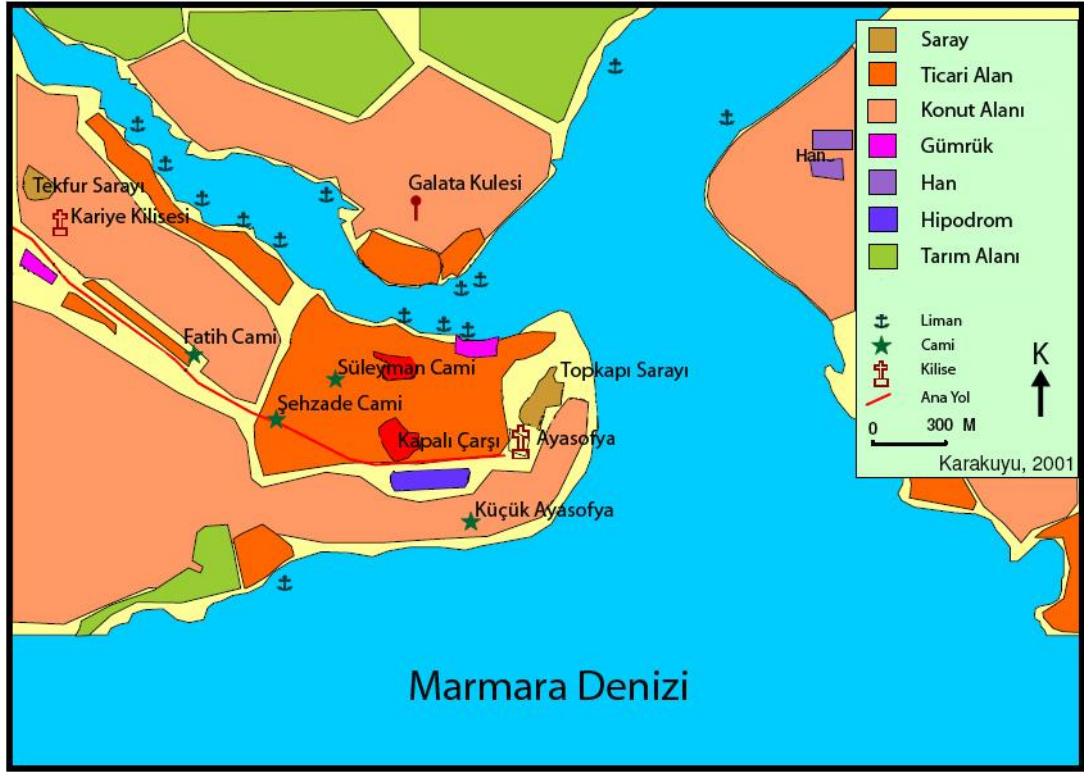

Şekil 4.4 : İstanbul Bizans Dönemi 14 İdari Bölgesi (Toprak vd., 1997).

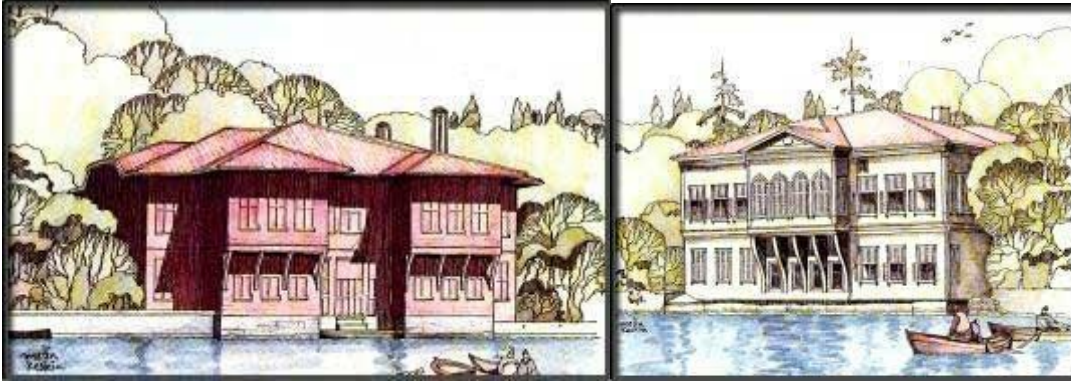
Şekil 4.5 : Bizans Dönemi İstanbul Kenti Arazi Kullanımı (Karakuyu, 2006).

İstanbul'un 1453 yılında Osmanlı toprağı olması ile başlayan süreçte, kent yeniden bir yapılanma içerisine girmiştir. Kentin sınırları batıda sabit kalırken, kuzeyde ve boğaz boyunca gelişim göstermiş ve öncül sınırlarını geçmiştir. Bizans döneminde tarihi yarımada ve Galata bölgesi ile sınırlı olan sanayi ve ticaret alanları Karaköy civarına doğru gelişme göstermektedir (Karakuyu, 2006). Ayrıca tarihi yarımada askeri alan, endüstri alanları ve kamu alanı ile çevrelenip sınırlanmış konut alanları, 16. yüzyılda Galata'nın kuzeyine ve Anadolu yakasında Üsküdar ve Kadıköy'e sarkan bir gelişme göstermiştir (Şekil 4.6). 18. yüzyılda kentin sınırları çok gelişme göstermemiştir. Sur içinde meydana gelen yangınlar nedeniyle sur içi değer kaybetmiştir (Çakılcıoğlu, 2004).

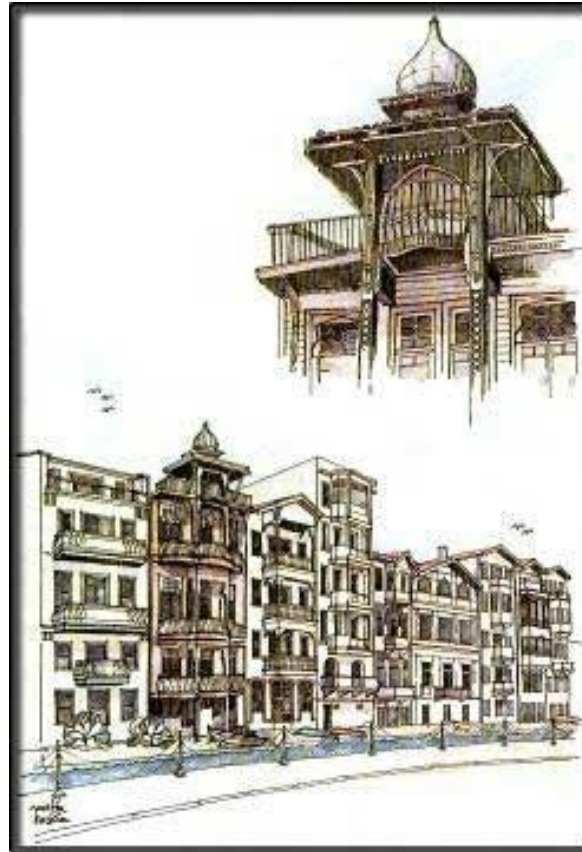
Şekil 4.6 : 16. Yüzyılda İstanbul Kentinin Arazi Kullanımı (Karakuyu, 2006).

Eskiden sürgün yeri olarak görülen ve azınlıklara verilerek onların yerleşmeleri sağlanan, sayfiye yeri olan Boğaziçi'ne doğru genişleyen alanlarda hem Anadolu hem de Avrupa yakasında Boğaz kenarında yalı tipi konutlar oluşmuştur. Yalılar, deniz kenarında yani doğal bir sınır boyunca konumlanmaları, içinde yaşanan kültürün etkisinde şekillenmeleri ve bahçeli olup olmamaları bakımından sınırlandırma eylemi tavırlarının değişmesi dolayısıyla sınır araştırmasında önemli konumdadır (Şekil 4.7).

Şekil 4.7 : Sadullah Paşa Yalısı, Çengelköy ve Zarif Mustafa Paşa Yalısı, Anadolu Hisarı (Url-23).

Osmanlı yalıları, kara tarafındaki katı, yüksek duvarları / sınırları ile mimari özelliklerinin sahiplerinin sosyal sınıfına göre değişiklik göstermesi yanı sıra zihinsel sınırları ile de var olmaktadır. Yalı mimarisini, en çok içinde yaşanan kültürün en önemli ögesi olan din ve mahremiyet isteği etkilemiştir. Müslüman yalıları arasında boşluklar bulunurken, gayrimüslim yalıları ise genelde bitişik nizamda inşa edilmekteydiler (Şekil 4.8). Ayrıca gayrimüslim yalıları daha koyu renklere boyanarak diğerlerinden farklılaşmaktaydılar.

Şekil 4.8 : Sıra Yalılar, Arnavutköy (Url-23).

Müslüman yalılarında harem ve selamlık bölümü ayrı çatılar altında toplanıp ayrılmaktaydı. 18. Yüzyılın sonuna doğru mimari düzen, harem ve selamlık bölümlerinin tek çatı altına girmesi ile değişim göstermiştir. 19. yy’ da ise artık her şey tek çatı altında bulunmaktadır. Balkon ögesi olmayan yalılarda, bunun yerine geniş cumbalar kullanılmıştır. Yalıların tümünde, ön bahçesi konumundaki denize doğru konumlanan kayıkhaneye denilen bir küçük iskele ile yalıların simgesi olan çiçek bahçeleri bulunmaktadır (Url-24). Yalı iskelesi ile deniz katı sınır olmaktan çıkmakta, geçirgen hale gelmekte ve hatta eve ulaşım amaçlı kullanılmaktadır.

Kurtuluş (2005), İstanbul kentinin dönüşümünü “Üç Radikal Evre” ile açıklamaktadır. O’na göre Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine rastlayan birinci evre 19. yüzyılda başlamaktadır. Bu dönemde sanayi kapitalizmi ile toplumsal, mekânsal, yönetsel alanlardaki değişiklikler ile ortaya çıkan Modernite projesinin önemli bir yeri vardır.

Tekeli (1987)’ye göre, modernite projesi, sanayi üretimi için gerekli olan mekânları ve sınırları tasarlamakta ve tasarlanmış mekânların toplumsal düzeni etkilemesi sonucu sanayi kapitalizmine uygun bireylerin ortaya çıkacağını düşündürmektedir. Modernite ve sanayi kapitalizminin birlikteliğinde, ortaya çıkan yeni mekânların, işlevlerin ve artan nüfusun, kontrollü bir şekilde zonlara ayrılıp biçimlenmesi, dünyanın pek çok kentinde görünür olmuştur.

Osmanlı Devleti’nin 19. Yüzyılın ortalarından itibaren şehircilik ile ilgili yasalar çıkarması İstanbul kentinin değişimini etkilemiştir. Avrupa’da bu dönemde kentleşme, sanayi kenti şeklinde ortaya çıkarken, İstanbul bu sanayileşme akımına ve sanayi kentleşmesine katılmakta geç kalmıştır. Bu dönemde kente doğru nüfus hareketi artmaktadır. Yücel (1996), nüfus hareketlerinin nedeni olarak güvensizleşen Osmanlı eyaletlerinden Müslüman nüfusun kaçma isteğini göstermektedir. Ayrıca batılılaşmanın etkisi ile yaşamda ve tüketim alışkanlıklarında değişimler görülmekte ve kentte, sıra evler, apartmanlar, bahçe içinde banliyö evleri olmak üzere farklı konut mahalleleri ve sınırlar oluşmaktadır (Bingöl, 2001’de atıfta bulunulduğu gibi).

Süher (1998), Türkiye’de ilk toplu konut uygulamalarının kilise vakıfları tarafından Yenikapı, Kumkapı ve Küçük Ayasofya’da uygulandığını aktarır. Toplu konut uygulamalarına Beşiktaş Akaretler ve Taksim Surp Agop Sıra evleri örnek gösterilebilir (Şekil 4.9). Ünal (1979), Laleli’de inşa edilen Harikzedegan

Apartmanı'nın (1920-1922) eski İstanbul'daki ilk apartman tipi yapılaşma olduğunu belirtir. (Bingöl, 2001'de atıfta bulunulduğu gibi) (Şekil 4.10). Apartmanlar ve toplu konut uygulamalarının yanında devlet eli ile orta sınıf için, planlı olarak bahçe içi banliyö evleri de kent mekânında görülmektedir.

Şekil 4.9 : Akaretler 'deki Toplu Konutlardan Görünüm (Url-25).

Şekil 4.10 : Harikzedegan Apartmanı Vaziyet Planı ve Görünüşü (Url-26).

Cumhuriyet dönemi İstanbul kenti üzerinde yapılan çalışmalarda, kentin mekansal dönüşümünün üç dönem üzerinden incelendiği görülmektedir (Kurtuluş, 2005; Firidin Özgür, 2009; Evren, 2007; Akman, 2009; Özkan Töre ve Kozaman Som, 2009 vd.). Bu dönemsel ayırım Cumhuriyet'in erken dönemlerinde yaşanan süreç, 1950'lerde başlayan yoğun göç hareketi ile kentin nüfus artışı ve 1980'lerde Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisine geçmesiyle dünya ekonomik sistemine

eklenmesi sonucunda, kentte oluşan yoğun mekânsal dönüşümler ile belirgin hale gelmektedir. Cumhuriyetin ilanı ile Ankara'nın başkent olması İstanbul'un mekânsal önemini kaybetmesine ve nüfusunun azalmasına neden olmamıştır. Azınlıkların mübadele ile kenti terk etmesi ve bürokratik kesimin Ankara'ya taşınması kent nüfusunun azalmasına yol açmış, yeni başkentte yapılan yatırımlar kentin bir süre mekânsal ve ekonomik açıdan gerilemesine yol açmıştır (Kılınçaslan, 1974).

1930 yılında İstanbul kentinde Boğaziçi boyunca kuzeye doğru ve Anadolu yakasında Göztepe'ye doğru bir gelişme görülmektedir. İstanbul'un Osmanlı döneminde sayfiye yerleri olan Boğaziçi yerleşmeleri artık sürekli yerleşim yeri halini almaktadır. Avrupa yakasında ise gelişme kuzeyde Sarıyer'e doğru dayanmaktadır (Karakuyu, 2006).

19. yüzyıldan itibaren İstanbul kentinde memur ve meslek sahibi kesimler için apartman yaşamı, modern yaşamın ve modern ailenin sembolü haline gelmiştir (Akman, 2009). Bu dönemde tarihi yarımada'daki konut yerleşimleri cazibesini yitirmiş, Beyoğlu ve Nişantaşı'nda beliren apartmanlar ile müstakil evlerden (bahçeli konut, yalı, köşk) oluşan yerleşmeler tek alternatif olmaktan çıkmakta ve apartmanlar yaygınlaşmaktadır.

Kentin 19. yüzyılda gösterdiği gelişme eğilimine bakılarak, Prost tarafından 1937 yılında nazım planı hazırlanmıştır. Bu nazım planı ile kent düzene sokulmaya ve tarihi çekirdeğin sıhhileştirilmesine çalışılmıştır. Sanayi için bir alan belirlenmemiş olup, sadece kentin surlarından beş yüz metre uzakta planlanması gerektiği belirtilmiştir. Bu öneri, 1950 sonrası oluşacak olan gecekondu bölgelerinin yerleri hakkında ipuçları vermektedir (Karakuyu, 2006).

1950 yılından itibaren İstanbul kenti Anadolu yakasında Marmara Denizi'ne paralel olarak, Avrupa yakasında kuzeyde Şişli ve Kâğıthane'ye doğru, batıda sur dışına Bakırköy'e doğru gelişme göstermiştir (Şekil 4.11). Prost nazım planına göre şekillenen sanayi alanları batıda Zeytinburnu'na doğru olan gelişmeyi açıklamaktadır. Çünkü surlardan 500 metre uzakta kurulması gerektiği belirtilen Prost nazım planları çerçevesinde sanayi alanları, Haliç çevresinde toplanmaktadır. Sanayi için gerekli iş gücü de yakın bölgelerde konut arayışını arttırmıştır. Kuzeydeki gelişme merkezi iş alanı kaymasından dolayı gerçekleşmektedir. İstanbul'un en eski merkezi iş alanı Bankalar Caddesi iken, kent geliştikçe merkezi iş

alanı sırasıyla Taksim'e, oradan Mecidiyeköy ve daha sonra da Maslak'a kaymaktadır (Firidin Özgür, 2009). Merkezi iş alanının Taksim'den, Mecidiyeköy'e kayması tam olarak bu döneme rastlamaktadır ve merkezi iş alanları çevresinde konut ihtiyacı oluşturmaktadır. Şişli bölgesi de bu ihtiyaçtan doğan bir dönüşümdür. Aynı eski merkezi iş alanı olan Taksim'de olduğu gibi, Taksim'de Nişantaşı ve Beyoğlu'nda beliren apartmanlaşmalar ile konut ihtiyacını karşılamaktaydı.

Şekil 4.11 : 1950 Yılında İstanbul Kenti Arazi Kullanımı (Karakuyu, 2006).

1950-80 yılları arasında kentte yaşanan gelişme, kitlesel olarak üretilen ve refah devleti politikaları ile desteklenen orta sınıflara yeni bir yaşam şekli sunan, alt kentleşme dönemidir. Hızlı sanayileşen kentte ilerleyiş; sanayi alanlarının kent dışına atılması ile geniş metropoliten alanların oluşması ve nüfusu artan ücretli kesimin de kent merkezinden uzakta ve surların dışında alt kentlere yerleşmesi şeklinde olmuştur. Kent merkezi de düşük gelirli gruplara terk edilmiştir. İstanbul'da olduğu

gibi geç sanayileşen kentlerdeki durum; aşırı nüfus baskısı ile metropoliten alanların kontrolsüz bir biçimde genişlemesidir. Bu kontrolsüz genişlemenin kent mekanındaki yeni konut alanları gecekondulardır (Kurtuluş, 2005).

1950-1980 döneminde İstanbul kentini gecekondu ve uydu kentler olmak üzere iki aktörlü bir yapı şekillendirmektedir. Uydu kentler kentin sınırları dışında, planlı yerleşimler iken, gecekondu plansız yerleşimler olmakta ve sanayi çevresinde konumlanmaktadır. Gecekondu kentte yerleşirken hiçbir sınır tanımamakta, planlı konutlar çevresinde, imara açılmamış alanlarda, zor topoğrafyalarda, yerleşim izni olmayan vadilerde yapılmaktadır (Pulat Gökmen, 1991). İstanbul'da konut alanlarının bir sorun olarak ele alınmaya başlaması, nüfus hareketi sonucunda mekanda beliren gecekondu alanlarının bir sorun olarak tanımlanmaya başlaması ile gerçekleşmiştir (Firidin Özgür, 2009).

Tamamiyle kendiliğinden ve bağımsız olarak doğan gecekondu hareketleri kente yeni gelenlerce yapılan ve daha önce gelmiş hemşerisi ile kentte gruplaşma olanağı yaratan toplumsal hareketlerdir. Belirgin ve tutarlı sınırları yoktur, katılımcıları tarafından sürekli değişime uğramaktadırlar (Erder, 1999).

1950'lerde kırsal kesimin itici ve kentin çekici faktörü sonucunda kente göç edenler, kent çevresindeki kamu arazilerini işgal etme yoluyla, sadece barınma ihtiyacını giderme amaçlı konutlar yapmaktadırlar. Bu konutlar tek gecede kısa sürede yapılan tek katlı basit evlerden oluşmaktadır (Işık,1999).

Zamanla gecekondu, kente göçenlerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıkları evler olmaktan çıkmaktadır. Göç edenler politikacıların oy hesapları nedeniyle tapu alarak konutlarını yasallaştırmışlar, kat çıkarak evlerini apartman haline getirmişlerdir. Bu evrede gecekondulaşma, kentte konut sahibi olmak için yapılan salt barınma amaçlı değil, belirli birikimi olanlar içindir ve ayrıca gecekondu tek katlı yapılmayıp, apartmanlaşmaya başlamıştır

Kentte bu dönemde görülen uydu kentin ilk örneği olan Levent ve Ataköy konut yerleşimleridir. Her iki yerleşmeyi de Türkiye Emlak Kredi Bankası gerçekleştirmiştir. Bugün toplamda on bir mahalleden oluşan Ataköy yerleşiminde ilk yapılan mahalle ile son yapılan mahalle arasında mekânsal farklılıklar görülmektedir (Şekil 4.12). Bu mekânsal farklılıkların oluşumunda İstanbul'da 1980 sonrası gerçekleşen toplumsal olayların etkisi vardır. Bu dönemin sonuna doğru

1970’li yıllarda, otomobil kullanımının artması ile İstanbul kentinin sınırları doğuda Kartal, Pendik, Göztepe yönünde, batıda ise E-5 karayolu boyunca Avcılar, Büyükçekmece yönünde gelişme göstermektedir.

1980’lerden günümüze kadar olan dönem küreselleşme dönemidir. Bu dönemde uydu kentler cazibesini yitirmekte ve kent merkezine geri dönüşler görülmektedir. Daha önce düşük gelirli marjinal gruplara terkedilmiş merkezi alanlarda, kentsel dönüşüm adı altında bir yer değiştirme hareketi başlamıştır. Bu dönem, küresel üretimin getirdiği tektipliğe, “farklı olma” ile karşı çıkılan, hem toplumsal hayatta hem de mekânsal arayışlarda katmanlaşmaya, ayrımlaşmaya neden olan günümüz koşullarına geçiş dönemidir. Ayrımlaşmış alanlarda ortaya çıkan mekânsal yerleşimler farklı olmayı vurgulaması, batı ülkelerinden popülerliği ve kentsel alanda yarattığı rant ile öne çıkmaktadır (Kurtuluş, 2005).

Bu dönem sonucunda, İstanbul’da çok aktörlü ve katmanlı bir yapı oluşmuştur. Bu yapı içerisinde, bir yanda merkez ve merkez çevresinde 1980’lerden itibaren büyük ölçekli yapılaşmalar görülürken, diğer yanda 1950’lerde başlayan göç hareketi ile gelen düşük ücretli grupların yerleştiği gecekondu bölgelerinin, merkezden kaçan orta sınıfların barınma talebi ile apartmanlaşması yer almaktadır (Kurtuluş, 2005). Bu dönemde ortaya çıkan yeni burjuvazi grubu yeni zenginler ve elitler olarak da adlandırılan, alt tabakadan uzaklaşarak üst sınıfa yaklaşan orta kesim mensuplarından oluşmaktadır. İstanbul kenti bir taraftan gecekondu bölgeleri, diğer taraftan 1950-1980 döneminde yapılan uydu kentlerin yeni küresel imajını oluşturan ve ikinci altkentleşme akımı olarak adlandırılan kapalı konut yerleşimleri ile biçimlenmektedir. Kapalı yerleşimler uydu kent alanlarından farklı olarak, temelde seçkinlik, güvenlik, depreme dayanıklılık talebine cevap vermektedir.

Dönemin mekânsal aktörlerinden biri olan kapalı yerleşimlerin öncülleri villalardır. Bali (1999), 1980 sonrasında gelir düzeylerini ciddi şekilde yükselten bir kitlenin ortaya çıktığından ve aynı kitlenin mensuplarının yeni sosyal konumlarına uygun bir yaşam tarzı arayışlarını ilk fark edenlerin villa tipi lüks konut inşa eden müteahhitler olduğundan bahseder.

Şekil 4.12 : Ataköy Yerleşimi Vaziyet Planı ve Kısımları

Villa tipi konutun yeni zenginleri tatmin etmemeye başlaması ile iş sonrası sosyal ilişkilerini kendi kültürel ve ekonomik düzeydeki insanlarla sürdürme isteği, villalardan hemen sonra lüks kapalı sitelerin doğmasına neden olmuştur. Bali, kapalı yerleşimler olan sitelerin çıkış noktasını şu şekilde belirtmektedir:

“Tek tük gökdelenimsi binaları ile yavaş yavaş Manhattan ve Hong Kong’un birer sararmış ve soluk kopyasını andırmaya başlayan bu hareketli, kalabalık ve aynı zamanda hızla “taşralaşmış” İstanbul’dan uzaklaşma, eski zamanlara geri dönme, nefes alınacak yeşil alan arama, kendine münhasır özel yaşama alanı yaratma, güneş ışınlarını geçirmeyen camlarla kaplı iş merkezlerinden arda kalan çok kısıtlı serbest zamanlarını en kaliteli bir şekilde yaşama arzuları oldu. “

Öncü (1999), İstanbul’da 1980’lerden itibaren kentsel yaşamda görülen mekânsal değişimleri iki eksen çerçevesinde incelemektedir. Birinci eksen, üst ve orta gelir grubunun yerleşim yeri tercihinin temel olarak bu grupların kültürel dinamiklerinin küreselleşmesi, piyasa koşullarına göre şekillenmesidir. İkinci olarak, bu dönemde her türlü tüketim malının kolayca ve yaygın biçimde elde edilir olması, orta sınıfların imajlar ile gösterdiği sembolik sermayesini tüketmiştir. Bu nedenle yeni burjuvanın, şehir dışında, farklı bir konsept yaşantı sunan, konut yerleşimlerine yönelmeleri sembolik sermayelerini korumaları açısından önemli olmuştur. Aynı kültürel ve ekonomik düzeyde insanların bir arada yaşama isteği, neo-liberal politikalar çerçevesinde gelir dağılımındaki uçurumun artışı ile kentin kaotik yapısından korunma kaynaklı görünmektedir (Sennett, 1997).

İstanbul kentinde 1980’lerden itibaren oluşan mekânsal eğilimin kaynağı, yeni elit tabakanın doğuşu, küreselleşme dalgası ile ortaya çıkan yeni yaşam biçimlerine uygun çevre ve güvenlik talebinin yanında, depreme dayanıklı konuta olan talep sayılabilir (Özkan Töre ve Kozaman Som, 2009). 1999 yılında gerçekleşen Marmara depreminde, mevcut konut stokunun deprem dayanıklılığı açısından yeterli olmadığı görülmüştür. 1999 yılı sonrası kentlinin konut alanlarındaki deprem dayanıklılığı konusundaki talepleri, yeni konut yatırımlarını etkilemiştir.

Kapalı konut yerleşmeleri ilk olarak Amerika’da görülmüştür. Blakely ve Snyder (1997), kapalı siteleri şöyle tarif etmektedirler: “Yaşam tarzlarını ön plana çıkaran, orta ve üst gelir grubuna hitaben yapılan, dışarıya kapalı ve üst düzey güvenlik önlemleri ile korunaklı, boş zamanlarda kullanılmak üzere işlevler sunan ve bir konsept ile tasarlanmış konut alanlarıdır”.

Bu yerleşmeler ayrıcalıklı gruplara ayrıcalıklı bir yaşam fırsatı sunması ile toplumsal açıdan ve katı sınırlar ile kenti mekânsal açıdan bölmelerinden dolayı eleştirilmişlerdir. Bu eleştirilere yanıt olarak, kapalı yerleşmelerin meşrulaştırılma çabaları ilk “güvenlik ihtiyacı” üzerinden yapılmıştır. Kentte artan eşitsizlik ve kentsel yoksulluğun güvenlik ihtiyacını arttırması ve mekânsal olarak kentte yeni dönüşümler meydana getirmesi ilk bakışta kapalı yerleşimlere olan ihtiyacın doğru bir sonuç olduğunu düşündürmektedir, fakat güvenlik ihtiyacı talebi tek başına yeterli değildir. Low (2003)’a göre, kent içindeki suç oranındaki artış ile kapalı yerleşimlerdeki sayıca artış arasında bir doğru orantı bulunmamaktadır. Antik kentlerdeki sur duvarları ile kapalı konut yerleşmelerinin duvarları arasındaki benzetmeden yola çıkarak Kurtuluş (2005), antik kentteki surların kenti dışarıdan gelecek işgallere karşı korurken, bugünkü yerleşme duvarlarının kent içindeki düşmana odaklanmasından bahsetmekte ve kapalı yerleşmelerin asıl yapılış nedeninin altında toplumsal artığın paylaşımı sorunu olduğunu vurgulamaktadır.

Kapalı konut yerleşmelerinin sınırları mekânsal olarak görünür kıldığı gruplaşmalara neden olmasının yanında, toplumsal hayatta kente ötekileştirdiği bir kent nüfusu sorunu yaratmaktadırlar. Ayrıca reklam ve pazarlama stratejilerinde kullanılan kültürel ve maddi statü sembolü sağlamaları dolayısıyla toplumsal hayata karşı ayrımcı bir bakış açıları vardır ve yeni orta sınıf kullanıcı için çekim güçlerini sürdürmektedirler. Yeni orta sınıf, kentin güvensiz ve sıradan ortamından kurtulmak, doğa içinde kentten farklı bir hayat sürmek ama aynı zamanda da kente yakın olmayı amaçlamaktadırlar. Şehrin karmaşasından bakıldığında cazip gözüken kentten uzakta, doğa içinde yaşama imkânı, kent çeperinde tasarlanan yerleşmeleri aile yaşamının merkezine koymuştur (Chaney, 1999). Yükselen sınıfa göre kusursuz, tasarlanmış bir yaşam alanında yaşamak yeni seçkinciliğin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Bali, 1999). Günümüz kapalı yerleşimleri bu özelliklerinden dolayı popülerliğini korumakta ve talep edilir olmaktadır.

Kapalı yerleşimlerin, toplumsal hayattaki ayrımcı tavırlarının yanında kentte yüksek katı duvarları ile mekânsal olarak da aynı etkiyi yaratmaktadırlar. Söz konusu ayrımcı tavır, “kentsel ayrışma” adı altında incelenmektedir. Kentsel ayrışma hem mekânsal hem de toplumsal ayrışmayı bir arada bünyesinde barındırmaktadır.

İstanbul kentinin planlarda gelişme yönünü gösteren doğu-batı yönünde uzanan E-5 karayolu kuzeyinde büyük bir oranda sanayileşme ve kentleşme görülmektedir. Bu

dönemde Gaziosmanpaşa ve Sarıyer ilçelerinde nüfus artışı görülürken, tarihi merkez nüfus kaybetmektedir. Beyoğlu bölgesi düzenli yerleşim alanı olmaktan çıkmıştır (Karakuyu, 2006). 2000’li yılların başında İstanbul’un yeni plan kararlarıyla kuzeyde kentin çeperine doğru devam eden ilerlemesi TEM otoyolunu da geçerek orman alanları içine girmektedir.

Kent merkezinde boş ve büyük arazilerin az ve yüksek maliyetli olmasından dolayı ilk dalga kapalı konut yerleşimler kent merkezinden kaçış ile birlikte kent çeperinde oluşmuşlardır. Kent çeperinin büyük projelere açılması, uluslararası sermayenin kente çekileceği öngörüsü ve “kamu yararı” gözetilerek yapıldığı vurgusu ile gerçekleşmektedir. Bu dönemde kent çeperinde ve merkezde büyük ölçekleri ve ayrımcı söylemleri ile kapalı konut yerleşimleri oluşturulmaya devam edilmektedir (Kurtuluş, 2005).

Tüm bunların yanında kent merkezini canlandırmak için merkez içinde, kültürel yapılanma dışında, kamu yardımı ile kent merkezine geri dönüşler başlamıştır. Kentsel dönüşüm adı altında enformel konut alanları yeniden ele alınmaktadır. Kentin merkeze yakın alanlarında inşa edilen rezidansların yanı sıra gecekondu alanlarından dönüştürülen alanlarda yeni kapalı konut yerleşimleri ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde artık kapalı konut yerleşimleri kentin cazibe merkezlerinde, merkezi iş alanlarına yakın yerlerde ve kentin çeper kısmında konumlanmaktadır. Merkezi bölgede yer almaya çalışmaları, buralarda daha önceden konumlanmış olan gecekondu bölgeleri ile karşı karşıya kalmalarına sebep olmaktadır. Çünkü İstanbul’un gelişen ulaşım altyapısı ile eskiden kente uzak kalan gecekondu alanlarının bazılarının, yeni dönüşüm projeleri ile yatırım alanları olarak görülmektedir. Aynı kent parçasını paylaşma düşüncesinde, yüksek geçirimsiz duvarları ile ayrımcı imaj sergileyen kapalı yerleşimler, o kent parçasında kentin varsıl ve yoksul kesimlerini karşı karşıya getirmektedir. Karşılıklı konumlanma dolayısıyla sınır eylemi sonucu farklı sınır tiplerine rastlamak olasıdır. Bu durumda kapalı yerleşimleri sınırlandıran duvarlar, dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı korunak sağlamanın yanında, gecekondu yerleşiminin estetik olmayan görünüşüne karşı bir paravan olarak görev yapmaktadır.

Kurtuluş (2005)'e göre İstanbul'da üç tip kapalı yerleşmeden söz edilebilir. Birinci tip, giriş çıkışların kontrol edildiği güvenlikleri ile dışarıya kapalı, farklı büyüklükteki daire tiplerinden oluşan, çevre düzeni ile birlikte tasarlanan ve içinde yaşayanların kapalı bir cemaat oluşturdukları, geniş alanlarda ve yeni orta sınıfın alt kent çeperinde yer alan uydu kentlerdir. İkinci tip, kentin çeperinde veya merkeze yakın prestij alanlarında gösterişli apartman blokları ve villalardan oluşan, giriş çıkışı kontrol edilen ve alt kent özelliği taşımayan küçük ölçekli yerleşimlerdir. Kamusal hizmetlerini dışarıdan almaktadırlar. Üçüncü tip ise, dışarıya sıkı güvenlik kontrolleri ile katı bir biçimde kapalı, yerleşimden çok yatırım amaçlı alınan, sakinlerine güçlü bir mekânsal aidiyet kazandıran yerleşmelerdir. Bu tip yerleşimlerin sakinleri kamusal hizmetleri (okul, hastane gibi) dışarıdan almak yerine, yerleşim içerisinde özel olarak sağlanan hizmetleri kullanmaktadırlar.

Firidin Özgür (2009) ise günümüz konut yatırımlarını dört kategoride ele almaktadır. Birinci grubu merkezi iş alanları ve çevresini oluşturan alanlardaki rezidans türü konut tipleri oluşturmaktadır. İkinci grubu merkezi mahalleler olarak tanımlar. Bu mahalleler “soylulaştırma” sürecine maruz kalmaları ile gündemdedirler. Üçüncü kategoride 30-40 yıl öncesine dayanan kente uzak kalan fakat günümüzde gelişen yapısıyla artık erişilebilir olan alanlardır. Son kategoriyi ise kentin çeperini oluşturan alanlar oluşturmaktadır ki bu alanlar gelişen ulaşım sistemi ile kente erişimin kolay sağlandığı, site tarzı konutlardan oluşmaktadırlar.

Sonuç olarak, İstanbul kenti, 1980'lerle beraber ülkede serbest piyasa ekonomisine geçilmesi ile toplumsal ve ekonomik değişimleri mekanda en çok yaşayan kent olmuştur. Türkiye'nin dünya ekonomik sistemine eklenmesi sonucu kent küreselleşmenin etkisi altına girmekte ve ekonomik sistemin sanayiden, finans ve hizmet sektörüne kayması ile sonuçlanmaktadır. Bu kayma, yeni sektörler için gerekli mekânların yer bulacağı kent fikrini de beraberinde getirmektedir. Sanayi kent dışına çekilirken, yeni sektörler sonucu İstanbul'da istidamın yeniden yapılanması ile gelir dağılımının değişmesi söz konusu olmaktadır. Bu da finans ve hizmet sektöründe çalışan yeni bir tüketici kitlesi yaratmıştır. Yeni tüketici kitlesinin ithal mallarla yakın ilişkileri sonucu, mekânda yeni yaşam tarzı arayışları tetiklenmiştir. İstanbul'da mekânsal sonuç olarak ortaya çıkan ve tüketim mekânları olarak adlandırılabilen kapalı yerleşmelerin parçalı görüntüsü kenti şekillendirmektedir. Kurtuluş (2005), 1980'lerde sadece birkaç tane olan kapalı

yerleşmelerin, kartopu efekti biçiminde çoğaldığını ve 2000'lerin başında İstanbul'un değişen çeperinin, 1960'lardaki gecekondulaşma hızı ile yarışır şekilde kapalı yerleşimlerin yapılaşmasına açıldığını aktarmaktadır. Gelir dağılımının adil paylaşılmaması sonunun bir ayağını da dar gelirliler ve mekânsal izdüşümü gecekondu oluşturmuştur. 2000'li yıllarda çoğalarak gözle görünür hale gelen kapalı yerleşmelerin yanında, yoksullaşan kesim tarafından barınma ihtiyacı için talep edilen apartmanlaşmaya başlayan gecekondu bölgeleri İstanbul'un mekânsal görselini oluşturmaktadır.

5. ALAN ÇALIŞMASI: İstanbul – İstinye

Alan çalışması teorik veriler ışığında tanımlanan sınır kavramı, sınır türleri ve sınırların kentteki boyutlarının, tarihsel süreç içinde incelenen İstanbul kentinin İstinye semti üzerinde araştırılmasını kapsamaktadır. Alan çalışması için İstinye bölgesi, farklı sınır türlerini ve kent aktörlerini –ki bu aktörlerden biri katı bir sınırlama eylemi geliştiren kapalı konut yerleşimleri, diğeri gecekondü alanları– barındırması dolayısıyla seçilmiştir.

Tezin literatür kısmında tartışıldığı gibi, İstanbul kentinin konut alanları üzerinden büyük parçalar halinde yeniden yapılanması söz konusudur. Bu yapılanma sosyal ve mekânsal ayırım üzerinden çoğu kez incelenmiştir. Çalışmalarda, kent mekânında gerçekleşmekte olan mekânsal ayırımın, toplumsal boyutları ile yıkıcı etkisinden dolayı çözüm bulunması gereken bir sorun olarak gösterilmektedir. Mekânsal ayırımın, toplumsal ayırım olarak geri dönüşü ya da tam tersi, sınır öğelerinin asıl işlevlerini unutturmaktadır.

Mekânsal olarak sınırlar ile ayırım, güvenlik ihtiyacı ile başlayan süreçte değişim geçirerek mekanda yoğunlaşmakta ve etkileri keskinleşmektedir. Sınırlar mekânsal olarak ayırımın en temel elemanlarıdır. Çeşitleri, konumları ve ölçekleri bakımından etkileri değişkenlik göstermektedir. Sayılan özellikleri dolayısıyla, kenti tanımlayan öge olmasının yanında yoğun olarak kullanımları sonucunda mekânsal olarak insanları ayıran bir öğedir. Ayrıca, sınır sadece bir ayırım aracı değil aynı zamanda geçirgen oluşuna göre bir birleştirme aracıdır. Çalışmanın amacı da bu açıklama doğrultusunda her iki yönde çalışan sınırları bulmak ve harita üzerinde belgelemektir.

5.1 Alan Çalışması Yöntemi

İstinye semti üzerinden gerçekleştirilen alan araştırmasında yöntem olarak haritalama seçilmiş ve bir dolaşım rotası belirlenmiş, bu dolaşım esnasında alandaki sınırlar fotoğraf ve çizimler ile tespit edilmiştir. Bu çalışmanın amacı gereği, sınırlar bir kentli gözünden deneyimlenmiş, deneyim sonucu tespit edilen sınır öğelerinin kentli

algısına olan etkileri yorumlanmıştır. Alan incelemesi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Farklı günlerde yapılan alan gezilerinin ilki, alanı keşfetmek üzere sınırların referanslarına göre oluşan bir doğrultuda gerçekleştirilmiştir. Gezi süresince görülen sınırlar katı, yarı geçirgen ve geçirgen olarak harita üzerinde işaretlemeler ile kayıt edilmiştir ve haritalanacak alan belirlenmiştir. İkinci gezi, ilk gezipde türü not edilen sınırların analiz edilmesi, deneyimlenmesini ve fotoğrafla tespit edilmesini kapsamaktadır. İlk gözlem sırasında elde edilen verilerin doğruluğu ikinci gezi sırasında sınıanmıştır.

Deneyimleme süreci, tanımlanan sınır türlerinin girilmezlik ve girilebilirliklerinin fiziksel olarak test edilmesi sürecidir. Sonuç olarak, algılanan sınırların mekânda karşılıklarını ne şekilde buldukları tespit edilmiştir. Harita üzerinde işaretlenen sınırların tek tek incelenmesinde vaziyet planı üzerinde yapılan çalışmaya ek olarak, teker teker açıklanan sınır oluşturan durumlar (1), (2) gibi rakamlar ile kodlanıp vaziyet planına işlenmiş ve ayrıca kent mekanı üzerindeki konumlarına ait haritaları yeniden vermek yerine ana çalışma planı üzerinde [4B], [3A] gibi yatayda ve düşeyde kodlanmış olan konumlarına atıfta bulunulmuştur.

5.2 İstinye'nin Genel Nitelikleri ve İstanbul'daki Konumu

İstinye semtinin bağlı olduğu Sarıyer ilçesi, İstanbul ilinin batı yarısında Çatalca yarımadasının doğu kesiminde yer alır. Güneyde Beşiktaş, güneybatıda Kağıthane ve batıda Eyüp ilçeleri ile doğuda İstanbul Boğazı, kuzeyde Karadeniz ile çevrilidir (Şekil 5.1). İlçe merkezinde kentsel alan 26 mahalleden oluşmaktadır. 2012 yılında Sarıyer Belediyesi, Şişli Belediyesi sınırları içerisinde yer alan; Ayazağa, Maslak ve Huzur Mahallesinin, TBMM Komisyonu'nun aldığı bir kararla Sarıyer Belediyesi sınırlarına dâhil edilmesi ile son halini almıştır.

Sarıyer, doğal bitki örtüsü açısından İstanbul ilinin zengin ilçelerinden biridir. Belgrad Ormanı'nın doğu ucu ilçe sınırları içine sokulur. Ayrıca büyük ölçüde ormanlarla kaplıdır. Kentin en yakınında bulunan yeşil alanları oluşturan bu ormanlar, eskiden beri mesire yeri ve su kaynağı oluşturan önemli bir değerdir. 1960'lara kadar ilçenin Boğaz kıyısındaki semtleri sayfiye yeri özelliği taşımaktadır. Merkezi iş alanının, sırasıyla Bankalar Caddesi, Taksim ve Mecidiyeköy'den sonra Maslak'a kayması Sarıyer İlçesinin konumu dolayısıyla yüksek şehirleşme etkisine maruz kalmasına neden olmuştur (Şekil 5.2).

Şekil 5.1 : Sarıyer İlçesi ve İstinye Semtinin İstanbul'daki Konumu
(<http://kentrehberi.sariyer.bel.tr/> adresinden alınan planlar üzerinden üretilmiştir).

İstinye Senti, Sarıyer ilçesinin eski sanayi bölgesidir. Sanayi alanlarının taşınmasından önce, iç kısımlarında taş ve kireç ocakları bulunmaktaydı. İstinye vadisindeki taş ocaklarının varlığı ve 1950'li yıllarda sanayi tesislerinin kurulmaya başlaması, 1955'de İstinye vadisinin sanayi alanı olarak açılması kararı ve İstinye Bayırı Caddesi, Büyükdere Caddesi ve sahil yolunun bir kısmının kullanıma açılmasıyla ilk gecekondular sanayi tesislerinin yakınlarında belirmeye başlamıştır. Kıyı kesimlerinde üst gelir gurubuna ait konutlar belirirken, sırt biçiminde beliren yüksek yamaçlarında gecekondular alanları yer almaya başlamıştır. Gecekondulaşmanın yanında İstinye'nin iç kısımlarında bulunan Kavel Kablo fabrikası, Türkay Kibrit Fabrikası, Beldeyama, Beldesan, Termo teknik fabrikalarının büyük bir kısmının şehir dışına taşınması ile boşalttıkları alanlar yeni konut inşaatına açılmıştır.

Borusan Oto, Otokoç, Maxicenter, Carrefour, Migros, İstinye Park gibi büyük iş yerleri ve alışveriş merkezleri ile İstinye, Boğaziçi'nin en hareketli ve en canlı iş bölgesidir. Merkezi iş alanına olan yakınlığı ve ulaşım akslarının geliştirilmesi dolayısıyla, sanayi alanlarının taşınması ile boşalan yerlere ve geri dönüşüm projeleri ile eski gecekondü alanlarına, 1980'lerin sonundan itibaren hem merkeze yakın olmak hem de doğaya yakın olmak isteyenlerin yerleşmeye başlaması İstinye'nin çehresini büyük ölçüde değiştirmiştir (Url-27)

Şekil 5.2 : Merkezi İş Alanları Gelişme Doğrultusu ve İstinye'nin Konumu
(www.earth.google.com adresinden alınan hava fotoğrafı üzerinden
üretimiştir)

İstinye sınırlarında konumlanan gecekondü bölgeleri ve sanayi alanlarından boşalan yerlerde konumlanan yeni konut yerleşmeleri semtin iki aktörlü yapısını oluşturmaktadır. Bu yapı farklı sınır türleri üretmesi ve bu sınırlar üzerinden kent mekânını değiştirmesi açısından önemlidir.

5.3 Sınırlar Üzerinden Kent Parçası İncelemesi: İstinye

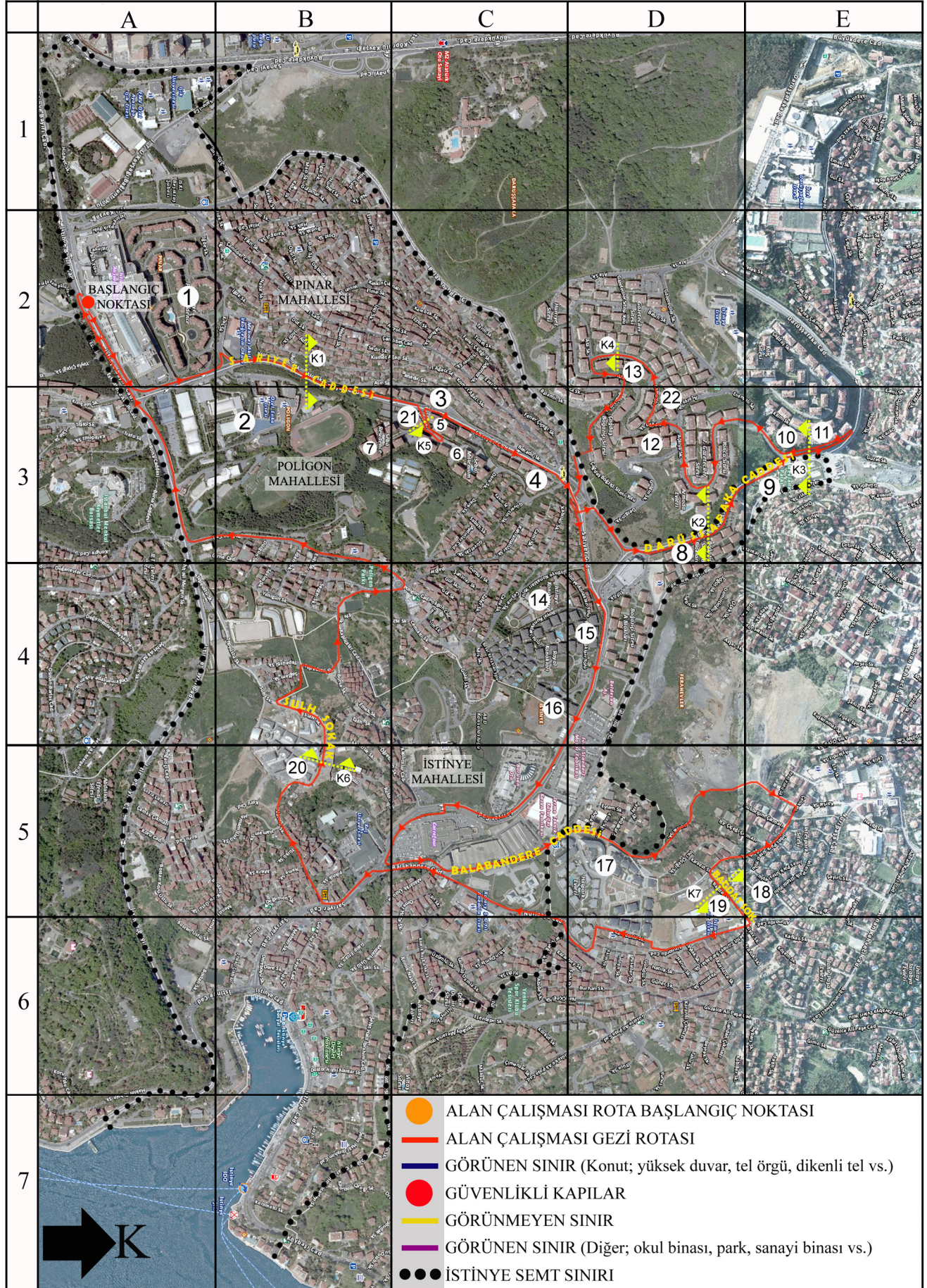
İstinye semti, Pınar Mahallesi, Poligon Mahallesi ve İstinye Mahallesi olmak üzere üç mahalleden oluşmaktadır. Alan çalışması bu üç mahalleye ek olarak kuzeyde Darüşşafaka ve Ferahevler mahallelerinin, İstinye ile olan sınırlarının kenar bölgelerini de [D ve E sütunu] kapsamaktadır (Şekil 5.3).

Çalışmada, çeşitli sınır ögelerini tespit etmek üzere belirlenen güzergahta yaya hareketi boyunca çeşitli sınır ögelerinin yanında sınırlara geçirgenlik özelliği kazandıran kapılar da işaretlenmiştir. Kapılar, sınırların oluşturduğu iç ile dış arasındaki iletişimi kuran ögeler olması dolayısıyla önemli görülmüştür.

Alan çalışması sınırları içerisinde önceden tespit edilen, önemli olduğu düşünülen noktalara yönelme ile kendiliğinden gelişen ve İstinye Park AVM ön kapısında [2A] başlayan dolaşım rotası, başlangıç noktasında sonlanmaktadır ve dolaşılan alan yaklaşık 11 km uzunluğundadır.

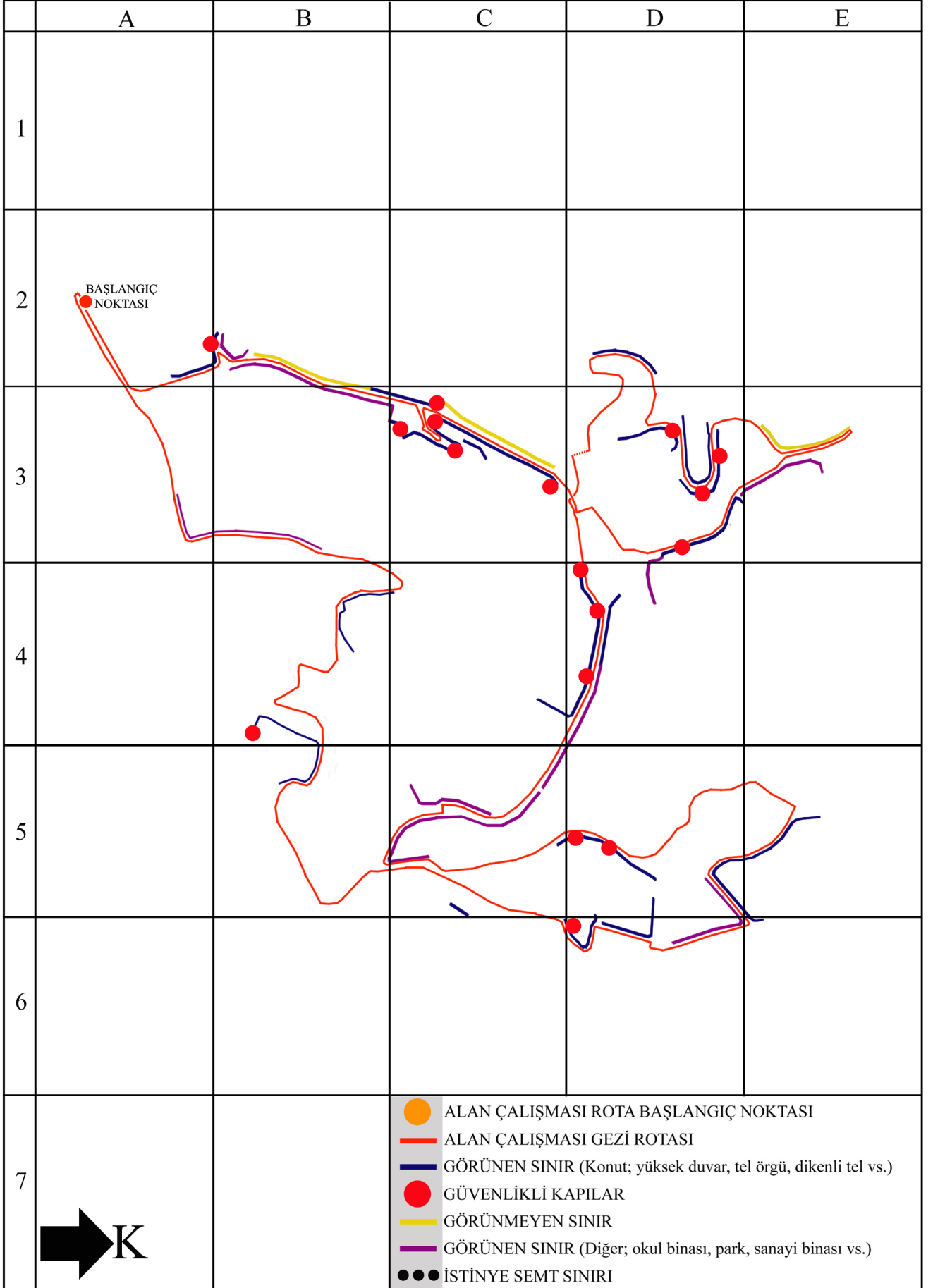
Rota başlangıcında ilk olarak temel sınır davranışının tanımlama işlevine hizmet eden İstinye Park Alışveriş Merkezi kendisi bir kent duvarı oluşturmakta, sınırları kent mekanında uzun yüzeyler teşkil etmektedir. Bu durum yaya hareketinin bina arkası ile olan iletişimini koparmaktadır. Kopma durumu burada AVM arkasında konumlanmış olan İstinye Park Rezidans (1) [2A] yerleşiminin mekânsal ayrımını yoğunlaştırmaktadır ve yerleşim duvarlarının güney yakasını kontrol altına alması dolayısıyla yerleşme açısından işlevseldir. Rezidansların etrafını saran yerleşim duvarlarının kuzey yakasındaki kısmı da gecekondü mahallesi olan Pınar Mahallesi ile sınır oluşturmaktadır.

İstinye içlerine doğru rota boyunca ilerlenirken Sarıyer Caddesi'nin Pınar Mahallesi ile arasında topoğrafya nedeniyle bir sınır oluşmuştur. Bir yanda Pınar Mahallesi diğer yanda Poligon Mahallesi arasında daha düşük bir kotta yer alan Sarıyer Caddesi [2B ve 3B], topoğrafyanın neden olduğu kot farkı dolayısıyla aynı zamanda mahalleleri birbirinden fiziksel olarak ayıran bir sınır oluşturmaktadır. Sarıyer Caddesi, kuzeye doğru ilerlerken doğu yakasında Enka Lisesi'nin (2) [3B] yüksek duvarları ile sınırlanırken, batı yakasında kot farkı dolayısıyla sınırlanmaktadır. Cadde üzerindeki yaya yolu, iki tarafından da topoğrafya nedeniyle oluşan eğimli arazi ile sınırlanması dolayısıyla çevresi ile bağı koparılmış konumda devam etmektedir (Şekil 5.4).

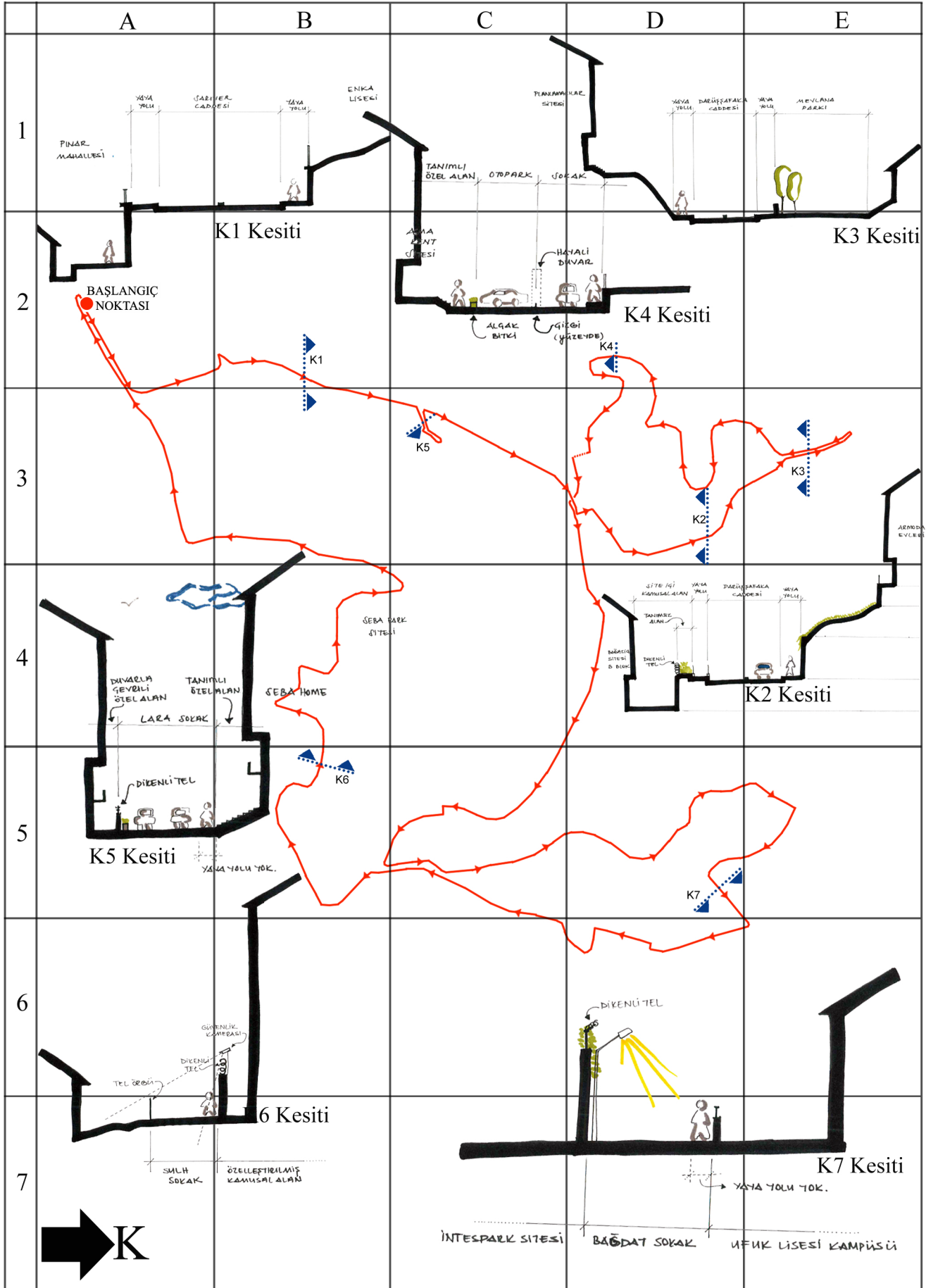
Şekil 5.3: Alan Çalışması Vaziyet Planı.

SINIRLAR ve KAPILAR

Şekil 5.3 1: Alan Çalışması Vaziyet Planı - Sınırlar.

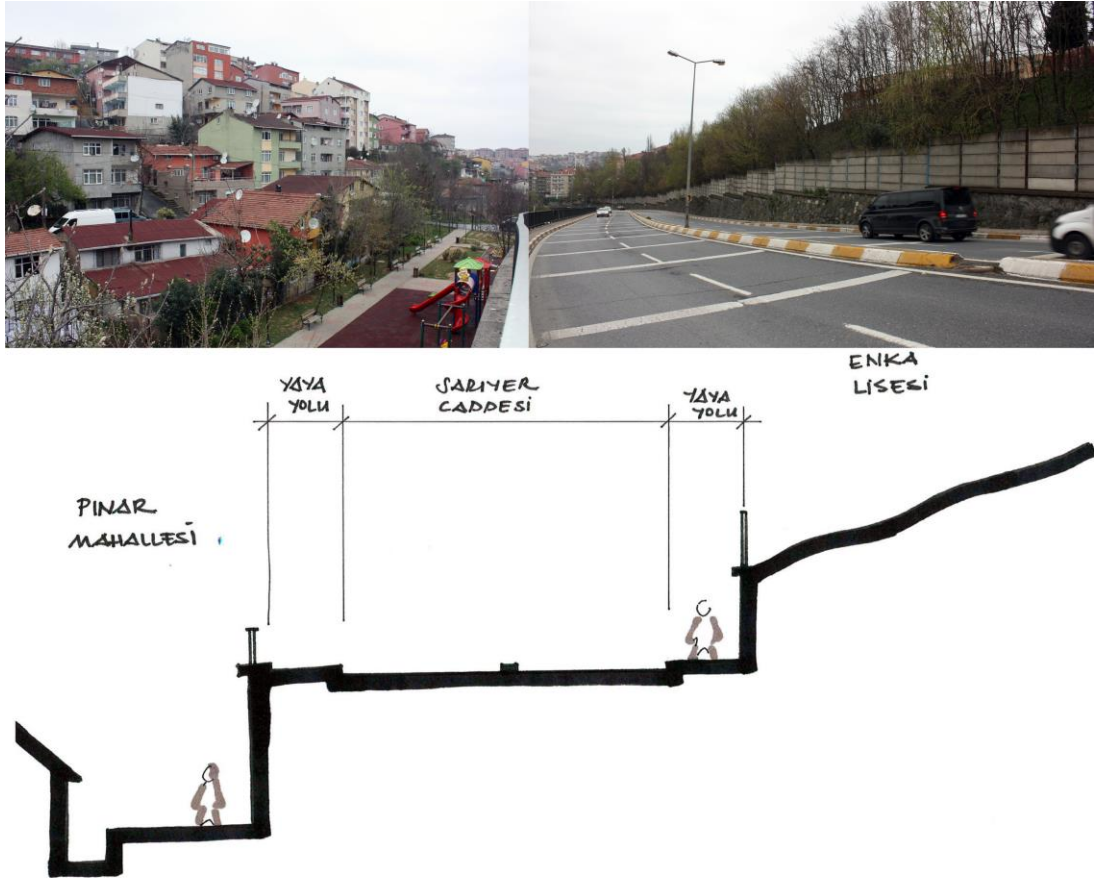
KESİTLER

Şekil 5.3 2: Alan Çalışması Vaziyet Planı - Kesitler.

Sarıyer caddesi üzerinde hareket halinde olan yaya görsel olarak Pınar Mahallesi ile iletişim kurmakta, topoğrafya nedeniyle fiziksel olarak bölgeye ulaşımı kısıtlanmaktadır. Şekil 5.4’de görülen ve yaya yolu kotundan aşağıda konumlanan parka cadde üzerinden ulaşılammamaktadır. Dolayısıyla cadde üzerindeki yaya yolunda hareket halinde bulunan yaya, İstinye’nin içlerine doğru ilerlemek için geçip giderken doğal sınırlar nedeniyle iki yanında yer alan ve görülen mahalleler ile fiziksel iletişim kuramamakta, engellenmektedir.

Sarıyer Caddesinin batısında yer alan Pınar mahallesi eski sanayi tesislerine yakınlığı dolayısıyla 1970’lerden başlayarak kente göç edenlerin yerleştiği gecekondu alanı olarak gelişmiştir. 1982 tarihli hava fotoğrafına bakıldığında, gecekondu yerleşimi batı tarafında bugünde mevcut olan Balabandere Caddesi ile sınırlandırılmaktadır, fakat doğu kısmında sınırlayıcı bir öge görülmemektedir (Şekil 5.5).

Şekil 5.4 : Sarıyer Caddesinden Kuzeye Bakış ve K1 Kesiti [2B]
(Ataol, 2013)

Dolayısıyla şöyle söylenebilir; Sarıyer Caddesi açıldığı tarihten itibaren, gecekondular bölgesi olan Pınar Mahallesi'nin doğu yönündeki gelişimini durdurmuştur. Böylelikle mahalle için bir sınır ögesi olan Sarıyer Caddesi aynı zamanda mahallenin komşu mahallelerle de ilişkisini kesmektedir.

Şekil 5.5 : Sarıyer Caddesinin 1982 ve 2013 Yıllarına Durumu

Sarıyer Caddesinde ilerledikçe arazide eğim farkı oluşmakta, çevredeki konut alanlarının kot farkı kullanımları değişmektedir. Dört blok halinde birbirlerine yakın konumlanan İstinye Boğaziçi Siteleri kot farkı ile desteklenen sınır örneklerini barındırmaktadır. Özellikle C (3) [3C] ve D (4) [3C] blokları topografyanın sağladığı verileri kullanarak, kot farkına ek olarak, yol kotundaki yaya güvenliğini sağlamak için örülen tel örgüler ile tanımlanmaktadır. Yerleşim alanı bu şekilde tanımlanırken, konut girişleri malzeme farkı ve kot farkı ile belirlenmektedir. Şekil 5.6'da görüldüğü gibi cadde kotu altında yer alan konut birimi girişi, yerleşme kotundan yükseltilerek tanımlanmıştır. Ayrıca konut girişlerinde, yerleşme içi yaya yolu malzemesinden farklı malzeme kullanılarak özel alan tanımlaması yapılmıştır.

Şekil 5.6 : Boğaziçi Siteleri C ve D Blok Yerleşme Sınırları (Ataol, 2013).

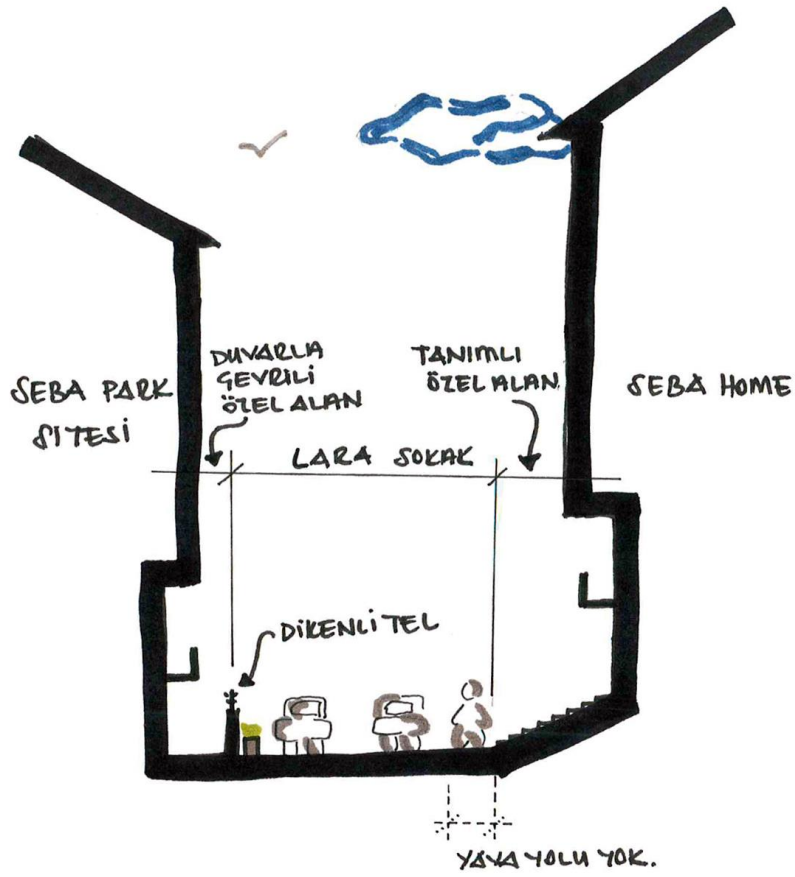
Sarıyer Caddesinde ilerlerken, cadde üzerinde yer alan ve doğuya doğru ayrılarak devam eden Lara Sokak, kendi özel girişlerini tanımlayan Seba Park (5) [3C], Seba Millenium (6) [3C] ve Seba Residans (7) [3C] kapalı konut yerleşimlerinin sınırlarını oluşturan duvarlar ile çevrenmesi sonucu sıkılmaz sokağa dönüşmektedir. Üç konut yerleşmesi topoğrafyadaki eğim nedeniyle farklı kotlara oturmakta, birbirleriyle ilişkileri çevre duvarları ile olmaktadır.

Şekil 5.7’de görülen bu üç farklı konut yerleşmesinin sınırları ve güvenli kapısı ile sonlanan Lara Sokak, site girişleri ile bir çıkmaz sokağa dönüşmektedir, çünkü geçici kullanıcı için bu sokak, kamusal alandan koparılmış kent parçaları ve denetlenen kapılar ile son bulması nedeniyle girilmemesi gereken bir bölge imajı çizmektedir. Konut grupları etrafında konumlanan sınırlar içinde güvenli alanlar oluşturulmaya çalışılırken, sınırlar dışında kalan sokağın ıssızlaşması otokontrol mekanizmasını yitirmesine sebep olmakta ve yapay elemanlar ile sağlanan güvenli ihtiyacını arttırmaktadır. Bu nedenle konut yerleşme sınırları içine olduğu kadar dışına da odaklanan kamera sistemleri kullanılmaktadır.

Şekil 5.7 : Güvenlikli Yerleşme Kapıları, Lara Sokak (Ataol, 2013).

Şekil 5.8’de görüldüğü gibi Lara Sokak üzerinde tanımlı bir yaya yolu bulunmamaktadır. Sokak üzerinde hareket eden yaya K5 kesitinin geçti noktada bir yanda Seba Park Sitesinin yerleşme duvarı ile önündeki çiçeklikler ve çiçekliklerin yanına park etmiş araçlar ile sınırlanırken, diğer yandan Seba Home konut biriminin bina duvarı ile sınırlanmaktadır. Sonuç olarak yaya, Seba Home konut birimi önündeki konut biriminin özel alanını tanımlayan merdiven üzerinde yürümeye zorlanmaktadır.

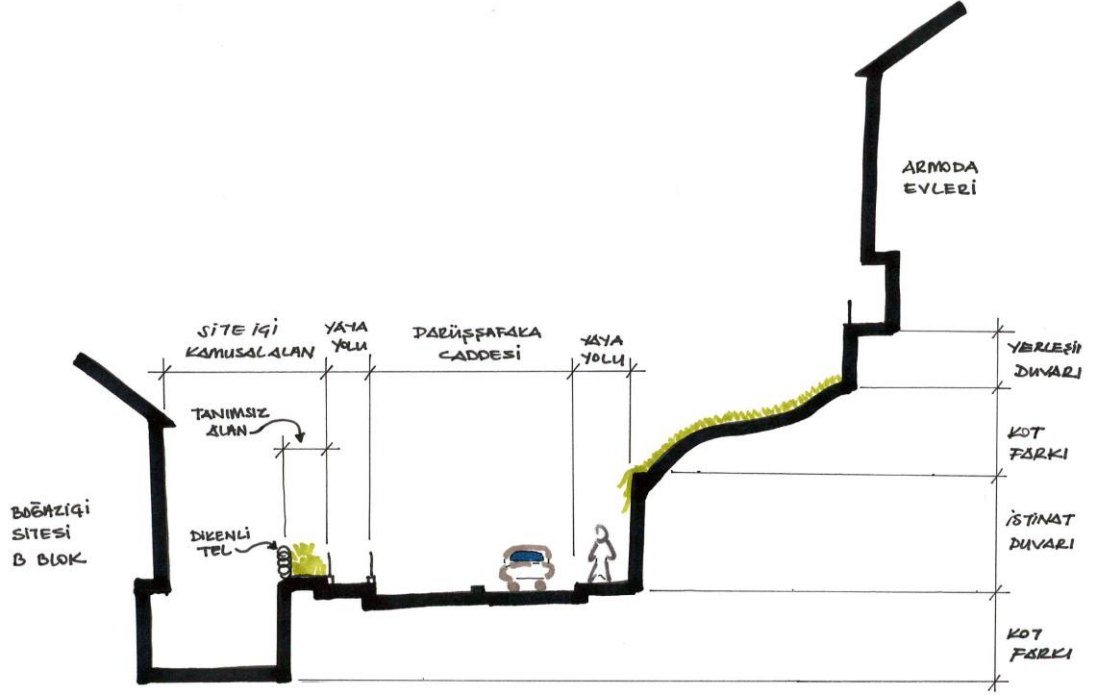

Şekil 5.8 : K5 Kesiti [3C] (Ataol, 2013).

Sarıyer Caddesi'nin Balabandere Caddesi ile birleştiği yerden Darüşşafaka Caddesi üzerinden kuzeye doğru ilerleyen yaya, doğu tarafında önce Boğaziçi Sitesi B Blok'unun (8) [3D] topoğrafya dolayısıyla yaya yolundan düşük kotta konumlanmasına ek olarak yerleşme ile yaya yolu sınırında yer alan dikenli tel, sonra Mevlana Parkını (9) [3E] tanımlayan duvar ile sınırlanırken, batı tarafında ise kot farkı nedeniyle oluşan, insan boyunun yaklaşık iki katı yüksekliğindeki istinat duvarı ve üstüne konumlanmış konut cepheleri ile sınırlanmaktadır (Şekil 5.9). İstinat duvarı yanında konumlanan gruplandırılmış konut yerleşmeleri, istinat duvarı üzerine kendi çevre duvarlarını da eklemektedir. Böylelikle yerleşme duvarları, kot farkının sınırlayıcı etkisini de bünyesine katarak işlevsel bir biçimde kullanılmaktadır.

Yol kenarında yer alan Mevlana Parkı, Darüşşafaka Caddesi üzerinde bir dinlence ve nefes alma alanı olarak tasarlanmasına rağmen iki tarafı –bir yandan istinat duvarı bir yandan kot farkı ile– sınırlanmış olarak hareket eden yaya için ilk farkedildiği anda içine davet eden bir imaj oluşturmamaktadır. Parkın süreklilik arz eden duvarı ve caddeye bakan duvarları üzerinde sık olmayan giriş boşlukları ile yaya yoluyla olan

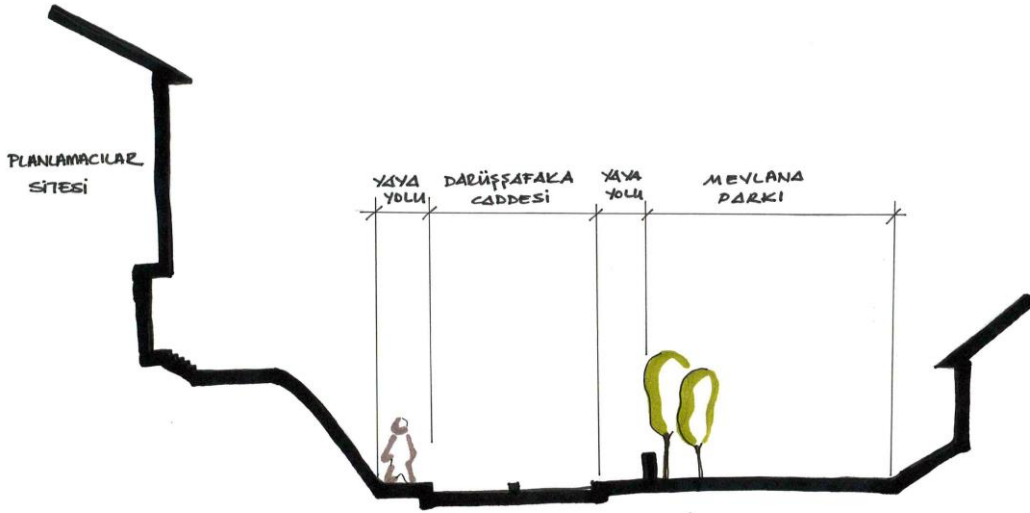
iletişimi kopmaktadır (Şekil 5.10). Şekil 5.11’den anlaşılacağı gibi yaya yolunu kullanan yaya, bir yanda kot farkı bir yanda Mevlana Parkı’nın duvarları ile sınırlanmaktadır. Halbuki Mevlana parkına ait olan duvarlar kaldırılrsa çevre bütün olarak algılanabilecektir. Dolayısıyla kamusal alan çevresindeki özel konut alanları ile doğrudan ilişki kuracaktır.

Şekil 5.9 : K2 Kesiti [3D] (Ataol, 2013).

Şekil 5.10 : Darüşşafaka Caddesinden Güney'e Bakış (Ataol, 2013).

Şekil 5.11 : K3 Kesiti [3E] (Ataol, 2013).

Darüşşafaka Caddesinin devamında batı yakasında bulunan tepenin üzerinde her biri iki ya da üç apartman biriminden oluşan konut yerleşimleri yer almaktadır. Topografya dolayısıyla büyük istinat duvarlarının çıkmasına neden olan tepe üstündeki site grubu içerisinde yer alan Planlamacılar Sitesi (10) [3E] ve Yakamoz Sitesi (11) [3E] aynı mevkideki diğer sitelere göre sınırlar ile özel alanlarını tanımlamalarında farklı bir imaj sergilemektedir. Farklılıkları katı bir sınırlandırma elemanı kullanılmadan ve yerleşmelerin var olan topografya verilerini kullanarak yol kotundan koparılmaları ile tanımlanmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca konut girişleri de, geri çekilerek ve merdivenler ile yukarı kaldırılarak tanımlanmıştır. Böylelikle etrafı duvarlar ile çevrili konut yerleşimlerinin sergilediği girilmemezlik imajının tersi bir imaj sergilemekte fakat tanımladığı apartman girişleri ile konut sitesine ait özel alanı net şekilde tanımlamaktadır (Şekil 5.12).

Şekil 5.12 : Planlamacılar ve Yakamoz Sitesi Konut Girişleri (Ataol, 2013).

Darüşşafaka Caddesi'nin batı yakasında kalan tepeye doğru ilerlendikçe aynı çevrede farklı sınır ve tanımlama türlerinin yanyana konumlanışları tespit edilmiştir. Konut sınırlarının çevreden alınan mesajlara cevap niteliğinde oluşması görüşünü arka plana atan ve çevresel mesajların üstünde başka ihtiyaçların ve isteklerin, o bölgedeki konut alanlarında gerçekleşen sınır davranışlarında etkili olduğunu göstermektedir. Bu tercihler ve istekler daha önce belirtildiği gibi; güvenlik kaygısı, statü sembolü arayışı, yabancı korkusudur ve çoğaltılabilir. Örneğin, birbirlerine yakın konumlanan Seba Kuru Sitesi (12) [3D] ile Asma Kent Sitesi (13) [2D] yol ile ilişkilerinde iki farklı sınır davranışını sergilemektedir. Seba Kuru Sitesinin yüksek duvarları üzeri tel örgüsü ve güvenli kapısı, katı bir tavır ile sınırların tanımlama işlevinden ziyade içerideki düzeni koruma işlevini desteklemektedir (Şekil 5.13). Seba Kuru Sitesinin tam tersi bir imaj çizen Asma Kent sitesi, bina duvarlarına ek olarak alçak duvarları ve bitkiler ile desteklenen bir tanımlama işlevinin gerçekleştirmektedir. Ayrıca sınırlara geçirgenlik özelliği kazandıran kapıyı sokak kotundan yüksek konumlandırarak tanımlamakta ve sokağa bağlamaktadır (Şekil 5.14).

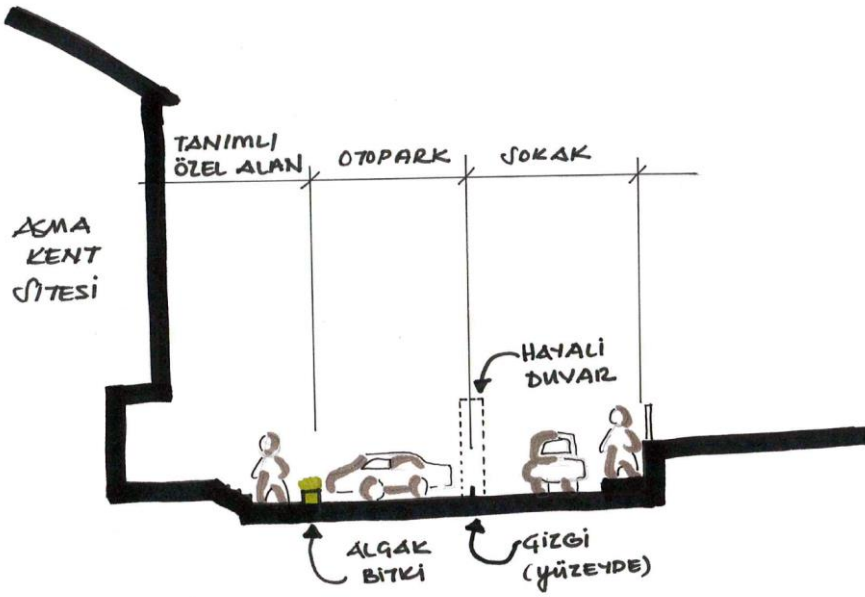

Şekil 5.13 : Seba Kuru Sitesi
(Ataol, 2013)

Şekil 5.14 : Asma Kent Sitesi
(Ataol, 2013)

Asma Kent Sitesi gibi konut yerleşimleri, o çevrenin geçici kullanıcıları için itici bir imaj çizmemekte ve kentli algısını bozmamakta, yaya için keyifli, yürünebilir mekanların oluşmasına olanak sağlamaktadır. Eğer yol üzerinde çizgi ile belirlenen otopark sınırı, yerleşmeyi saran duvarlar oluşturulduğu düşünüldüğünde, o bölgede yürüyen yaya için çevre algısı değişmektedir. Şekil 5.15'de görülen çizimde Asma Kent Sitesi önüne hayali olarak yerleştirilen insan boyu yüksekliğindeki duvar, o kent parçasını kullanan yaya için kısıtlayıcı bir sınır ögesi olmaktadır.

Şekil 5.15 : K4 Kesiti [2D] (Ataol, 2013).

Sınırların tanımlama, iletişim kurma ve düzeni koruma işlevlerini katı bir sınırlandırmaya gitmeden yerine getiren başarılı örneklerden biri de Beldemiz Sitesinin (22) [3D] tanımladığı sınırlardır. Site adı altında toplanan konut birimlerinden oluşan yerleşme girişi bir güvenlik kulübesi ile tanımlanmıştır. Güvenlik birimi katı bir sınırı korumamaktadır, çünkü giriş ve çıkışlar site sakini olma gerekliliği üzerinden güvenlik çalışanı tarafından denetlenmemektedir. Bu duruma bağlı olarak güvenlik biriminin sadece asayişe yardımcı olmakla görevli olduğu sonucu çıkarılabilir.

Duvarlar ile tanımlanmayan yerleşmede, konut girişleri kot yükseltilerek veya alçaltılarak belirlenmiştir. Sokak kotunda kamusal alanlarda ortak kullanıma ait sosyalleşme alanları tasarlanmıştır. Konut ön bahçesi alçak duvarlar ve doku değişimi ile belirlenmiştir ve katı bir girilmemezlik duygusu uyandırmamaktadır (Şekil 5.16).

Şekil 5.16 : Beldemiz Sitesi Sınırlarının Sokak İle İlişkisi (Ataol, 2013).

Sonuç olarak Beldemiz Sitesi, sınırların tanımlama, iletişim kurma ve düzen koruma işlevlerini basit çözümlerle yerine getirmekte ve ayrıca sakinlerini kamusal alandan uzaklaştırmayarak güvenlik birimi ile desteklenen bir asayiş düzeni kurmaktadır.

Darüşşafaka Caddesi'nin batı yakasında kalan tepeden tekrar Sarıyer Caddesi'ne inilip cadde üzerinde batıya doğru ilerlendiğinde önce tekil konutların sokağı tanımladığı, çevresi parçalar halinde algılanabilen yaya yolu üzerinde hareket edilmektedir. İlerlendiğinde Sarıyer Caddesi, İstinye Konakları (14) [4C] yerleşiminin ve daha sonra Royal Konakları (15) [4D] ve Seba Sitesi (16) [4C] yerleşimlerinin sınırlarını tanımlayan duvarlar dolayısıyla güney tarafı katı bir sınırlandırmanın etkisi altında kalmaktadır.

Şekil 5.17'de görüldüğü gibi Sarıyer Caddesi üzerinde yürüyen yaya için caddenin güney tarafında konumlanan konut yerleşimlerinin sınırlarını oluşturan, malzeme ve tasarım farklılıkları olan duvarların süreklilik arz etmelerinden dolayı kentin o bölümünün küçük parçalar halinde algılanması zorlaşmaktadır, ayrıca kent bütününden ve kentli algısından koparılmış büyük parçalar oluşturmaktadır. Yerleşme duvarları ile sınırlanan konut yerleşimleri, adalar halinde kent toprağını tekil işlevleri için kullanmaları dolayısıyla kentin büyük parçalar halinde algılanmasına ve bazı parçaların kentli hafızasından silinmesine neden olmaktadır.

Şekil 5.17 : Sarıyer Caddesi Üzerindeki Konut Yerleşmeleri Sınırları (Ataol, 2013).

Sarıyer Caddesi üzerinden ayrılan Balabandere Caddesinden Ferahevler istikametine çıkıldığında alan çalışması içerisinde tespit edilmiş en katı sınırlandırma davranışına sahip duvarları olan Hill Park (17) [5D] yerleşiminde rastlanmaktadır. Yerleşme duvarları topoğrafyanın da etkisi ile insan boyunun yaklaşık beş katı yüksekliğindedir. Sınırlar bu noktada tanımlama işlevinin yanı sıra insanı ezen bir imaj çizmektedir. Şekil 5.18'de görülen yerleşim sınırları, duvarların üstüne savunma amaçlı tel örgü bariyerler eklenmesi ile oluşturulmuştur. Kent suru görüntüsü verilmeye çalışılarak, İstanbul kentine uyumlu hale getirilmeye çalışılan duvarlar katı

bir sınırlandırma işlevini yerine getirmektedirler. Yerleşme duvarları, çevresinde yer alan konut birimleri ile boyutu ve yüksekliği nedeniyle iletişimini sınırlandırmaktadır.

Şekil 5.18 : Hill Park Kapalı Konut Yerleşimi Duvarları (Ataol, 2013).

Ferahevler Mahalle'sinin içlerine doğru ilerlendiğinde yaya için çevre algısı sürekli değişkenlik göstermektedir. Hill Park sitesi geçildikten sonra başlayan tekil konut yerleşimleri, katı sınır etkisini kırmakta ve insan ölçeğinde, naif sınırları ile özel alanlarını tanımlamaktadır. Ne katı sınırlandırma davranışı gösteren konut yerleşme sınırları ne de tekil konutların oluşturduğu basit sınırlar bu bölgede süreklilik arz etmemektedir. Değişkenlik gösteren sınır davranışı, rota üzerinde rastlanan İntespark Sitesi (18) [5E] ve Ufuk Lisesi (19) [5D] yerleşmeleri ile tekrar katı bir sınır davranışına dönüşmektedir. Örneğin okul kampüs binasının kuzey batı sınırında yer alan Bağdat Sokak [5D], diğer tarafında İntespark Sitesi yerleşiminin yüksek duvarları ile sınırlanmaktadır (Şekil 5.19). Bu durum caddenin kullanım sıklığını düşürmektedir oysa kentsel mekânlarda farklı amaçlar ile bir araya gelen insanlar, o mekânların asayişini otomatik olarak gerçekleştirmektedirler. Mekânsal konumlanma sonucu oluşan tenhalık durumu, güvenlik eleman ve ekipmanlarına olan ihtiyacı ve dolayısıyla talebi arttırmaktadır.

Şekil 5.19 : Ufuk Lisesi Kampüsü ile İntespark Sitesi Yerleşmesinin Arasında Kalan Bağdat Sokak'dan bir Görünüm (Ataol, 2013).

Rota istikametinde tespit edilen ve katı sınırlama davranışına hizmet eden konut yerleşimlerinin tenhalaşmasına ve kullanılmamasına neden olduğu diğer bir sokak ise Sulh Sokak'tır. Şekil 5.20'de görülen kapalı konut yerleşimi sınırları (20) [5B], çevresi ile iletişime geçmemesinin yanında içe dönüklüğü nedeniyle kendisine bitişik olan Sulh Sokak'ı bir çıkmaz sokağa ve az kullanılan bir geçiş bölgesine dönüştürmektedir. Bakımsız olması da ayrıca kentli için bir girilmemesi gereken bölge imajı çizmektedir.

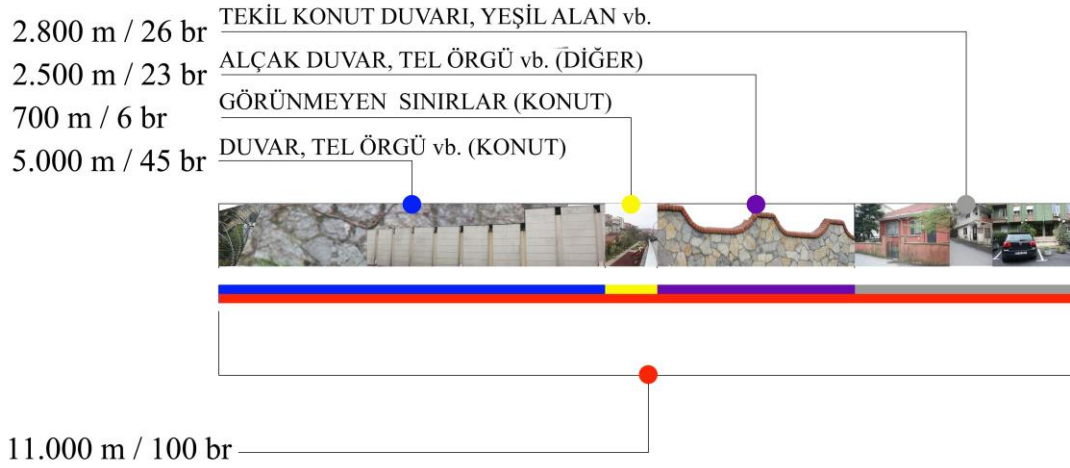

Şekil 5.20 : Sulh Sokak'tan Görünüş ve K6 Kesiti [5B] (Ataol, 2013).

5.4 Değerlendirme

İstinye alan çalışmasında gerçekleştirilen rota boyunca yaklaşık 11 km yol yürünmüştür. Bu rota üzerinde hareket eden bir kentli için sınırlandırılmaya maruz

kalınan oran sayısal olarak Şekil 5.21’da gösterilen değerleri vermektedir ki bu değerler şu şekildedir: 11 kilometrelik rota boyunca yaya, yaklaşık 5 kilometre uzunluğunda beton duvar, tel örgü, dikenli tel olmak üzere çeşitli konut yerleşimleri sınırları, yaklaşık 700 metre uzunluğunda görünmez sınırlar ve yaklaşık 2,5 kilometre uzunluğunda farklı işlevler çevresinde oluşan katı sınırlar eşliğinde hareket etmiştir. Bunlara ek olarak yaya, 17 güvenli kapı ile karşılaşmıştır. Geri kalan rota boyunca temel sınırlama işlevine hizmet eden sınırlar veya tanımsız boşluk ile birlikte hareket etmiştir.

Şekil 5.21 : İstinye Kent Parçası Üzerinden Parçalı Algı (Ataol, 2013).

Bu veriler değerlendirildiğinde, kent mekanında insanı barındıran özel alanların, tez kapsamında incelenen konut alanlarının sınırları olmadan düşünülmeleri olası değildir. Öncelikle güvenlik ve özel alan oluşturma ihtiyacını karşılayan konut alanları, sınırları ile tanımlı hale gelmektedirler. Bu zorunlulukta asıl önemli olan sınırların hem dezavantajlı hem de avantajlı yönleri olduğunu bilmektir.

Sınırların ayırıcı etkisinin yani dezavantajlı konumlarının yanında, birleştirici ve bir üst sıfat altında birlik oluşturuca yani avantajlı konumları bulunmaktadır. Çift yönlü çalışan sınırların dezavantajlı yönleri göz önünde bulundurulmadan, bol miktarda ve gerekli olmadığı hallerde gerçekleştirilmeleri olumsuz sonuçlar oluşturmaktadır. Çünkü bir kentte sınırların çok olması, kentin parça parça algılanmasına sebep olmaktadır. Dezavantajlarının yanı sıra yeterli ve yerinde oluşturulan sınırlar, kentte insanların yön bulmalarında, kenti zihinlerinde canlandırmalarında ve bölgesel olarak bir alanı akıllarında tutabilmelerine yardımcı olmaktadır (Jacobs, 2011).

Tanımlama ve düzen koruma işlevine hizmet eden sınırlar, bir kent parçasında yoğun olarak kullanıldıklarında işlevlerinin tersine tanımsız alanlar yaratmaktadır. Konut yerleşmeleri gibi tekil kullanımlar etrafında oluşan sınırlar, kenarlar oluşturmakta ve pasif durmalarına rağmen, aktif olarak kentteki toplumsal ilişkilere etki etmektedirler.

Örneğin gruplandırılmış konut yerleşmelerini tanımlayan katı sınırların etrafında konumlanan cadde ve sokaklarda geçişler tek yönlü olarak kısıtlanmaktadır. Çünkü konut yerleşimleri kapısı ile noktalanmış geçiş bölgeleri, sadece konut sakinleri tarafından kullanılacaktır ve yakın çevrede yaşayan diğer insanların kendi kısımlarını kullanmaya zorlanması ile geçici kullanıcılar geçiş bölgesini bir tür kullanım çıkmaz sokağı olarak algılayacaklardır. Sınırlar etrafındaki bitişik sokaklar çıkmaz sokağa dönüşüp sadece konut yerleşmesi sakinleri tarafından kullanıldığı için ıssılaşacak ve dolayısıyla kentli tarafından sakınılacak yerler haline dönüşecektir. Bir sınıra bitişik olan sokak, genel kullanımın sonlandığı yerdir. Konut yerleşimine ulaşmak için kullanılan sokak az kullanılıyorsa ya da hiç kullanılmıyorsa ister istemez az kullanılan cansız bir bölge haline gelecektir (Jacobs, 2011).

Bir kent parçasında konumlanan konut yerleşim biçimlerinden sadece gruplandırılmış konut yerleşimleri olan kapalı yerleşmeler sınırlar oluşturmamaktadırlar. Tekil konut binalarının duvarlarının varlığı da sınır oluşturmaktadır fakat etkisi kapalı yerleşme duvarları kadar katı değildir. Bu noktadan hareketle konut bina duvarlarının oluşturdıkları sınırlar bir zorunluluğun eseri olduğu söylenebilir.

Özel araziler –konutlar, işyerleri vb.– kamusal arazilerin kullanımını engellerken bir yandan da kamusal arazilerin kullanımına katkı sağlamaktadırlar ve en önemli katkıları insandır. Konut duvarlarının zorunluluğu insanı barındırmasından kaynaklanmaktadır. Konut duvarı insanı barındırarak kente insanı çeker ve varlığı ile sokakları oluşturarak insanları iletişime zorlar. Jacobs (2011)’ın deyişiyle, “Kentte hiç bina yoksa sokaklar da bir işe yaramayacaktır.” Demek ki her iki arazi kullanım değeri de (kamusal ve özel) dolaşıma katkı yapmaktadır ama ikisi arasındaki ilişki daima gerilimlidir”. Söz konusu gerilimli ilişki de konut bina duvarına ek olarak gruplaşan konutların ortak bir alan içerisinde tekrar duvarlar ile çevrilip tanımlanması ve korunması gerilimli ilişkinin görselini oluşturmaktadır.

Konut grupları ve tekil konut sınırlarına ek olarak çalışma alanı kapsamında sınırlara geçirgenlik özelliği kazandıran çeşitli kapı konumlanmaları görülmüştür. Alan çalışması sınırları içerisinde kapılar, konut gruplarının yerleşme alanı sınırında ve konut ile yakın çevresi sınırında konumlananlar olarak iki farklı ölçek üzerinde ve farklı geçirgenlik özellikleri ile tespit edilmiştir.

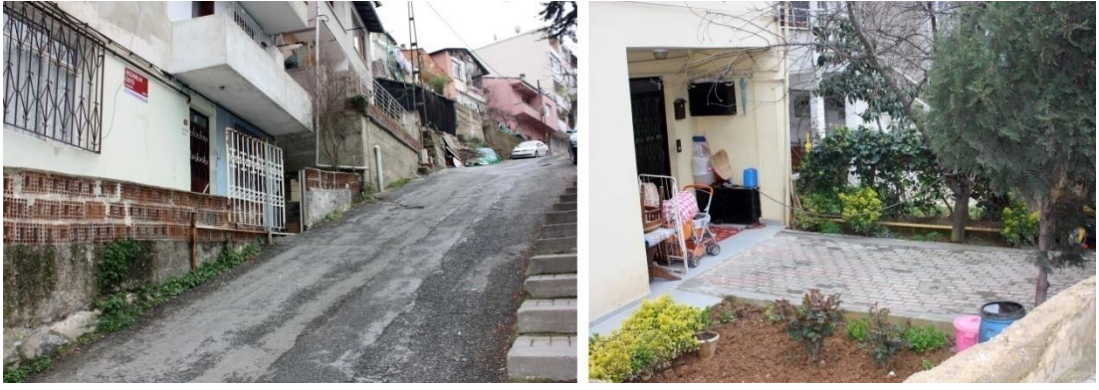
Gruplandırılmış konut yerleşme sınırına geçirgenlik özelliği kazandıran kapıların, çalışma alanında özellikle katı bir eleme işleminin gerçekleştirildiği gerilimli alanlar olduğu görülmüştür. 11 kilometrelik rota boyunca 17 adet konut yerleşmelerine ait güvenli kapı tespit edilmiştir. Bu kapılar güvenlik ekipmanları ve elemanları ile korunmakta ve geçirgenlik işlevini sadece konut yerleşmesi kullanıcılarına açmaktadır. Sürekli kullanıcılar için kendi güvenliklerini koruyucu unsur olarak görülen bu tür kapılar, geçici kullanıcılar için kent bütünlüğü algısını bozan öğelerdir, çünkü geçici kullanıcıların güvenlik kapısı arkasındaki kent parçasını kullanmalarını engellemektedir. Engellemeye maruz kalan kentli, o bölgeyi deneyimleyememektedir. Konut yerleşimlerinde özelleştirilmiş kamusal alan içerisindeki konut birimlerine ait olan kapılar, sürekli kullanıcılar ile geçirgen bir iletişim kurarken; bahçesi ve özelleştirilmiş bir kamusal alana sahip olmayan tekil konut birimleri kapıları geçirgen olmayan bir ilişki ile kamusal alana açılmaktadır. Bu geçirgen olmayan ilişki, konut yerleşme kapılarından geçerliliği açısından daha kolay savunulabilecek bir güvenlik ihtiyacının sonucudur.

Konut yerleşim ölçeğindeki kapıların tam tersi olarak, tekil konutların yakın çevreleri arasındaki sınırlar üzerinde bulunan kapılar, kapıların temel işlevi olan sokağa açılma ve sokak ile iletişim kurma işlevlerini gerçekleştirmektedirler. Bu tür kapılar kot farkı, malzeme farkı ile kamusal alandan ayrılan bir platform ile işlevlerini gerçekleştirmesi için hazırlanmaktadır. Bahçe, ortak alan gibi konut yerleşimlerinin sahip olduğu alanları bulunmayan tekil konutların bina sınırında konumlanan kapılar, eleme işlevini kendi bünyelerinde barındırmaktadırlar. Eleme konut sınırında yer alan kapı üzerinde konumlanan ve konut sakini tarafından kontrol edilen eleme ekipmanları (dijital görüntüleme sistemleri, görüntülü konferans sistemleri vb.) ile gerçekleştirmektedir.

Alan sınırları içerisinde bulunan gecekondu bölgesinde konut bina ve bahçe sınırında ve diğer planlı tekil konutların sınırında yer alan temel açılma ve iletişim kurma işlevine hizmet eden kapı örnekleri tespit edilmiştir (Şekil 5.22) (Şekil 5.23).

Bu örnekler farklı çevre koşulları olan alanlarda aynı kapı işlevinin kullanılmasının güvenlik ihtiyacının basit çözümler ile giderilebilir olduğunu göstermektedir.

Ayrıca Şekil 5.23’de görülen Seba Home (21) [3C] ve Yakamoz Sitesi (11) [3E] Pınar Mahallesi’nde tespit edilen sınır tanımlama davranışına benzer yaklaşımı kullanmaktadırlar. Sokak kotundan yükseltilerek tanımlanan tekil konut girişleri doğrudan sokağa bağlanmakta ve iletişim içinde olmaktadır. Özellikle Seba Home, çevresindeki konut yerleşmelerinden (Seba Park (5) [3C], Seba Millenium (6) [3C] ve Seba Residans (7) [3C]) aynı bölgede konumlanmasına rağmen sınır davranışındaki naifliği ile farklılaşmaktadır.

Şekil 5.22 : Pınar Mahallesi Konut ve Yakın Çevresi Sınırı Üzerindeki Kapı Örnekleri (Ataol, 2013).

Şekil 5.23 : Planlı Yerleşim Alanlarından Konut ve Yakın Çevresi Sınırı Üzerindeki Kapı Örnekleri (Ataol, 2013).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

İlk çağlardan itibaren kentte sınırlar gereklilik sonucu oluşmakta ve ölçek değiştirerek kentte varlıklarını sürdürmektedir. İlk olarak kentin çevresinde kentliyi yabancılara yani kent dışından gelecek tehlikelere karşı koruyan sınırlar, temel sınırlama eylemine hizmet etmektedir. Bu eylemin temel işlevleri tanımlama, düzen koruma ve iletişim kurmaktır. Zaman içerisinde meydana gelen toplumsal olaylar ile dönüşüm geçiren sınırlar kentin çeperinde oluşup kentliyi dışarıdaki yabancıya karşı korumak yerine artık kentin içindeki yabancıya karşı oluşturulmaktadır.

Yabancı, bilinmeyen olduğu için stres yaratmaktadır. Birey böyle ortamlarda, kültürel ve çevresel verileri kullanarak benliğini korumak amaçlı sınırlar oluşturmaktadır. Oluşturduğu sınırlar, bazen görünen, bazende görünmeyen sınırlar olmaktadır. Ülke, bölge, kent, ilçe, semt, mahalle, konut yerleşimi, konut ve bireyi içine alan farklı ölçeklerde ki sınırlar, birey davranışları ve eylemleri üzerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda temel insani etkinlik olan eylem, sınırların oluşmasında önemli konumdadır. Birey eylemi üzerinden sınır oluşturabildiği gibi başka bir bireyin eylemine karşılık olarak da sınır oluşturabilmektedir.

Kent farklı özelliklere sahip insanların toplandığı yerdir. Toplumsal hayatı oluşturan bu toplanma eylemi, kentin varlığının koşuludur. Aynı şekilde toplumsal hayatın gerçekleşmesi için gerekli mekanı da kent sağlamaktadır. Başka bir deyişle insanlar olmadan kent, kent olmadan da toplumsal hayat gerçekleşemez. Hal böyleyken kent ve insani eylemin sonucunda oluşan sınırlar, karşılıklı etkileşim içindedirler. Sınırlar özel ya da yarı özel mekanı tanımlarken, geriye kalan alanı da kamusal alan olarak tanımlamaktadırlar. Sınırsız bir özel mekan düşünülemediği gibi sınırlar olmadan dışarıda kalarak tanımlanan bir kamusal mekan da oluşturulamamaktadır. Bu iki tanımlı mekan olmadan da insan eylemi gerçekleşmemektedir.

Sınırlar kent mekanında gerçekleştirdikleri görevler bakımından önemlidirler. Görevlerinden bazıları; mahalle, bölge gibi kent parçalarını tanımlamak, kentin algılanmasını kolaylaştırmak, insan hareketlerine yön vermek, insanla ve mekanla iletişim kurmak, birlik ve beraberlik duygusu oluşturmak, düzen sağlamak ve düzeni

korumaktır. Bu görevleri üzerinden incelenen sınırlar avantajlı konumdadırlar. Kentlinin kenti algılamasını kolaylaştırır ve kentliyi kent içinde dolaşımı sırasında yönlendirirler.

Kentin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişim, sınırların geçirdiği değişimi anlamak açısından önemlidir. Bu bağlamda alan çalışmasına altlık sağlayan İstanbul kenti çok aktörlü yapısı ile dönüşümün farklı yönlerini açıkça mekan üzerinde göstermektedir. İstanbul kentinde konut alanlarında gerçekleşen mekansal ve toplumsal dönüşüm şu şekilde özetlenebilir:

1950’lerde başlayan kente göç hareketi, kentsel nüfusun artmasına neden olmuştur. Göç eden nüfusun barınma ihtiyacına karşılık gelen gecekondulaşmanın başlaması bu göç hareketinin sonucudur. Gecekonducular kendilerine, sanayi alanlarına yakın, başka bir deyişle iş olanaklarına yakın arazileri yer olarak seçmişlerdir. Gecekondulaşma hareketinin yanında, artan nüfusun kent hayatını kaotikleştirmesi sonucu oluşan güvenlik talebine, küreselleşmenin getirdiği bir örnekleşme sürecine cevaben farklılaşma isteğine göre şekillenen planlı bir konut arzı vardır. Günümüz İstanbul kentinin aktörlerini oluşturan bu ikili yapı, farklı sınır örneklerini barındırması dolayısıyla mekansal açıdan önemlidir. Kentte varoluşları ile mekansal ayırım oluşturmaktadırlar. Bu görüşe dayanarak İstinye semti üzerinde mekansal bir sınır analizi gerçekleştirilmiştir.

Alan çalışması sınırları dahilinde sınırların hem avantajlı hem de dezavantajlı yönlerine vurgu yapan sınırlar saptanmıştır. Yapılan saptamalar içerisinde sınırların hangi yönünün ağır bastığı önem arz etmektedir. Bunu anlamak için hangi sınırların avantajlı yöne hizmet ettiği hangi sınırların dezavantajlı yöne hizmet ettiği konusunda bir ayırım yapmak gereklidir. Bu görüşe dayanarak yapılan ayırımın sonuçları şu şekildedir:

- Tek yapı ölçeğindeki konutların çevreindeki sınırlar sokak ile kurduğu ilişki nedeniyle temel tanımlama işlevine hizmet ettiklerinden dolayı kent yaşamına katkıda bulunmaktadır. Katkıları; basit olarak özel mekan tanımlarken diğer yanda sokakları tanımlaması, sokak ile konut kapısı arasındaki mesafenin az olması nedeniyle konutun sokaktaki yaşam ile iletişim kurması ve tanımladığı özel mekanda insanı barındırması ve insanı kamusal alana kazandırmasıdır. Bu tip sınırlar iletişimsiz kenarlar oluşturmamakta, tanımladıkları kamusal mekan ile

iletişime girmektedir. Bu tür konutlar sakinlerini kamusal hayatla iletişim içine sokarken, diğer yandan çevresindeki basit sınırları ile kamusal alanda hareket halinde olan yayaya girilmemezlik işaretleri göndermemektedir.

- Gruplandırılmış fakat katı sınırlar ile korunmayan ve geçici kullanıcı için geçirimsiz kapıları bulunmayan sadece aynı bölgeyi paylaşan konut gruplarında sınırlar, konut grubunun sahip olduğu özelleştirilmiş bahçeleri üzerinden sokakla iletişime geçmesi dolayısıyla yine sınırların temel tanımlama işlevine hizmet ederek kent yaşamına katkıda bulunmaktadır.
- Gruplandırılmış konut yerleşimleri, etraflarını sınırlayan katı, iletişimsiz duvarları ile mekansal ayırım oluşturmaktadır, çünkü kenti bölgelere ayırarak tanımlamaktadırlar. Bir kent parçasında sayıca fazla olmaları kenti parçalar halinde tanımlanmasına yani bir çok bölgenin algılanamamasına neden olmaktadır. Bu sonuca dayanarak bu yerleşme sınırlarının tanımsız alanlar yarattıkları söylenebilir. Çevrelerindeki katı duvarlar iletişim kurulamayan, fiziksel ya da görsel olarak ulaşılamayan alanlar yaratmakta, yanından yaya olarak geçen kentliyi yalnızlaştırmakta ve ötekileştirmektedir. Bu şekilde sakınılan bölgeler oluşmakta, bu alanlarda kullanım azalmakta ve o bölge tenhalaşmaktadır. Geleneksel mahallelerde kullanıcı tarafından sağlanan özdenetim azalmakta hatta yok olmaktadır.
- Konut bölgeleri dışında kalan özellikle kamusal kullanım için yapılan park ve bahçe sınırları da bölgesel olarak alanı bölmekte ve kullanımını zorlaştırmaktadır. Fiziksel öğeler olmadan da sınırlama ve dolayısıyla tanımlama mümkündür. Mimari detaylar ile yapılacak tanımlamalar, o kent parçasının her yönden gözlenmesini sağlayacaktır. Dolayısıyla o kent parçasının kamu ile olan iletişimini artıracaktır. Artan iletişim, o kent parçasının kullanımının artmasını, dolayısıyla güvenlik için eleman ve ekipmana gerek kalmadan güvenliğin kentli tarafından sağlanmasına neden olacaktır.

Sınırlar, avantajları ve dezavantajları olan oluşumlardır. Kentte mekansal bölünmeye neden olmamaları için bu yönlerinin dengede tutulması gereklidir. Sınırların dezavantajlı yönleri yeterince kavranırsa, sınır oluşturma kentte düzen yarattığı algısından uzaklaşılabilir. Ayrıca sınırların kent korkusunun ürünleri olmadığı bilinmektedir. Sınırlar, kentin yarattığı belirsizlik korkusu ile özel alan adına

çekilme sonucu oluşan kent parçalarının az kullanımlarının yarattığı bir özdenetim sorununun ürünleridir. Sınırların aşırı kullanımı bu özdenetim sorununun devam etmesine neden olmaktadır. Çünkü insanlar sokaktan korktukça, sınırlar arkasına çekilerek sokağı daha az kullanmakta ve sokağın kontrol edilebilirliğini kırmaktadır. Oysa döngünün kırılması, yaşanılabilir bir semt oluşumunu bereberinde getirecektir. Çünkü yaşanılabilir, başarılı bir semtin en önemli özelliği, o kent parçasındaki bireyin dolaşımı sırasında yanındaki yabancılar arasında kendini güvende hissetmesidir ve bu güvenlik duygusu, güvenlik elemanları veya ekipmanları ile sağlanmamalıdır.

Plancı ve mimarların farklı kültürlerin, kişiliklerin kamusal mekanda nasıl birleştirileceğine dair kesin görsel kuralları bulunmamaktadır. Durum böyleyken, farklı kültürlerin, yaşların, sınıfların bir araya getirileceği konut projelerinin de nasıl tasarlanacağı konusu da açık değildir. İnsan farklılığı konusu tasarım ile çözülebilecek bir konumda olmadığı düşünülmektedir. Belki de bu nedenle günümüz konut mekanları farklı karakterleri içeren bir yapıyı oluşturmak için değil, farklılıkları ön plana çıkaran bir anlayış ile tasarlanmaktadır. Sonuç olarak, tasarım süreci ile kenti dönüştüren mimarlık ve planlama sürecine katılan her bir profesyonelin, sınırların avantajlı ve dezavantajlı yönlerini bilerek tasarım yapması, kenti bölmeyecek ama bireye özgürlük alanı yaratacak sınırlar oluşturarak, dolaylı olarak toplumsal hayata katkıda bulunması önem kazanmaktadır.

Sayıları hızla artan dışa kapalı konut yerleşmelerinin duvarları kentte duvar dışında kalanları dışlamasının ve yabancılaştırmasının önüne geçecek tasarımların yapılması gelecekte kentteki yaşam açısından önemli görünmektedir. İçindeki yaşamı dışındaki ile en azından görsel olarak paylaşan düzenlemeler az da olsa çözüme giden bir yaklaşım olabilir.

KAYNAKLAR

- AKAD, Mehmet ve VURAL DİNÇKOL, Bihterin** (2004), Genel Kamu Hukuku, İstanbul: Der
- AKMAN, Kubilay** (2009), “İstanbul’da Kentsel Farklılaşmalar ve Mekansal Yansımaları”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:5 Sayı: 9, 117-127
- ALEMDAR, Kutlu** (2013), İstanbul Gelişim Üniversitesi’nde gerçekleştirilen söyleşi
- ALTMAN, Irwin** (1975), The Environment and Social Behavior, California: Brooks/ Cole
- ALTMAN, Irwin, CHEMERS, Martin M.** (1980), Culture and Environment, Cambridge: Cambridge University Press
- ALVER, Köksal** (2010), Siteril Hayatlar, İstanbul: Hece
- ARENDT, Hannah** (2000), İnsanlık Durumu, İstanbul: İletişim
- BALİ, Rifat** (1999), Çılgın Kalabalıktan Uzak, Birikim, Sayı 123
- BAUMAN, Zygmunt** (2005), Bireyselleşmiş Toplum, çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Ayrıntı
- BAUMAN, Zygmunt** (2000), Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları, İstanbul: Ayrıntı
- BAUMAN, Zgyunt** (2010a), Küreselleşme, İstanbul: Ayrıntı
- BAUMAN, Zgyunt** (2010b), Sosyolojik Düşünmek, İstanbul: Ayrıntı
- BAUMAN, Zgyunt** (2010c), Postmodern Etik, İstanbul: Ayrıntı
- BIELEFELD, Bert ve EL KHOULI, Sebastain** (2011), Tasarım Fikirleri, İstanbul: YEM
- BİLGİN, İhsan** (2010), “Kitlesele Konut Üzerine”, Arredamento Mimarlık içinde, 2010/11
- BİNGÖL, Özgür** (2001), Modernleşme ve Konut Mimarisi: Endüstri Devriminden Sonra Barınma Kültürünün Değişimi, Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ
- BİROL, Gaye** (2006), “Modern Mimarlığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, Megaron, Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi Dergisi, Ekim 2006, s. 3-16.
- BLAKELY, Edward J. ve SNYDER Mary G.** (1997), Fortress America: Gated Communities in the United States, Washington: Brooking Institution Press
- BULUT, Nihat** (2006), Mülkiyet Konusundaki Temel Yaklaşımlar ve Türk Anayasasında Mülkiyet Hakkı, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi içinde, Erzincan Üniversitesi Yayınları
- CAMPANELLA, Tomasso** (2005), Güneş Ülkesi, İstanbul: Kaynak

- CHALLEYE, Felicien** (1969), Mülkiyetin Tarihi, Ankara: Remzi
- CHANEY, David** (1999), Yaşam Tarzları, Ankara: Dost
- COLOMINA, Beatriz** (2011), Mahremiyet ve Kamusalılık, İstanbul: Metis
- ÇAKILCIOĞLU, Mehmet** (2004), “İstanbul Merkezi İş Alanının Gelişimi / Değişimi”, Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, ODTÜ, İstanbul
- ERDER, Sema** (1999), “Kentsel Gelişme ve Kentsel Hareketler: Gecekondu Hareketi”, Sivil Toplum İçin “Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi” Seminerleri, İstanbul: WALD
- ERICHSEN, Johannes** (2010), Time to Travel & Travel in Time, Schnell & Steiner
- EVREN, Yiğit** (2007), “İstanbul Merkez Bölge’de Bütünleşme ve Ayrışma: 15. ISOCARP Genç Profesyonel Plancılar Çalıştayı’nın Düşündürdükleri”, Megaron, Cilt:2 Sayı:1, İstanbul: YTÜ
- FLUSTY, Steven** (1997), “BuildingParanoia”, Architecture of Fear, der. Nan Elin, New York: Princeton Architectural Press
- FİRİDİN ÖZGÜR, Ebru** (2009), İstanbul’un Konut Alanlarında Yeni Eğilimler, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi
- GEUSS, Raymond** (2007), Kamusal Şeyler Özel Şeyler, İstanbul: Yapı Kredi
- GIDDENS, Anthony** (2000), Sosyoloji, Ankara: Ayraç
- GIDDENS, Anthony** (2010), Modernliğin Sonuçları, İstanbul: Ayrıntı
- GÜÇLÜ (ÖZEN), Sevinç** (2002) Kentleşme ve Göç Sürecinde Antalya’da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- GÜNAY, Reha** (2003), Safranbolu Evleri, İstanbul:Yapı
- GÜRİZ, Adnan** (1969), Teorik Açından Mülkiyet Sorunu, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
- GÜVENÇ, Bozkurt** (2011), İnsan ve Kültür, İstanbul: Boyut
- GRUNEBAUM, Jasem O.** (1990), “Ownership as Theft”, The Monist, Sayı 73/Ekim, No.4,
- HABRAKEN, N. John** (1998), The Structure of the Ordinary, Form and Control in The Built Environment, New York: MIT Press
- HALL, Edward** (1966), The Hidden Dimension, New York: Doubleday
- HANÇERLİOĞLU, Orhan** (2012), Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Remzi
- HENKIN, Louis ve NEUMAN, Gerald** (1999), Human Rights, New York: Foundation Press
- İŞİK, Oğuz** (1999), “1980’lerden 2000’lere Türkiye’de Kentsel Gelişme: Yeni Dengeler- Yeni Sorunlar”, Sivil Toplum İçin Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi Seminerleri, İstanbul: WALD
- İMAMOĞLU, Vacit** (1980), Binalara İlişkin Zihinsel Plan, Kullanım ve Değerlendirme, Ankara: ODTÜ Mimarlık Bölümü
- İNCEDAYI, Deniz** (2004), Adadan Odaya: Yaşamdan Yapıya Konut Çevresi, İstanbul. Bağlam

- JACOBS, Jane** (2011), Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı, İstanbul: Metis.
- KARAKUYU, Mehmet** (2006), “İstanbul’un Mekansal Gelişiminin Analizi” 4. Coğrafya Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri Konferansı, Fatih Üniversitesi, 12-16 Eylül.
- KILIÇBAY, Mehmet Ali** (1985), Feodalite ve Klasik Dönem Osmanlı Üretim Tarzı, Ankara: Teori
- KILINÇASLAN, İsmet** (1974), Büyük İstanbul Şehrinde Hizmetler ve Belediye Giderleri Analizi, Doktora Tezi, İstanbul: İTÜ
- KUBAN, Doğan** (1984), Mimarlık Kavramları, İstanbul: Çevre
- KURTULUŞ, Hatice** (2005), “İstanbul’da Kapalı Yerleşmeler Beykoz Konakları Örneği”, İstanbul’da Kentsel Ayrışma içerisinde, Yayına Hazırlayan: Hatice Kurtuluş, İstanbul: Bağlam
- KOSTOF, Spiro** (1985), A History of Architecture: Settings and Rituals, London: Oxford University
- LANG, Jon** (1974), Designing for Human Behavior, Hutchinson&RossInc.
- LANG, Jon** (1987), Creating Architectural Theory: The Role of Behavioral Sciences in Environmental Design, New York: Van Nostrand Reinhold
- LAWRENCE, Roderick J.** (1987), Housing, Dwellings and Homes : Design Theory, Research and Practice, Chichester : John Wiley & Sons
- LEFEBVRE, Henri** (1984), The Production of Space, Oxford: Blackwell
- LEFEBVRE, Henri** (1998), Modern Dünyada Gündelik Yaşam, İstanbul: Metis
- LOCKE, John** (1999), Tabiat Kanunu Üzerine Denemeler, çev. İsmail Çetin, İstanbul: Paradigma
- LYMAN, Stanford M. ve SCOTT, Marvin B.** (1967), “Territoriality: A Neglected Sociological Dimension”, in Social Problems XV
- LYNCH, Kevin** (2010), Kent İmgesi, İstanbul: Türkiye İş Bankası
- MARCUSE, Peter** (1997), “Walls of Fear”, Architecture of Fear içinde, der. Nan Elin, New York: Princeton Architectural Press
- MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich** (2008), Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılar, İstanbul: Yordam
- MORE, Thomas** (2009), Utopia, İstanbul: Türkiye İş Bankası
- MUMCU UÇAR, Özlem** (2005), Sınır Kavramına Mekânsal Bir Yaklaşım: Ankara Bahçelievler Yerleşiminde Sınırlara Bağlı Bir Analiz, Doktora Tezi, İstanbul: İTÜ
- NEWMAN, Oscar** (1972), Defensible Space: Crime Prevention Through Urban Design, New York: Mc Millan
- NORBERG-SCHULZ, Christian** (1971), Existence, Space and Architecture, New York: Praeger
- NOZICK, Robert** (2000), Anarşi, Devlet ve Ütopya, çev. Alişan Oktay, İstanbul: Bilgi Üniversitesi

- ORWELL, George** (2009), 1984, İstanbul: Can
- ÖKTEM, Niyazi ve TÜRKBAĞ, Ahmet Ulvi** (2012), Felsefe, Sosyoloji, Hukuk ve Devlet, İstanbul: Der
- ÖNCÜ, Ayşe** (1999), “İdealizdeki Ev Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbul’a Ulaştı” Birikim Dergisi, Sayı 123, 26-34
- ÖNCÜ, Ayşe** (2012), “Küresel Kentin Sahibi Kim?”, XXI Dergisi, Sayı: 108, 24-31
- ÖRÜCÜ, Esin** (1976), Taşınmaz Mülkiyetine Bir Kamu Hukuku Yaklaşımı Mülkiyet Hakkının Sınırlanması, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları
- ÖZKAN TÖRE, Evrim, KOZAMAN, Som** (2009), “Sosyo-mekansal Ayrışmada Korunaklı Konut Yerleşmeleri: İstanbul Örneği, Megaron, Cilt: 4 Sayı: 3, İstanbul: YTÜ.
- ÖZYURT, Cevat** (2007), Yirminci Yüzyıl sosyolojisinde Kentsel Yaşam, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 10, Sayı 18
- PASTALAN, Leon A.** (1970), Privacy as an Expression of Human Territoriality, Leon A. Pastalan ve Daniel H. Carson (der.), Spatial Behavior of Older People içinde, The University of Michigan, WayneState University Press
- PÉROUSE, Jean-François** (2011), İstanbul’la Yüzleme Denemeleri, İstanbul: İletişim
- PLATON** (2007), Yasalar, İstanbul: Kabalcı
- PRITCHETT, Victor S.** (1964), New York Proclaimed, New York: Harcourt, Brace & World
- PROUDHON, Pierre Joseph** (1998), Mülkiyet Nedir? İstanbul: Toplumsal Dönüşüm
- PULAT, Gülçin** (1991), Dar Gelirli Kentlilerin Konut Sorunu ve Soruna Sosyal İçerikli Mekansal Çözüm Arayışları, Doktora Tezi, İstanbul: İTÜ
- RAND, Ayn** (1993), “Kapitalizm Nedir?”, Sosyal Siyasal Teori içinde, Ankara: Siyasal Kitabevi
- RAPOPORT, Amos** (1977), Human Aspects of Urban Form, Oxford, England: Pergamon Press
- RAPOPORT, Amos** (1969), House, Form ad Culture, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall
- RAPOPORT, Amos** (2004), Kültür, Mimarlık, Tasarım, İstanbul: Yapı Yayın
- ROBERTSON, Roland** (1992), Globalization: Social Theory and Global Culture, London: Sage Publications
- ROWE, Peter G.** (1993), Modernity and Housing, Cambridge: MIT Press
- SARIBAY, Ali Yaşar** (1996) “ Kent: Modernleşme ile Postmodernleşme Arasında Köprü”, Ed. Ferzan Bayramoğlu Yıldırım, Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne içinde, İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayınları

- SENNETT, Richard** (1996), *Uses of Disorder: Personal Identity and City Life*, London: Faber&Faber
- SENNETT, Richard** (1997), “The Search for a Place in the World”, *Architecture of Fear içinde*, Ed. Nan Ellin, New York: Princeton Architectural Press.
- SENNETT, Richard** (1999), *Gözün Vicdanı: Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam*, çev. Can Kurultay, Süha Sertabiboğlu, İstanbul: Ayrıntı
- SENNETT, Richard** (2010), *Kamusal İnsanın Çöküşü*, çev. Abdullah Yılmaz, Serpil Durak, İstanbul: Ayrıntı
- SIMMEL, Georg** (1997), *The Metropolis and Mental Life*, in *Rethinking Architecture*, Ed. Leach, N., London and New York: Routledges
- SIMMEL, Georg** (2011), *Modern Kültürde Çatışma*, İstanbul: İletişim
- SOMMER, Robert** (1969), *Personel Space: TheBehavioralBasis of Design*, N.J: Prentice Hall, EnglewoodCliffs
- SOYSAL, Mümtaz** (1986), *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, İstanbul: Gerçek
- SÜHER, Esat** (1998), “Konutlar”, *Mimarlık Bölümü, Bina Bilgisi Yüksek Lisans Dersi Yayınlanmamış Ders Notları*, İstanbul: MSGSÜ
- TAHİROĞLU, Bülent** (2001), *Roma Hukukunda Mülkiyet Hakkının Sınırları*, İstanbul: Der
- TANYELİ, Uğur** (1993), “Mies van der Rohe: Ortaçağ’la Modernizm Arasında”, *Arredamento Dekorasyon*, Sayı: 44
- TAYLOR, Charles** (2011), *Modernliğin Sıkıntıları*, İstanbul: Ayrıntı
- TEKELİ, İlhan** (1987), “Kent Toprağında Mülkiyet Dağılımı ve El Değiştirme Süreçleri”, *Ankara: 1985’den 2000’e içinde*, Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi, 87-104
- TEKELİ, İlhan** (2009), *Kentsel Arsa, Altyapı ve Kentsel Hizmetler*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- TUĞRUL, Saim** (2004), *Kamu Hukuku Açısından Mülkiyet Hakkı ve Sınırlandırılması*, İstanbul: Kazancı
- TURGUT, Hülya** (1995), *Çevre ve Kültür Çalışmalarında Temel Kavramlar*, İstanbul: İTÜ
- TOMLINSON, John** (2004), *Küreselleşme ve Kültür*, İstanbul: Ayrıntı
- TOPRAK, Zafer, ELDEM, Edhem, BAYDAR, Oya, KORALTÜRK, Murat** (1997), *İstanbul*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- ÜNAL, Mete** (1979), “Türkiye’de Apartman Olgusunun Değişimi: İstanbul Örneği”, *Çevre Dergisi*, Sayı: Temmuz-Ağustos, 71-77
- ÜNLÜ, Alper** (1998), *Çevresel Tasarımda İlk Kavramlar*, İstanbul: İTÜ
- VENTURI, Robert** (1966), *Complexity and Contradiction in Architecture*, New York: The Museum of Modern Art Press
- VIRILIO, Paul** (1991), *The Lost Dimension*, New York. Semiotext(e)
- WESTIN, Alan** (1970), *Privacy and Freedom*, New York: Ballantine

- YILMAZ, Nail** (2004), “Farklılaştıran ve Ayırıştırıcı bir Mekanizma Olarak Kentleşme”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi içinde, Sayı 48, 249-267
- YÖRÜKAN, Ayda** (1968), Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri, Ankara: İmar ve İskân Bakanlığı Yayınları
- YÜCEL, Atilla** (1996), “İstanbulda 19. Yüzyılın Kentsel Konut Biçimleri”, Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme, İstanbul: Tarih Vakfı
- ZAMYATİN, Yevgeni** (2011), Biz, İstanbul: Versus
- ZUCKER, Paul** (1959), Town and Square, NY: Columbia University Press

Url-1<<http://www.tdk.gov.tr> (11.03.2013)

Url-2<<http://tr.wikipedia.org> (12.01.2013)

Url-3<http://yapiatolyesi.com/ludwig_mies_van_der_rohe.html (12.01.2013)

Url-4<<http://theopenutopia.org> (18.01.2013)

Url-5<<http://www.kenthaber.com> (29.03.2013)

Url-6<http://tr.wikipedia.org/wiki/Istanbul_Bogazi (18.02.2013)

Url-7<http://tr.wikipedia.org/wiki/Parana_Nehri (16.02.2013)

Url-8<<http://www.haritatr.com> (16.02.2013)

Url-9<http://tr.wikipedia.org/wiki/Sumela_Manastiri (18.02.2013)

Url-10<<http://citysistanbul.com/wp-content/uploads/2012/sumela.jpg> (18.02.2013)

Url-11<http://tr.wikipedia.org/wiki/Cin_seddi (21.03.2013)

Url-12<<http://www.tarih.gen.tr> (21.03.2013)

Url-13<http://galeri.uludagsozluk.com/66/berlin-duvari_138053_m.jpg
(21.03.2013)

Url-14<<http://video.cnnturk.com/2013/haber/3/2/berlin-duvari-tasiniyor>
(02.03.2013)

Url-15<<http://www.rodewayinn.com> (29.03.2013)

Url-16<<http://www.panoramio.com/photo/29456386> (21.03.2013)

Url-17<http://www.earthinpictures.com/world/france/paris/arc_de_triomphe_-_view_from_the_eiffel_tower.jpg (29.04.2013).

Url-18<<http://tr.wikipedia.org/wiki/Belcika> (22.02.2013)

Url-19<http://en.wikipedia.org/wiki/Constitution_of_the_Roman_Kingdom
(01.05.2013).

Url-20<<http://www.bdonline.co.uk> (21.03.2013)

Url-21<http://www.ekonomigundemi.com/haber_resim/devlet%20daresi-19.jpg
(16.02.2013)

Url-22<[http://tr.wikipedia.org/wiki/Truva_\(antik_sehir\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Truva_(antik_sehir)) (06.04.2013)

Url-23<<http://www.evdose.com/tur/mimari/mim0013.html> (29.03.2013)

Url-24<<http://tr.wikipedia.org/wiki/Yali> (29.03.2013)

Url-25<<http://www.akaretler.com.tr/> (30.03.2013)

Url-26<http://www.mimarlikmuzesi.org/koleksiyon/imajlar/12/tyyare_aksryB.jpg
(30.03.2013)

Url-27<<http://tr.wikipedia.org/wiki/Istinye> (03.04.2013)

Url-28<http://tr.wikipedia.org/wiki/Maslow_teorisi (03.04.2013)

Url-29<http://www.mitaged.org.tr/resimler/ekler/ab_khak_deklarasyon.htm
(16.04.2013)

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Özlemnur ATAOL AKPINAR

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul / 29.04.1986

E-Posta: ataolozlemnur@gmail.com

Lisans: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi / ŞBPB / 2004 – 2005

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi / Mimarlık Bölümü / 2005 – 2010

Anadolu Üniversitesi / Sosyoloji Bölümü / 2012 – 2016

Mesleki Deneyim:

Araştırma Görevlisi (Şubat 2012 –) İstanbul Gelişim Üniversitesi

Mimar (Eylül 2011 – Şubat 2012) GNT İç Mimarlık

Mimar (Ocak 2009 – Kasım 2009) CreaStudio